

**T.C. SERHAT KALKINMA AJANSI
AĞRI YATIRIM DESTEK OFİSİ**

**İş Dünyası İçin
İRAN REHBERİ**

HAZIRLAYANLAR

Sevda ZORLU
Musa ERDAL

Ocak 2014

T.C. SERHAT KALKINMA AJANSI

Ortakapı Mah. Atatürk Cad. No: 117 KARS - TÜRKİYE

Tel: +90 474 212 52 00 **Fax:** +90 474 212 52 04

e-mail: info@serka.gov.tr **web:** www.serka.gov.tr

AĞRI YATIRIM DESTEK OFİSİ

Erzurum Cad. ATSO Binası Kat:3 MERKEZ-AĞRI

Tel: +90 472 215 04 24 **Fax:** +90 472 215 04 94

ISBN 978-605-85766-2-9

SUNUŞ

Bölgelerin ekonomik sosyal alanlarda gelişmesi doğrultusunda öngörülen yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en etkili araçlarından birisi kalkınma ajanslarıdır. Kalkınma ajansları; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, yerel potansiyeli harekete geçirmek, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, bu gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulmuşlardır. Bu amaç doğrultusunda, faaliyet gösterilen bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı görevi de kalkınma ajanslarına verilmiştir.

Bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesinde, TRA2 Bölgesi'nin sahip olduğu stratejik konum sebebiyle, bölgede gerçekleştirilmesi planlanan büyük ölçekli yatırımlar, bölge illeri için avantaj teşkil etmektedir. Bu noktada, belirlenen bölgesel ve ulusal hedeflere ulaşılması için komşu ülkeler ile gerçekleştirilmesi muhtemel karşılıklı ticaret, yatırım ve işbirlikleri önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'nin nüfus ve yüzölçümü bakımından en büyük komşusu olan ve aynı zamanda tarihi, kültürel açılarından birçok ortak değere sahip olduğumuz İran'ın sosyal, ekonomik ve ticari koşulları; ülkede ticarete konu olan başat ürünler; yatırım, vergi ve gümrük mevzuatları ve ülke ile ticaret yapmanın avantaj ve dezavantajları ile ilgili konularda bilgi vermek amacıyla hazırlanmıştır. Rehberin yatırımcılara faydalı olmasını temenni ederim.

Mehmet ÖZDOĞAN

Genel Sekreter V.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	9
2. GENEL BİLGİLER.....	10
2.1 COĞRAFYA VE İKLİM.....	11
2.2 TARİHİ	12
2.3 SİYASİ VE İDARİ YAPI.....	13
2.3.1 SİYASİ YAPI	13
2.3.2 İDARİ YAPI	13
2.4 NÜFUS.....	14
2.5 EĞİTİM	15
2.6 SAĞLIK.....	16
2.7 İŞGÜCÜ.....	16
2.8 TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ	17
3. GENEL EKONOMİK DURUM.....	18
3.1 GEÇMİŞTEN BUGÜNE İRAN'A UYGULANAN AMBARGO VE TİCARİ YAPTIRIMLAR	21
3.2 SEKTÖRLER İTİBARIYLA İRAN EKONOMİSİ.....	23
3.2.1 SANAYİ.....	24
3.2.2 MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	29
3.2.3 İNŞAAT.....	29
3.2.4 TARIM VE HAYVANCILIK	30
3.3 DOĞAL KAYNAKLAR VE MADENLER.....	33
3.4 ENERJİ	34
3.5 BANKACILIK	36
3.6 ULAŞIM VE TELEKOMÜNİKASYON	37
3.7 TURİZM	39
4. DIŞ TİCARET	39
4.1 İRAN'IN İHRACATI.....	40
4.2 İRAN'IN İTHALATI.....	41
4.3 TÜRKİYE İLE TİCARET.....	41
4.3.1 TÜRKİYE'NİN İRAN'A İHRACATI	42
4.3.2 TÜRKİYE'NİN İRAN'DAN İTHALATI	45
4.3.3 TÜRKİYE-İRAN YATIRIM İLİŞKİLERİ.....	46

5. TRAZ BÖLGESİ VE İRAN	46
5.1 GÜRBULAK SINIR KAPISI	47
5.2 SINIR TİCARETİ.....	48
6. İRAN'DA SERBEST BÖLGE OLANAKLARI	50
6.1 ARAS SERBEST BÖLGESİ	51
6.2 QESHM (GEŞM) SERBEST BÖLGESİ.....	53
7. TRAZ BÖLGESİ'NDEN İRAN'A İHRACAT POTANSİYELİ OLAN ÜRÜNLER	56
7.1 HUBUBAT, BAKLIYAT, YAĞLI TOHUMLAR VE MAMÜLLERİ.....	56
7.2 TAVUKÇULUK	57
7.3 KOZMETİK VE KİŞİSEL BAKIM ÜRÜNLERİ	59
7.4 TEKSTİL VE HAZIR GIYIM	59
7.5 İNŞAAT MALZEMELERİ.....	60
8. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER	61
9. YABANCI YATIRIMLAR	63
9.1 YABANCI YATIRIMLARIN TEŞVİKİ VE KORUNMASI YASASI.....	63
9.2 FIPPA KAPSAMINDAKİ YABANCI YATIRIMLAR.....	64
9.3 YABANCI YATIRIM KANUNU KAPSAMINA GİRMEYEN YENİ TİCARİ YAPILANMALAR	65
9.3.1 ŞİRKET KURULUŞU	65
9.3.2 İRAN YASALARI UYARINCA YABANCI TÜZEL KİŞİLİĞE SAHİP ŞİRKETLERİN İRAN'DA ŞUBE TESİSİ.....	66
9.4 VERGİLER	66
10. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER	67
11. DEĞERLENDİRME.....	70
12. FAYDALI BİLGİLER.....	72
12.1 İŞ ADAMLARININ DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR	72
12.2 İRAN BANKALAR LİSTESİ.....	78
12.3 DİPLOMATİK MİSYON TEMSİLCİLİKLERİ	78
12.4 İRAN'DA DÜZENLENEN FUARLAR	81
12.5 YARARLI ADRESLER	83

13. KAYNAKÇA	87
14. EKLER	89
EK-1: İRAN'DA BULUNAN SERBEST BÖLGELER	89
EK-2: İRAN'DA BULUNAN ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER.....	91
EK-3: İRAN MEVZUATI UYARINCA YABANCI ŞİRKET KURULUŞU İÇİN GEREKLİ BELGELER	94
EK-4: İRAN MEVZUATI UYARINCA YABANCI ŞİRKETİN İRAN'DA ŞUBESİNİ TESİSİ İÇİN GEREKLİ DÖKÜMANLAR.....	95
EK-5: İRAN'DA OTURMA İZNI İÇİN GEREKLİ BELGELER	96
EK-6: GİRİŞ VE DÖNÜŞ İÇİN GEREKLİ BELGELER	97
EK-7: İRAN'DAN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE İHRACI YASAKLANAN, VERGİYE VE/VEYA İZNE TABİ TUTULAN ÜRÜNLER	98
EK-8: 2013 YILINDAKİ İZNE TABİ ÜRÜNLER LİSTESİ	99
EK-9: 2013 YILINDAKİ İHRACATI YASAKLANAN ÜRÜNLER LİSTESİ.....	100
EK-10: EKONOMİ BAKANLIĞI YURTDIŞI DESTEKLERİ	101

TABLolar

TABLO 1: GENEL BİLGİLER	10
TABLO 2: ÖNEMLİ ŞEHİRLER VE NÜFUSLARI	15
TABLO 3: EKONOMİK GÖSTERGELER	18
TABLO 4: İRAN, TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİ İŞGÜCÜNÜN SEKTÖREL DAĞILIMI ...	24
TABLO 5: SANAYİ ÜRÜNLERİ İHRAÇ POTANSİYELİ DEĞERLENDİRME TABLOSU..	26
TABLO 6: TARIM ÜRÜNLERİ İHRAÇ POTANSİYELİ DEĞERLENDİRME TABLOSU ...	32
TABLO 7: İRAN'IN İTHALAT-İHRACAT GÖSTERGELERİ(2012)	39
TABLO 8: İRAN'IN İHRACATINDA İLK 5 ÜLKE.....	40
TABLO 9: İRAN'IN İTHALATINDA İLK 5 ÜLKE	41
TABLO 10: İRAN-TÜRKİYE DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ	42
TABLO 11: İHRACATIMIZDA İLK 5 ÜLKE VE İRAN (2012)	42
TABLO 12: İRAN'A İHRACATIMIZDA ÖNE ÇIKAN ÜRÜNLER (2012)	44
TABLO 13: İTHALATIMIZDA İLK 5 ÜLKE VE İRAN	45
TABLO 14: TAVUK ETİ ÜRETİMİ (TON)	57
TABLO 15: TÜRKİYE'DE YUMURTA ÜRETİMİ	58
TABLO 16: RESMİ TATİL GÜNLERİ.....	77

HARİTALAR

HARİTA 1: İRAN'IN COĞRAFİ KONUMU	11
HARİTA 2: İDARİ BÖLÜMLENME	14

ŞEKİLLER

ŞEKİL 1: İRAN'IN NÜFUSU.....	14
ŞEKİL 2: SEKTÖRLERİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYLARI.....	23

RESİMLER

RESİM 1: NAKŞ-I RÜSTEM'İN PANORAMİK GÖRÜNÜMÜ	12
RESİM 2: AZADİ MEYDANI	17
RESİM 3: GÜRBULAK SINIR KAPISI.....	47
RESİM 4: ARAS SERBEST BÖLGESİ	51
RESİM 5: TAHRAN-İSTANBUL YÜK TRENI GÜZERGAHI	68

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BAE:	Birleşik Arap Emirlikleri
BESD-BİR:	Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçıları Birliği Derneği
BM:	Birleşmiş Milletler
CIA:	Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
CIF:	Cost, insurance & freight (Fiyat, Sigorta ve Navlunun Dahil Olduğu Teslim Şekli)
CKD:	Complete Knocked Down (Tamamen Sökülmüş Parçalar)
DEİK:	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DTÖ:	Dünya Ticaret Örgütü
FIPPA:	Foreign Investment Promotion and Protection Act (Yabancı Yatırımı Teşvik ve Koruma Kanunu)
FOB:	Free on Board
GAP:	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTİP:	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
İBP:	İhracat Bilgi Platformu
SERKA:	Serhat Kalkınma Ajansı
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNICEF:	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
OPEC:	Organization of Petroleum Exporting Country (Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği)
OIETA:	Organization for Investment Economic And Technic Assistance of Iran (İran Yatırımlar İçin Ekonomik ve Teknik Yardım Kurumu)
SWİFT:	The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (Dünya Bankalar Arası Finansal İletişim Toğluluğu)
STM:	Sınır Ticaret Merkezi
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TOBB:	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

1.GİRİŞ

Bir ülkenin ekonomisinde komşularıyla kurduğu ticari ve ekonomik ilişkilerin büyük önemi bulunmaktadır. Ekonomisi gelişmiş olan ülkelerin ticaretlerine baktığımızda komşularıyla gerçekleştirdikleri ticaretin büyük paya sahip olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda Türkiye'nin komşu ülkelerle ticaretini geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Son bir iki yılda komşu ülkelerde yaşanan krizler ve siyasi çalkantılar hariç tutulursa geçtiğimiz 10 yılda Türkiye'de ve komşu ülkelerde yaşanan ekonomik gelişmeler ve kurulan iyi ilişkiler dış ticarete de önemli oranda yansımıştır.

20 Ocak 2014 tarihinde Cenevre Anlaşması paralelinde başlayan 6 aylık geçiş süreci İran'a yönelik olarak uygulanan ambargoların yumuşaması konusunda son yıllarda atılan en önemli adım olmuştur. sürecin pozitif ilerlemesi durumunda İran'a tüm dünyadan yatırımcıların gelmesi beklenmektedir. Sınır komşusu olduğumuz İran'da ortaya çıkacak olan bu fırsatlardan öncelikli olarak Bölge illerimizin faydalanması için pazar hakkında doğru bilgilerin edinilmesi gerekmektedir.

Faaliyet alanı Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars sınır illerinden oluşan Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA) tarafından hazırlanan bu rehber ile, iş dünyasına ve ilgililere komşu ülkemiz İran'ın sosyal, ekonomik ve ticari koşulları; ülkede ticarete konu olan başat ürünler, yatırım, vergi ve gümrük mevzuatları ve ülke ile ticaret yapmanın avantaj ve dezavantajları ile ilgili yol gösterici olabilecek özet bilgiler verilmesi amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

TABLO 1: GENEL BİLGİLER

Resmi Adı:	İran İslam Cumhuriyeti
Başkent:	Tahran
Nüfus:	76,42 Milyon ¹
Yüzölçümü:	1.648.195 km ²
Yönetim Şekli:	Teokratik Cumhuriyet
Cumhurbaşkanı:	Hasan RUHANI
Dini Lider:	Ayetullah HAMANEY
Din:	Şii İslamiyet
Resmi Dil:	Farsça
Kullanılan Diller:	% 58 Farsça, % 26 Türk ve Türk Lehçeleri, % 9 Kürtçe, %2 Luri, %1 Türkçe, % 1 Beluci, %1 Arapça, %2 Diğer
Para Birimi:	Riyal, Tümen (1 Tümen=10 Riyal)
Sınır Olduğu Ülkeler:	Afganistan, Pakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Ermenistan, Irak, Türkiye
Büyük Limanlar ve Kentler:	Tahran (Tahran Eyaleti'nin Başkenti, İran Başkenti) Meşhed (Horasan Razavi Eyaleti'nin Başkenti) İsfahan (İsfahan Eyaleti'nin Başkenti) Tebriz (Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin Başkenti) Şiraz (Fars Eyaleti'nin Başkenti) Şehit Recai Limanı-Bender Abbas (Hormozgan Eyaleti'nin Başkenti- Körfez kıyısındaki en büyük liman) Chabahar Limanı (İran'ın güneyinde, Umman Denizi kıyısında) Bender Anzali Limanı (İran'ın kuzeyinde, Hazar Denizi kıyısında) İmam Humeyni Limanı (Körfez kıyısındaki limanlardan)
Doğal Kaynaklar:	Petrol, Doğalgaz, Kömür, Krom, Bakır, Demir, Kurşun, Manganez, Çinko, Kükürt
İran Yılı:	1392 (21 Mart 2013-20 Mart 2014)
Saat Farkı:	(+1,5 Türkiye)(Türkiye saatinden 1,5 saat daha ileridir.)
Telefon Kodu:	+98
Mesai Günleri:	Cumartesi, Pazar, Pazartesi, Salı, Çarşamba

¹ The World Bank, <http://data.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 16.12.2013

2.1 COĞRAFYA VE İKLİM

İran, kuzeyde Hazar Denizi, güneyde Körfez ve batıda Zagros Dağları arasında yer alır. Orta ve doğu bölgeleri düzlük ve çöl alanıdır. Hazar Denizi kıyılarında yağışlı, sıcak ve nemli bir iklim hüküm sürmektedir. Orta ve doğu bölgelerinde yazın sıcak ve kışın soğuk karasal iklim görülür. Körfez kıyıları sıcak ve nemlidir. Kuzeybatı İran'da kışın en düşük sıcaklık – 20 dereceye ve yazın en yüksek sıcaklık 50 dereceye ulaşabilmektedir. Tahran'da yazın sıcaklık 45 dereceye kadar yükselmekle beraber, şehrin kuzeyindeki yüksek semtlerde geceleri serin bir yayla iklimine rastlanır.

İran'da yağış ortalaması kuzeyde yıllık ortalama 1.700 mm, orta ve doğu kesimlerinde ise 250 mm civarındadır. Nemlilik oranı %36-85 arasında değişmektedir.²

HARİTA 1: İRAN'IN COĞRAFİ KONUMU

² T.C. Dışişleri Bakanlığı, Tahran Büyükelçiliği, <http://tahran.be.mfa.gov.tr>, Erişim Tarihi: 28.10.2013

2.2 TARİHİ

İran binlerce yıllık köklü devlet geleneğine ve zengin bir kültür dokusuna sahip önemli bir bölge ülkesidir. Bugünkü İran topraklarına kurulmuş ilk büyük uygarlık Perslere aittir. Perslerin M.Ö.2800 yıllarında İran'a yerleştikleri tahmin edilmektedir.

Daha sonraları İran; Akamenid İmparatorluğu, Part İmparatorluğu ve Sasaniilere ev sahipliği yapmıştır. Ardından gelen Arap istilası ile Sasani İmparatorluğu yıkılmış, Arap hakimiyeti başlamış ve Zerdüştlük yerini İslam dinine bırakmıştır. 1501'de Şah İsmail tarafından kurulan Safavi Hanedanı döneminde İran'ın birliği sağlanmış, İran uygarlığı kültür ve sanatta yükselişe geçmiştir. 1722- 1794 yılları arasında geçen istikrarsız dönemin ardından 1794'ten 1925'e kadar Kaçar Hanedanı ülkeyi yönetmiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında Pehlevi Hanedanı kurulmuş, Hanedanlık 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi ile yıkılmış, İran İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. 1980-1988 yılları arasında 8 yıl süren İran-İrak savaşında ülkenin ekonomik ve toplumsal yaşamı ağır yaralar almıştır.

Resim 1: Naqş-ı Rüstem'in Panoramik Görünümü

Ülke yönetiminde Dini Liderlik makamı en üst makamdır. 1989 yılında Dini Lider Humeyni'nin ölümünün ardından Ali Hamaney ömür boyu görev süresi ile seçilmiştir. Bu dönemde Rafsancani Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiş ve iki dönem üst üste görev yapmıştır. Ardından Hocatülislam Seyyed Muhammed Hatemi iki dönem Cumhurbaşkanlığı yapmıştır. 2005 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde eski Tahran Belediye Başkanı olan muhafazakar Mahmud Ahmedinejad Cumhurbaşkanlığı görevine seçilmiştir. Mahmud Ahmedinejad, 2009 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aynı göreve tekrar seçilmiştir. Ahmedinejad'ın görev süresi 2013 yılında sona ermiştir. İran'da, 11. Dönem Cumhurbaşkanlığı seçimi, 14 Haziran 2013 tarihinde yapılmıştır. Söz konusu seçimde kullanılan oyların %50,71'ini alan ılımlıların adayı Hasan Ruhani, İran Cumhurbaşkanlığı'na seçilmiştir.³

³ T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Nisan 2013

2.3 SİYASİ VE İDARİ YAPI

2.3.1 SİYASİ YAPI

İran İslam Cumhuriyeti, iktidarın ulema ile halk tarafından seçilen temsilciler arasında hiyerarşik olarak paylaşıldığı “Dini Teokrazi” ile Başkanlık sistemi karışımı kendine özgü bir yönetim biçimidir. İran’da kuvvetler ayrılığı prensibi geçerli olmakla beraber erkler Dini Liderin denetimine tabidir.

Şah yönetimi 11 Şubat 1979 tarihinde devrilmiş ve ülkede aşamalar halinde dini esasa dayalı bir devlet düzeni kurulmuştur. Devrimden bu yana aradan geçen 30 yıl zarfında kurumsallaşan sistem içinde ulema ağırlığını korumaktadır. Ülkedeki en güçlü otorite olan Dini Liderin seçimi, Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimlerine katılacak adayların ön denetimi ile yasaların onaylanması yetkisi, çoğunluğu veya tamamı ulema tarafından oluşturulan Uzmanlar Meclisi, Anayasayı Koruyucular Konseyi ve Devlet Uzlaştırma Konseyi gibi kurumlara aittir. Yargı erki de tamamen ulemanın denetimi altındadır.⁴

2.3.2 İDARİ YAPI

İran, Azerbaycan Batı, Azerbaycan Doğu, Buşehr, Çarmahal ve Bahtiyari, Erdebil, Fars, Gilan, Golestan, Hamedan, Horason Güney, Horasan Kuzey, Horasan Merkezi, Hormuzgan, Huzistan, İlam, İsfahan, Kahkuliye ve Boyarahmed, Kazvin, Kirman, Kirmanşah, Kum, Kürdistan, Luristan, Mazenderan, Markazi, Semnan, Sistan ve Belucistan, Tahran, Yazd, Zencan ve Alborz olmak üzere “Ostan” adı verilen 31 eyalete ayrılmıştır. İçişleri Bakanlığı’na bağlı olan bu eyaletler, birer genel vali tarafından idare edilmektedir.⁵

4 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Ekim 2013

5 T.C. Dışişleri Bakanlığı, T.C. Tahran Büyükelçiliği, <http://tahran.be.mfa.gov.tr>, Erişim Tarihi: 25.10.2013

TABLO 2: ÖNEMLİ ŞEHİRLER VE NÜFUSLARI

ŞEHİR	NÜFUS (MİLYON) 2011	ÖNEMİ
Tahran	8,791	Başkent/Ticaret Merkezi/Büyükelçilik/Ticaret Müşavirliği
Meşhed	2,993	Dini Merkez/Turizm/Ticaret
İsfahan	2,093	Kültür/Tarihi /Turizm/Ticaret
Kerec	1,909	Tahran'a 20 km uzaklıkta, şehir Tahran istikametinde büyümekte
Şiraz	1,75	Kültür/Tarihi Önem/Turizm/Ticaret
Tebriz	1,618	Ticaret Merkezi/Türk Nüfus Yoğun/ Türkiye Sınırına Çok Yakın/ Başkonsolosluk/Ticaret Ataşeliği
Ahvaz	1,399	Kültür/Tarihi /Turizm/Ticaret
Kum	1,128	Dini Merkez/Tahran'a Çok Yakın

Kaynak: Aktaran, Alper ÇAKIROĞLU, İran Ülke Sunumu, Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği

2.5 EĞİTİM

İran'da eğitim harcamalarının GSYİH içindeki payı 2010 yılında %4.7'dir ve 188 ülkeyi kapsayan sıralamada 88. sırada yer almaktadır. Nüfusun %85'i okuma-yazma bilmektedir. Bu oran kadınlarda % 80.7, erkeklerde %89.3'tür (2008 tahmini).⁷ İlk ve orta öğrenimde kız ve erkek öğrenciler ayrı sınıflarda okumaktadır. Devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin % 65'i kadındır. İran, UNESCO verilerine göre yükseköğrenimden mezun olan kadınların erkeklere oranının en yüksek olduğu ülke iken, 2012 yılında 36 İran üniversitesi kadınlara uygun olmadığını düşündükleri 77 akademik alanda kadınlara eğitim vermeyeceğini açıklamıştır. İran'daki bazı üniversiteler şunlardır:

- İran Bilim ve Teknoloji Üniversitesi,
- Tahran Üniversitesi,
- İmam Hüseyin Üniversitesi,
- İsfahan Üniversitesi,
- Şiraz Üniversitesi,
- Tebriz Üniversitesi,
- İmam Sadık Üniversitesi,
- Peyam-i Nur Üniversitesi,

7 CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov>, Erişim Tarihi: 04.11.13

- Meşhed Firdevsi Üniversitesi,
- Emir Kebir Teknik Üniversitesi,
- Ezzehra Üniversitesi,
- Terbiyet-i Müderris Üniversitesi.

2.6 SAĞLIK

İran GSYİH'dan %5.6 'lık payı sağlık harcamaları için tahsis etmektedir.⁸ UNICEF'in 2011 yılı verilerine göre nüfusun % 90 'ından fazlası sağlık hizmeti veren tesislere erişebilmektedir. 2011 yılı verilerine göre bebek ölüm oranı % 21'dir. (Aynı yıl Türkiye'de % 12 ve gelişmiş ülkelerde %5'tir.) 2007-2011 arası dönemde anne ölüm oranı (100.000 canlı doğumda) 25'tir. 2011 yılında 5 yaş altındaki çocuklarda ölüm oranı % 25'tir (Aynı yıl Türkiye'de %15, gelişmiş ülkelerde %6).⁹

İçme suyuna erişim kırsal ve kentsel alanlarda % 90'ın üzerindedir. Sağlık hizmetlerine erişim kırsal ve kentsel alanda % 90'ın üzerindedir. İran sağlık alanında ilerleme göstermesine rağmen hızla büyüyen nüfusu nedeniyle donanımlı ve yeterli sağlık hizmeti vermekte ülkenin bazı kırsal alanlarında yetersiz kalmaktadır.¹⁰

2.7 İŞGÜCÜ

Dünya Bankası tarafından hazırlanan Dünya Gelişme Raporu 2013'te yer alan verilere göre İran'da işsizlik oranı 2005 yılında % 12.1 iken, 2010 yılında % 10.5 olarak hesaplanmıştır. Karşılaştırma yapabilmek adına baktığımızda, aynı raporda 2005 ve 2010 yılları arasındaki işsizlik oranları Türkiye için sırasıyla % 10.6 ve %

11.9'dur.(2005 ve 2010 yılları arasındaki nüfus artışı İran ve Türkiye için benzerdir.) İran'da erkekler için işsizlik oranı 2005 ve 2010 yıllarında sırasıyla, % 10.5 ve % 9.1 iken kadınlar için işsizlik oranı 2005 ve 2010 yıllarında sırasıyla, % 18.2 ve % 16.8 olarak hesaplanmıştır. Oranlar arasındaki bu önemli fark, birçok ülkede olduğu gibi İran'da da var olan çalışma yaşamında kadınların dezavantajlı durumunu yansıtmaktadır.¹¹

8 CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov>, Erişim Tarihi: 05.11.13

9 UNICEF, Türkiye'de Çocukların Durumu Raporu 2011, <http://panel.unicef.org.tr>, Erişim Tarihi:05.11.2013

10 UNICEF, <http://www.unicef.org>, Erişim Tarihi: 05.11.2013

11 Dünya Bankası, Dünya Kalkınma Raporu 2013, <http://siteresources.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 06.11.13

2.8 TÜRKİYE-İRAN İLİŞKİLERİ

İran'la ikili ilişkilerimizin tarihi yüzyıllara dayanmaktadır. 1639 yılından beri değişmeyen 454 km. sınıra sahip İran ve Türkiye kimi zaman iniş çıkışlar olsa da genelde istikrarlı bir ilişkiye sahip dünyadaki ender ülkelerdendir. İran'daki ilk daimi temsilcimiz 1835 yılında fevkalade büyükelçi olarak atanan Esad Efendi'dir. Hâlihazırda Büyükelçiliğimizin yanı sıra Tebriz ve Urumiye'de de Başkonsolosluklarımız bulunmaktadır. Meshed'de de Başkonsolosluk açma çalışmaları sürmektedir.

1979'dan itibaren Türk-İran siyasi ilişkileri genel olarak istikrarlı bir yükseliş çizgisi izlemiştir. Bu hususta, iki ülkenin ortak tarihi ve kültürel paydaları kadar ortak çıkarları ve iyi komşuluk ilişkileri de rol oynamıştır.

Resim 2: Azadi Meydanı

Türkiye-İran ticari ve turizm ilişkilerinde son dönemde kayda değer bir artış yaşanmıştır. 2001 yılındaki 1,2 milyar Dolarlık ticaret hacmimiz 2011 yılında 16 milyar Dolar'a ulaşmıştır. 2012 yılı ticaret hacmimiz ise 22 milyar Doları bulmuştur. İki ülke makamları, ticaret hacminin 2015 yılı itibariyle 30 milyar Dolara çıkarılması yönünde niyet beyan etmişlerdir.

2011 yılında ülkemizi ziyaret eden yabancıların ülkelere göre dağılımında İran (yaklaşık 1,9 milyon turist), Almanya, Rusya ve İngiltere'nin ardından 4'üncü sırada yer almaktadır. 2012 yılında bu rakam İran'ın mevcut ekonomik koşulları çerçevesinde 1,1 milyona düşmüştür. Ülkemizden İran'a giden turist sayısı ise henüz arzu edilen ölçüde değildir. İki ülke arasında kültürel alanda da ilişkiler hızla gelişmektedir. Bu çerçevede "Kültür Haftaları", "Film Haftaları" gibi karşılıklı olarak gerçekleştirilen faaliyetlerle iki ülke halkının yakınlaşmaları amaçlanmakta, üniversiteler, müzeler, kütüphaneler ve sivil toplum örgütleri arasında geliştirilen ilişkilerle de iki toplum arasında daha sağlam temeller oluşturulmasına gayret edilmektedir.¹²

¹² T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-İran Siyasi İlişkileri, <http://www.mfa.gov.tr>, Erişim Tarihi: 24.10.2013

3. GENEL EKONOMİK DURUM

1979 İslam Devrimi'nin ardından İran, özel sektörün elindeki şirketleri ve bankaları devletleştirmeye başlamış ve ülkeyi yabancı yatırımlara kapatmıştır. 1980-1988 yılları arasında 8 yıl boyunca süren İran-İrak Savaşı, Şah Rıza Pehlevi döneminde (26 Eylül 1941 - 11 Şubat 1979) başlayan ithal ikameci modelin sürdürülmesinde etken olmuştur. İran'ın bugün aşmaya çalıştığı petrol ürünlerine dayalı kapalı ekonomisi bu siyasi gelişmelerin bir ürünü olarak analiz edilebilir.

Devlet ekonominin %35'lik dilimini doğrudan yönetmektedir. %45'lik dilim "Bonyad" olarak adlandırılan vakıfların elindedir. Ancak bu vakıflar da devlet tarafından yönlendirilmektedir. % 20'lik dilim ise küçük çaplı ticaret erbabının elindedir.¹³ Dolayısıyla ekonomide merkezi planlama hâkim durumdadır ve büyük ölçekli işletmeler devlet mülkiyetindedir. Devlet yatırımlarının büyük bölümü petrol sektöründedir ve petrol ve doğalgazdan elde edilen gelirler devlet bütçesinin yaklaşık %60'ını ve toplam ihracatın %80'ini teşkil etmektedir.¹⁴

Ülkeye yabancı sermayeyi çekmek için atılan ilk adımlardan biri 12.11.1985 tarihinde yayınlanan tek maddelik bir yasa ile karşılıklılık şartına bağlı olarak, İran'da yabancı şirketlerin şube açması önündeki yasağın kaldırılmasıdır. Ardından 1993 yılında Serbest Bölgeler Kanunu, Haziran 2002 yılında ise, yeni Yabancı Yatırımı Teşvik Kanunu (FIPPA) yürürlüğe sokularak yabancı sermaye ülkeye çekilmeye ve özel sektöre dinamizm kazandırılmaya çalışılmıştır.¹⁵

TABLO 3: EKONOMİK GÖSTERGELER

	2012	2013
GSYİH	514 milyar \$ ¹⁶	-
İşsizlik (%)	15,5	16
Tüfe (%)	27,1	37,5
İhracat (Milyar \$)	66,8	60,4
İthalat (Milyar \$)	70	66,5
Hizmet Ticareti Dengesi (Milyar \$)	-7,5	7,4-
Cari İşlemler Dengesi (Milyar \$)	-9,4	12,1-
Dış Borç Stoku (Milyar \$)	14,8	12,3

Kaynak: Aktaran, T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Eylül 2013.

13 T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr>, Erişim Tarihi:22.10.2013

14 Dünya Bankası, <http://www.worldbank.org>, Erişim Tarihi:22.10.2013

15 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Ekim 2013.

16 Dünya Bankası, <http://www.worldbank.org>, Erişim Tarihi:22.10.2013

İran'da, özellikle 2011 yılının Kasım ayından itibaren yaşanan hızlı devalüasyon süreci İran Riyali'nin değerini ve İran halkının alım gücünü önemli ölçüde azaltmış bulunmaktadır. 2010 yılının Haziran ayından itibaren uygulamaya konulan Birleşmiş Milletler yaptırımları ve yine 2010 yılından itibaren kapsamı ve etkisi çok genişleyen ABD ve AB yaptırımlarının sonucunda İran ekonomisi önemli zorluklarla karşılaşmaktadır. Son olarak 2011 yılının Aralık ayında karara bağlanan ve 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren tam anlamıyla yürürlüğe giren AB Yaptırımları çerçevesinde, AB ülkeleri İran'a petrol ambargosu uygulamaya başlamışlardır. Belirtilen uygulamanın ve ABD, AB kaynaklı ilave yaptırımların İran Merkez Bankası üzerindeki etkilerinin İran'ın bütçe gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan petrol ürünleri ihracatını çok büyük oranda etkilemesi ve İran'ın potansiyel müşteri kaybının, söz konusu ülkenin, hali hazırda petrol ürünleri satabildiği Çin ve Hindistan gibi ülkelere olan satış fiyatlarını ve anılan ülkelere sağlanabileceği petrol gelirlerini azaltması beklenmektedir.¹⁷ 2012 yılının Mart ayında yürürlüğe giren yeni AB yaptırımları çerçevesinde, uluslararası bankacılık sistemlerine aracılık eden Belçika merkezli SWIFT (The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication, Dünya Bankalar Arası Finansal İletişim Topluluğu) adlı kuruluş, yaptırım uygulanmakta olan İran bankalarına hizmet vermeyi durdurmuş bulunmaktadır.¹⁸

2013 yılında ABD, İran'ın batılı ülkelerin yaptırımlardan kurtulmak için geliştirdiği "doğalgaz karşılığı altın" uygulamasını sonlandırmak için İran'a değerli taş satışını da yasaklayan yeni bir yaptırım paketini yürürlüğe sokmuştur. Ancak son zamanlarda Hasan RUHANİ Cumhurbaşkanlığındaki yönetimin ılımlı tavrı ile Batı ve İran arasında bir yumuşa dönemi başlamıştır. ABD, Fransa, İngiltere, Çin, Rusya ve Almanya'dan oluşan BM Güvenlik Konseyi üyesi 5+1 grubuyla 20 Kasım 2013 tarihinde Cenevre'de gerçekleşen görüşmeler sonucunda İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetine getirilecek kısıtlamalar karşılığında tedrici bir yumuşama dönemini başlatacak adımlar atılmıştır. 24 Kasım 2013 tarihinde imzalanan anlaşma 20 Ocak 2014 günü yürürlüğe girmiştir.

17 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Ekim 2013

18 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Ekim 2013

Konsey ülkeleri tarafından, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren İran'a altı aylık süreyle sağlanacağı taahhüt edilen kolaylıklar şu şekildedir¹⁹;

a) Anlaşma tarihinden itibaren altı ay boyunca İran aleyhine yeni bir yaptırım kararı alınmaması,

b) İran'a yönelik olarak uygulanmakta olan altın, değerli madenler, otomotiv sektörü, petrokimya yaptırımlarının ve söz konusu sektörlerdeki ticari işlemlere ilişkin sigortacılık, taşımacılık ve mali hizmetler yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması,

c) Belirli İran havayolu şirketleri için lisans güvenliği mekanizması kaynaklı tamir, denetim işlemlerine ve uçak yedek parça ürünleri satışına, montajına altı ay süreyle izin verilmesi ve söz konusu sektördeki ticari işlemlere ilişkin sigortacılık, taşımacılık ve mali hizmetler yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması,

ç) İran'ın, Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD haricindeki ülkelere petrol satışına, mevcut azaltılmış haliyle, izin verilmesi ve söz konusu satış işlemleri konusunda sigortacılık ve taşımacılık yaptırımlarının uygulanmasının altı ay süreyle dondurulması (İran'ın petrol ihracatına yönelik yaptırımların uygulanmasına devam edilmekte olup, söz konusu kolaylık, İran'ın 2013 yılı verilerine göre zaten önemli ölçüde azaltılmış olan petrol ihracatının daha da azaltılmasına yönelik yeni bir yaptırım uygulanmaması anlamına gelmektedir.) ve İran'ın anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren altı aylık süre boyunca anlaşma konusu yükümlülüklerine uyması durumunda, İran'ın petrol ihracatından kaynaklanan 4,2 milyar ABD Doları tutarındaki gelirinin taksitler halinde İran'a transferine izin verilmesi,

d) İran'ın gıda, tarımsal ürünler, ilaç ve tıbbi cihaz ithalatının kolaylaştırılmasına yönelik tedbirlerin alınması.

İran'ın Nükleer Programı'na ilişkin Anlaşma, İran ve konsey ülkeleri (ABD, Rusya Federasyonu, Çin, İngiltere, Fransa, Almanya) arasında, 20 Ocak 2014 tarihinden itibaren altı ay süreyle yürürlükte kalacak olup, söz konusu süre boyunca İran'ın nükleer programına ilişkin daha detaylı bir anlaşmanın hazırlıkları yürütülecektir. Altı aylık süre boyunca, İran'a, yukarıda belirtilen hususlarda kolaylıklar sağlanacak olup, belirtilen süre boyunca İran'ın petrol ihracatına ve bankacılık sistemine yönelik yaptırımların uygulanmasına devam edilecektir.

19 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Ocak 2014

3.1 GEÇMİŞTEN BUGÜNE İRAN'A UYGULANAN AMBARGO VE TİCARİ YAPTIRIMLAR

1987 ABD Ambargosu

ABD, 1987 yılında Ronald Reagan yönetimi altında İran mallarına karşı ilk ambargoyu başlattı. Ambargoya gerekçe olarak İran'ın "uluslararası terörizme destek vermesi ve Basra Körfezi'ndeki ticari gemilere karşı takındığı saldırgan tavır" gösterilmiştir.

Bu ilk yaptırımı yıllar içinde daha geniş kapsamlı yaptırımlar izlemiştir. Zamanla ABD'de İran mallarının hemen hepsi ambargolu duruma gelmiştir. ABD'li şirketlerin ve bankaların İran'la ticaret yapması tamamen yasaklanırken, yasağı delen şirketlere ağır cezalar uygulanmaktadır.

2006-2010 BM Yaptırımları

2006 yılından bu yana ise İran, uranyum zenginleştirme çalışmalarına son vermesi yönünde uluslararası arenadan baskı görmektedir. İran'ın uranyum zenginleştirme çalışmaları arkasında nükleer silah üretme niyeti olduğuna inanan Batılı ülkeler, İran'ın nükleer programına son vermesi için ülkeye bir dizi ticari ve ekonomik yaptırımlar uygulamaktadır. 2006 ve 2010 yılları arasında Birleşmiş Milletler'den İran'a karşı dört ayrı yaptırım kararı çıkmıştır. Bu yaptırımlar İran'a ağır silahların ve nükleer teknolojide kullanılabilecek malzemelerin satışını yasaklarken, İran'dan silah alımına da ambargo getirmiştir. Ayrıca belirli birtakım İranlı kişilerin ve kuruluşların banka hesapları dondurulmuştur.

2011-2012 AB Yaptırımları

2011 yılında Avrupa Birliği, BM'den ayrı olarak İran'a karşı kendi yaptırımlarını uygulamaya başlamıştır. AB'nin aldığı yaptırım kararları çerçevesinde uranyum zenginleştirilmesinde kullanılan malzemelerin İran'a satışı yasaklanmıştır. Birlik ayrıca İran'ın nükleer programına destek verdiğine inandığı bazı kişilerin hesaplarını dondurmuş ve bu kişilerin AB ülkelerine girişini yasaklamıştır.

2012 Temmuz ayında AB, o zamana kadarki en sert yaptırım kararını alarak İran petrolüne ambargo koymuştur. 27 üyesi olan Avrupa Birliği'nin İran'dan aldığı petrol, İran'ın tüm petrol ihracatının yüzde 20'sini oluşturmaktaydı. AB ayrıca Avrupalı sigorta şirketlerinin İran kaynaklı tüm petrol nakliyelerini sigortalamasını yasaklamıştır. İran Merkez Bankası'nın Avrupa'daki bütün hesapları dondurulurken, Avrupalı ticaret kuruluşlarının İran Mekez Bankası (MB) ve diğer kamu kuruluşlarıyla altın ve diğer kıymetli metal ticareti yapması yasaklanmıştır. 2012 Ekiminde ise AB, İran'dan tüm doğalgaz alımını durdurmuş ve Avrupalı gemi inşa şirketlerinin İran'ın kullanımı için petrol tankeri inşa etmesini yasaklanmıştır.²⁰

2013 ABD Yaptırımları

2013 yılında İran'a yaptırımları inceleyen ABD, İran'ın batılı ülkelerin yaptırımlardan kurtulmak için geliştirdiği "doğalgaz karşılığı altın" uygulamasını sonlandırmak için İran'a değerli taş satışını da yasaklayan yeni bir yaptırım paketini yürürlüğe sokmuştur. 6 Şubat tarihinde yürürlüğe giren yaptırımlar, önkilerden çok daha etkili ve sert unsurları içermektedir.

İran'a değerli taş satışını yasaklayan ve transit ticareti engelleyen yaptırımların yürürlüğe girmesiyle İran, Türkiye'den ilaç, gıda, sanayi ürünü vs. alabilecek ancak altın ticareti yapamayacaktır. Bundan sonra, Halk Bankası üçüncü ülkelerin değil, sadece Türkiye'nin İran'dan ithal ettiği petrol ve doğalgaz ödemelerini kabul edebilecektir. İran ise bunun karşılığında ne aldığını belgelemeden, ödemeyi bankadan çekemeyecektir. Bu ise, uluslararası bankaların kendilerini riske atmamak için, Türkiye'deki bankalarla altın işlemi yapmaktan kaçınmalarına sebep olacaktır.²¹

Cenevre Anlaşması

ABD, Fransa, İngiltere, Çin, Rusya ve Almanya'dan oluşan BM Güvenlik Konseyi üyesi 5+1 grubuyla 20 Kasım 2013 tarihinde Cenevre'de başlayan ve dört gün süren görüşmeler olumlu sonuçlanmıştır. Üzerinde uzlaşılan 6 aylık geçici anlaşma ile İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine ilişkin sınırlamalar ve engeller getirilmiştir. Buna karşılık altın, değerli metaller, petrokimya ve otomotiv sektörlerinde birtakım kısıtlamaların kaldırılması kararlaştırılmıştır. İran'ın diğer ülkelerdeki banka hesaplarında dondurulmuş varlıklarından yaklaşık 6 milyar Dolarlık tutarın

²⁰ Doruk SARGIN, 25 Yıldır İran'a Hangi Yaptırımlar Uygulandı?, www.cnbce.com, Erişim Tarihi:18.11.13

²¹ Seda KIRDAR, ABD'nin İran' Uyguladığı Altın Yaptırımı ve Olası Sonuçları, www.tepav.org.tr, Erişim Tarihi: 18.11.13

serbest bırakılması kararı alınmıştır. İran'ı rahatlatacak bu gelişmenin altyapı yatırımlarına hız kazandıracığı tahmin edilmektedir. Ancak İran'ı asıl kayba uğratan petrol ihracatına yönelik kısıtlamalar konusunda herhangi bir karar alınmamıştır.

3.2 SEKTÖRLER İTİBARIYLA İRAN EKONOMİSİ

Bir ülkenin ekonomik yapısını tahlil ederken sektörlerin GSYİH içindeki payları ve çalışanların sektörel dağılımları iki önemli göstergedir.

Ülkede tarım, sanayi, hizmet ve petrol ve doğalgaz sektörlerinin GSYİH içindeki payları aşağıda sıralanmıştır:

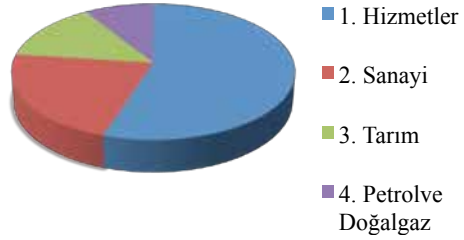
ŞEKİL 2 : SEKTÖRLERİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYLARI

Hizmetler: %55

Sanayi: %22

Tarım: %14

Petrol ve Doğalgaz: %9²²

Gelişmiş ülkelerde tarımın GSYİH içindeki payı %5'in altındadır. Hizmetler sektörünün payı ise %70'in üzerine çıkmaktadır. İran'da ise tarımın GSYİH içindeki payı %14, hizmetler sektörünün ise %55'tir. Bu oranlar İran ekonomisinin gelişmekte olan yapısına işaret etmektedir.²³

Ana sektörlerin toplam istihdam içindeki payı da ekonomik yapının tahlil edilmesinde önemli bir diğer göstergedir. Aşağıda karşılaştırma yapabilmek adına İran ile birlikte Türkiye ve AB ülkelerinde işgücünün sektörel dağılımı verilmiştir.

²² The World Bank, <http://www.worldbank.org>, Erişim Tarihi: 23.12.2013

²³ Doç. Dr. Harun ÖZTÜRKLER, İran Ekonomisinin Genel Özellikleri, www.orsam.org.tr, Erişim Tarihi: 26.12.13

TABLO 4: İRAN, TÜRKİYE VE AB ÜLKELERİ İŞGÜCÜNÜN SEKTÖREL DAĞILIMI²⁴

	Tarım	Sanayi	Hizmetler
İran	19,5	33,9	46,5
Türkiye	24,6	26	49,4
AB Ülkeleri	5	24,9	70,1

İran için söz konusu rakamlar yakın coğrafyasındaki ülkelerle kıyaslandığında daha ileri bir ekonomik seviyeye işaret etmekle birlikte gelişmiş ülkelere nazaran hizmet sektöründe çalışanların oranı düşük ve tarım sektöründe çalışanların oranı yüksek görünmektedir. AB ülkelerinde tarım sektörü toplam istihdamın %5 'ini, hizmet sektörü ise %70'ini teşkil etmektedir ve hizmet sektörü toplam istihdamın 2/3 'sini oluşturmaktadır.²⁵

3.2.1 SANAYİ

İran'da hurma, çiçek ve fıstık gibi ihracata yönelik tarımsal ürün gruplarının yanı sıra; iç tüketime yönelik olarak tütün, çay, buğday, arpa, pirinç, pamuk ve şekerpancarı gibi ürünler üretilmektedir. Hazar Denizi'nden elde edilen havyar, dünya pazarlarında önemli bir yer almaktadır. Hidrokarbon, İran'ın başlıca ihracat gelir kaynağı olup; tarımdan sonra en fazla istihdam bu sektörde yaratılmaktadır. İran dünyanın en büyük 5. ham petrol ihracatçısı olmasına rağmen; petrol işleme altyapısının yeterli olmamasından ötürü işlenmiş petrol ürünleri ithal etmektedir. Petrol dışında başlıca sanayi dalları ise; otomotiv, gıda işleme, makine, kimya, halıcılık ve mücevherattir.

İran'a sanayi ürünleri ihracatında potansiyel arz eden başlıca sektörler;

- Otomotiv ana ve yan sanayisi,
- Tohumları temizleme, ayırma, öğütme, işleme makine ve cihazları (Türkiye'nin İran pazarındaki payı %52dir.),
- Demir-Çelik,
- Pompa ve kompresörler,

²⁴ İran: www.amar.org.ir, Erişim Tarihi: 26.12.13 Türkiye: TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 26.12.13

²⁵ Eurostat, European Commission, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, Erişim Tarihi: 26.12.13

- Boru ve bağlantı parçaları,
- Beyaz Eşya,
- İş ve maden makineleri,
- Isıtma, soğutma ve havalandırma,
- Sofra ve mutfak eşyaları,
- Ağaç ve Ahşap Ürünler, Mobilya,
- Dolum ve ambalaj makineleri,
- Elektrikli makineler ve kablolar,
- Elyaf ve iplik,
- İlaç,
- Kağıt ve karton ürünleri,
- Kozmetik ve kişisel bakım ürünleri,
- Kumaş,
- Plastik ve kauçuk işleme makinaları,
- Takım tezgahları'dır.²⁶

Aşağıda Tablo 5'te İran'ın sanayi ürünleri kapsamındaki ithalatında; tohumları temizleme, ayırma, öğütme, işleme makine ve cihazları ve tekstil sektöründe Türkiye'nin payının yüksek olduğu görülmektedir. İhracat kapasitemizin yüksek olduğu bu sektörlerde İran pazarına yönelik girişimlerin faydalı olacağı düşünülmektedir.

TABLO 5: SANAYİ ÜRÜNLERİ İHRAÇ POTANSİYELİ DEĞERLENDİRME TABLOSU

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2011 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2012 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2012 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2011	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2011-2012 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2010-2011 (%)	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)
Kozmetik ve kişisel bakım ürünleri	3304	Güzellik makyaaj ve cilt bakımı için müshahazatlar	109	10,4	130,4	0,4	-4	164	Fransa(%33), Türkiye(%18), Almanya(%15),G.Kore(%12), İtalya(%7)
Takım tezgahları	8465	Ağac, mantar, kemik, sert kauçuk, plastik vb. işleme makineleri	80	9,8	87,9	1,2	-6	21	Çin(%42), Türkiye(%23), Almanya(%10), İtalya(%8), Tayvan(%6)
Tekstil ve hazır giyim yan sanayisi	5810	İşlemeler, parça, serit, motif halinde	30	4,4	102,7	1,9	-12	-0.1	Çin(%70), Türkiye(%27), G.Kore(%2)
Kumaş	5801	Kadife, peluş ve halikali, tırtıl mensucat	65	10,8	262,7	2,7	2	3,246	Çin(%69), Türkiye(%29), G.Kore(%1)
Tarım alet ve makineleri	8437	Tohumları temizleme, ayırma, öğütme, işleme makine ve cihazları	56	9,9	208,8	2,6	-9	96	Türkiye(%52), İtalya(%22), İsviçre(%16), Çin(%4), Almanya(%2)
Elyaf ve iplik	5509	Sentetik devamsız liften iplik, dikiş hariç	48	14,7	260,2	0,8	11	68	Çin(%42), Türkiye(%35), Endonezya (%20), Pakistan(%1), Tayland(%0,1)
Pompa ve kompresörler	8413	Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörleri	536	11,6	388,8	0,8	-6	96	Çin(%19), Almanya(%15), Fransa(%13), Japonya(%12), İtalya(%11)
Oto ana ve yan sanayisi	8708	Motorlu kara taşıtlarının aksam ve parçaları	1.973	167,7	3.402	0,6	-1	214	Çin(%23), Fransa(%22), G.Kore(%18), Türkiye(%9), Romanya(%8)
Demir çelik inşaat malzemeleri	7207	Demir alaşimsız çelikten yarı mamüller	1.457	426	1.751	4	-14	102.020	Rusya(%75), Türkiye(%11), Azerbaycan (%6), G.Kore(%4), Ukrayna(%1)
Pompa ve kompresörler	8414	Hava vakum pompası, hava gaz kompresörü, vantilatör, aspiratör	792	12,2	343	1,1	2	35	Almanya(%30), Çin(%20), Japonya(%8), Hollanda(%6), İtalya(%6)

Kaynak : Aktaran, T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İnan Ülke Masası, www.ibp.gov.tr, Erisim Tarihi:24.10.2013

Petrokimya Sanayi

İran petrolden elde edilen gelirlerin bir kısmını petrokimya sanayi gibi alanlara aktararak petrol sektörüne olan bağımlılığı azaltmaya çalışmaktadır. İran'ın sahip olduğu 11 petrokimya kompleksi Basra Körfezi'nin petrokimya üretiminin yüzde 13'ünü gerçekleştirmektedir.

Petrokimya alanındaki önemli projelerin çoğu Körfez kıyısında bulunan Pars Özel Ekonomik Bölgesi'nde yer almaktadır. Son yıllarda hızlı bir büyüme gözlenmektedir ancak hedeflenen yüksek değerlere ulaşılması, Pars Özel Ekonomik Bölgesi'nin daha da geliştirilmesinin yanında İran'ın bu alandaki dış yatırımı ülkesine çekebilme yeteneğine bağlıdır.

Beşinci beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde 64 proje, yıllık 50 milyon ton kapasite ile ve 44 milyar dolarlık yatırımla hayata geçecektir. Bu projeler ile İran, 2015 yılı sonuna kadar toplam 100 milyon tonluk petrokimya ürünü üretme kapasitesine sahip olmak istemektedir. Bu rakam ise İran'ı Dow Chemical'dan sonra dünyada ikinci büyük petrokimya ürünü üreticisi yapmaktadır.

Otomotiv ve Yan Sanayi

Otomotiv sanayi dış rekabet karşısında yüksek vergi oranları ve kotalar ile korunmaktadır. Fakat, devlet tekelinde olan bu sektör, teknoloji transferi amacıyla son yıllarda yabancı ortaklıklar yoluyla yeni model araçların üretimine başlamıştır. Başta Nissan (Japon), Peugeot (Fransa), Renault (Fransa) ve Kia (Güney Kore) firmaları olmak üzere birçok ortaklık anlaşması imzalanmıştır. İran'da toplam araç üretimi 882,396 adede ulaşmıştır.

İran Khodro Şirketi Saipa (Citroen ve Kia otomobillerinin üreticisi) ile işbirliği yaparak, Fransız Renault firması ile müşterek, İran'daki mevcut arabaların yüzde 50'sini oluşturan eski teknoloji üretimi Peykan'ların yerine, Renault L90 isimli yeni bir modeli %50 yerli montaj ile yılda 300 bin adet civarında üretmiş ve Mayıs 2006'da piyasaya sunmuştur. Renault firması, L90 üretiminden ayrı olarak Saipa grubuna bağlı Pars Khodro ile Megane Sedan model araçların İran'da üretimi ve 2006 ortalarında pazarlanması konularında, Mayıs 2005 içerisinde anlaşmaya vardıklarını açıklamıştır. İran'daki yatırımlarının ikiye katlanabileceğini açıklayan Renault firmasının, 1979 senesinden beri İran'da 300 milyon Euro ile yatırım yapan petrol dışı ilk Fransız firması olduğu belirtilmektedir.

Sanayi ve Madenler Bakanı, 50 milyon dolar tutarında yatırım gerçekleştirilen İran Khodro Dizel Şirketinin yılda 5.500 otobüs üretimi kapasiteli ünitesini Nisan 2002’de hizmete açmıştır. Ayrıca söz konusu şirket, Alman-Amerikan otomotiv şirketi Daimler Chrysler ile 8 ve 40 ton kapasiteli kamyon üretimi için bir anlaşma imzalamış ve CKD (Complete Knock Down)²⁷ sıfırdan üretimini başlatmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde, İran dünya genelinde en fazla otomobil üreten 11. ülke konumuna gelmiştir. Yaptırımlarla birlikte İran yerli otomobil sanayisine öncelik vermeye başlamıştır. Hükümetin yatırımları ile birlikte otomobil üretimi rekor seviyelere ulaşmıştır.

İran’da kalite ve rekabeti arttırmak amacıyla hazır binek araç ithalatına müsaadeler verilmeye başlanmış olup bu müsaadeler çerçevesinde BMW ve Mercedes gibi binek araçların da ithalatı ve satışı gerçekleştirilmektedir. Ayrıca %90 olan ithal araç vergisi Mart 2010’da %70’e indirilmiştir.

Gıda Sanayi

İran’da 168 adet, 50’den fazla kişinin çalıştığı geniş ölçekli gıda işleme tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerde yıllık ortalama 9 milyar Riyal değerinde üretim gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte bu alanda üretim ve ürün geliştirme düşük seviyede kalmaktadır. Bugün sektör iç talebi karşılayacak seviyeye ulaşmıştır. Ancak ihracata yönelik üretim sınırlıdır. İhracatın artması için bu sektördeki ürün kalitesinin artırılması ve paketlemeye yönelik yatırımların yapılması önem kazanmaktadır. Hükümet ayrıca, havyar ve şamfıstığı ihracatının geliştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürmektedir.²⁸

27 Başka bir yerde montaj edilmek üzere demonte parçalardan oluşan üretim ve sevkiyatı.

28 İran Ülke Bülteni, DEİK, Haziran 2012

3.2.2 MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

Kalifiye işgücü, deneyim ve ileri teknoloji gerektiren doğal gaz ve petrol sektörüne ait inşaatlar dışında, altyapı projelerini yerel firmaların gerçekleştirmesini sağlamak amacıyla, devlet yabancı firmalara spesifik konular dışında proje vermemektedir. Yabancı firmalar daha çok doğal gaz, petrol ve petrokimya sanayi, yol yapım projeleri, turizm sektörüne ait inşaat projeleri ve teknik müşavirlik alanlarında faaliyet göstermektedir. 35.717 milyon m³ su depolama kapasitesine sahip olan ve 550 adet baraj bulunan İran'da 140 yeni baraj yapım aşamasında olup, bu barajların faaliyete geçmesi ile birlikte toplam su depolama kapasitesinin 58.517 milyon m³'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. İran ilerleyen yıllarda 501 adet yeni baraj yapımını hedeflemektedir. Bu çerçevede, baraj inşaatı konusunda tecrübeli ve uluslararası başarılarla sahip Türk müteahhitlik firmaları için İran'da büyük iş fırsatları mevcuttur. Elektrik üretimi konusunda da gelişmiş teknolojiye ihtiyaç duyan İran, mevcut elektrik santrallerinin sayısını artırma çabasıdadır. Ülke genelinde hız kazanan özelleştirme çalışmaları kapsamında, elektrik üretiminin büyük bir bölümünün özel sektöre devredilmesi ve kamu sektörü tarafından yürütülen elektrik santrali inşaatı ve elektrik üretimi faaliyetlerine yakın bir tarihte son verilmesi planlanmaktadır. Elektrik santrali inşaatı için yeterli tecrübe ve donanıma sahip olmayan İranlı müteahhitlik firmalarının, teknolojik yeterliliğe sahip yabancı firmalarla işbirliği yapması zorunluluğu çerçevesinde, Türk firmaları için bu alanda da önemli iş imkanlarının oluşacağı tahmin edilmektedir.²⁹

3.2.3 İNŞAAT

İran-İrak Savaşı'nın sona ermesiyle 1990'lı yıllarda ülkeye dönen İranlılar'ın yarattığı ek konut talebi ve İran Hükümetinin savaş sonrası yeniden yapılanmaya ağırlık vermesi ile canlanan inşaat sektörü, 2000'li yıllarda çok hızlı bir büyüme göstermiştir. Üretim maliyetlerinin yüksekliği ve inşaat sektörünün kârlılığı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluşu için tahsis edilen kredilerin inşaat sektörüne yönelmesine ve sektörde talep patlamasının yaşanmasına yol açmıştır. 2003 yılında özel sektörün inşaat sektöründeki yatırımları bir önceki yıla göre % 13,6 artarken, 2007 yılında artış oranı % 68 oranında gerçekleşmiştir. İran Merkez Bankası tarafından açıklanan söz konusu oranların hesaplanma yönteminde arazi fiyatlarının dahil edilmediği ve arazi fiyatlarındaki artışın yıllık % 50-65 arasında olduğu dikkate alındığında, sektördeki canlılık daha iyi anlaşılmaktadır. Bu geliş-

29 Ümit ATEŞAĞAOĞLU, "İran Ülke Raporu", T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2013

melerin sonucunda, sektörde demir ve çimento tedarikinde sıkıntılar yaşanmış, işçilik ve inşaat demiri maliyetleri artmıştır. 2007/08 döneminde kentlerde özel sektör tarafından üstlenilen proje sayısında % 80'in üzerinde artış göze çarpmaktadır. Son 3 yıl içinde konut fiyatlarında 2–3 kat artış yaşanmıştır.³⁰

3.2.4 TARIM VE HAYVANCILIK

İran 23.6 milyon hektarı bulan ekilebilir alanları ile dünyada tarım üretimi çeşitliliği (çiftlik ve bahçe üretimi dâhil) açısından üçüncü sırada yer almaktadır. Fakat İran'daki tarım alanlarının %56-%60'lık kısmı düzenli olarak sulanamamaktadır.

Son yıllarda tarım sektöründeki yatırımlarda bir artış söz konusudur. Tarımsal üretimdeki liberalleşme, paketlenme ve pazarlama alanındaki gelişmeler yeni ihrac pazarlarının yaratılmasına olanak tanımaktadır. Geniş ölçekli sulama programlarıyla birlikte çiçek ve fıstık gibi ihracata yönelik tarımsal mal gruplarında artan üretim bu alanda oldukça sağlıklı bir ekonomik yapı ortaya çıkarmıştır.

İran'ın yetiştirdiği en önemli tarım ürünleri buğday, şekerpancarı, arpa, pirinç, şeker kamışı, şam fıstığı, keten tohumu ve çaydır. İran dünyanın birinci şam fıstığı tedarikçisidir. İran'da pirinç üretiminin 2014-2015 yıllarında %53 artarak 2.3 milyon tona ulaşması öngörülmektedir. Bunun dışında, İran Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın en büyük süt üreticisidir ve süt tüketiminin 2015 yılına kadar %20.4 artarak 3.3 milyon tona ulaşması beklenmektedir. 2014-2015 yıllarında İran'da kümes hayvancılığının %30.9 artarak 1.9 milyon tona ulaşması öngörülmektedir. Deniz ürünlerinde ise Hazar Denizi'nden elde edilen havyar dünya pazarında önemli bir yer tutmaktadır.

İran Tarım Bakanlığı verileri İran'ın gıda ihtiyacının % 80'inin ülke içerisinde üretildiğini göstermektedir. İran'da yılda 62 milyon ton tarımsal üretim yapılmakta, gelecek 20 yılda ise bu rakamın iki katına çıkarılması planlanmaktadır. Bu itibarla, tarıma elverişli alanların ıslahı ve sulama projeleri için 625 milyon dolar tutarında kredi sağlanacağı açıklanmıştır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün verilerine göre İran'ın miktar bazlı en fazla ihrac ettiği ürünler sigara, sebze, baharat, ipek böceği kozası, elma suyu, bebek maması, et, konserve mantar, kakao ezmesi ve yağsız süttür. En fazla ithal edilen ürünlerin başında ise mısır, işlenmemiş şeker, işlenmiş pirinç, soya fasulyesi,

30 Ümit ATEŞAĞAOĞLU, "İran Ülke Raporu", T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2013

soya fasulyesi yağı, palmiye yağı, arpa, buğday, patates ve ayçiçeği yağı gelmektedir.

İran'ın Beşinci 5 yıllık kalkınma planına göre, her yıl 4.5 milyon ile 5 milyon ton tarım ürünü işlenecek ve özellikle palmiye ürünleri, meyve ve sebze üretimine ağırlık verilecektir.³¹

İran'a tarım ürünleri ihracatında potansiyel arz eden başlıca sektörler;

- Mısır,
- Sert Kabuklu Meyveler,
- Turunçgiller,
- Hububat,
- Bitkisel Yağlar
- Bakliyat,
- Şekerli ve Çikolatalı Mamullerdir.³²

31 İran Ülke Bülteni, DEİK, Haziran 2012

32 T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, <http://www.ibp.gov.tr>, Erişim Tarihi: 24.10.2013

TABLO 6: TARIM ÜRÜNLERİ İHRAÇ POTANSİYELİ DEĞERLENDİRME TABLOSU

Sektör	GTIP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2011 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2012 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2012 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2011	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2011-2012 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2010-2011 (%)	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)
Hububat	1005	Mısır	815	2,9	33,8	2,4	21	-11	Brezilya(%64), Ukrayna(%28), ABD (%2), G.Afrika(%1), Rusya (%1)
Sert Kabuklu Meyveler	0802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (ka- buğu çıkarılmış/soyulmuş)	51	6,6	1.254	0,4	5	23.899	Ukrayna(%45), Türkiye(%37), Kırgızistan(%10), HongKong(%4), Moldova(%1)
Turuncgiller	0805	Turuncgiller (taze/kurutulmuş)	127	25	897	1	-16	9	Türkiye(%46), Mısır(%43) Pakistan(%5), G.Afrika(%4), Çin(%0.2)
Hububat	1209	Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyve ve sporlar	66	0,1	17,6	1,1	-33	-21	Hollanda(%35), ABD(%24), Fransa(%18), İtalya(%6) Almanya(%5),
Bitkisel yağlar	1517	Margarin	46	13	152,5	0,8	-16	294	Malezya(%47), Endonezya(%24), Türkiye(%21), İsviçre(%2), Hollanda(%2)
Bakliyat	0713	Kuru baklagiller (kabuksuz) (taneleri ikiye ayrılmış)	18	5,5	209	0	-18	-80	Kanada (%39), Çin(%33), Türkiye(%17), Sri Lanka%2), Rusya(%1)
Şekerli ve Çikolatalı Mamüller	1704	Kakao içermeyen şeker mamülleri (beyaz çikolata dahil)	17	5,5	402	0,2	23	206	Türkiye(%53), Almanya(%6), Çin(%15), G.Kore(%12), İspanya(%6).

Kaynak: Aktaran, T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İran Ülke Masası, www.ibp.gov.tr, Erişim Tarihi:24.10.2013

Tablo 6'ya bakıldığında, tarım ve gıda sanayi kapsamında Türkiye'nin İran pazarında en çok paya sahip olduğu ürünler; kakao içermeyen şeker mamulleri, turuncgiller ve diğer kabuklu meyvelerdir. İran'ın tarım ve gıda sanayi alanındaki ithalatına baktığımızda mısır ilk sırada yer almaktadır. Mısır, ülkemizde yaygın olarak üretimi yapılan bir ürün olmakla birlikte GAP ile beraber sulanabilir alanların artmasıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğun olarak üretilmeye başlanmıştır. Ancak Türkiye, İran'a mısır ihracatında çok küçük bir paya sahiptir. İran pazarında az bir paya sahip olduğumuz bu üründe ve tüm hububat sektöründe İran pazarına yönelik yatırımların faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bunların yanı sıra İran'ın margarin ithalatında 2011-2012 yılları arasında büyük bir artış olduğu görülmektedir. Pazar payımızın %21 olduğu bu ürün için İran pazarına yönelik üretim yapılabileceği düşünülmektedir.

3.3 DOĞAL KAYNAKLAR VE MADENLER

İran sadece petrol ve doğal gaz rezervleri bakımından değil aynı zamanda birçok maden bakımından da zengin bir ülkedir. Dünyanın en büyük çinko rezervlerine sahiptir. Ayrıca dünyanın ikinci en büyük bakır rezervleri ve dokuzuncu büyük demir rezervleri İran'da bulunmaktadır. İran, uranyum, kurşun, kromit, manganez, kömür ve altın rezervleri bakımından da zengin bir ülkedir.

Maden yataklarının geliştirilmesi hükümetin öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu sektörde yatırımlar hükümet tarafından teşvik edilmektedir. Bugün yabancı firmalar İran'da fizibilite çalışmalarından ekipman teminine kadar madencilik sektöründe aktif olarak faaliyet göstermektedirler. Bu sektörden Sanayi ve Madenler Bakanlığı sorumludur ve birçok devlet ulusal şirketi aracılığıyla faaliyet göstermektedir.

İran'da madencilik sektöründe yabancı yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Önemli rezervlerin varlığına karşılık İran'ın dünya maden üretimindeki yeri % 1,5'in altındadır. Yetkililer tarafından İran'ın dünya piyasalarında rekabet edebileceği ürünlerin ihracına yönelmesi gerektiği belirtilmektedir.

Sanayi ve Madenler Bakanlığı ile Alman muadili arasında imzalanan anlaşma çerçevesinde, İran'ın 150 bin ton olan mevcut alüminyum üretimi 10 yıl içinde 1 milyon tona çıkarılacaktır. Bu yıl içinde alüminyum %13, bakır %12, kömür %33 artış göstermiştir.

İran beşinci 5 yıllık kalkınma planı ile yılda 42 milyon ton ham çelik üretimi, 500 milyon ton demir üretimi, 910.000 ton alüminyum üretimi, 455.000 ton bakır üretimi hedeflemektedir.

Demir - Çelik Üretimi

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin desteği ile kurulan demir ve çelik sektörü, 1979 devrimi sonrası yapılan yatırımlarla daha da gelişerek, üretimini 2001 yılında 7 milyon tona kadar çıkarmıştır. Önemli demir madenleri, Asfahan, Ahvaz ve Yazd Bölgeleri'nde bulunmaktadır.

Yazd'da bulunan çelik işletmelerine ek olarak Ahvaz, İsfahan ve Mübarek şehirlerinde gerçekleştirilen yatırımlar sonucu, 1998 yılında toplam 5.6 milyon ton olan İran'ın toplam çelik üretimi 2006 yılında toplam 9.8 milyon tona ulaşmıştır. Bu da İran'ı Ortadoğu'daki en büyük çelik üreticisi yapmaktadır. 2009 yılı içinde çelik üretimi %26, demir taşı üretimi de %7 artış göstermiştir. 2010 yılında ise İran ham çelik üretimi %9.6 artarak 11.9 milyon tona çıkmıştır. 2011 yılının ilk 8 ayında ise, İran'ın ham çelik üretimi 8.768 tonun üzerinde gerçekleşmiştir.

Hormozgan Çelik Tesisi yılda 1.5 milyon ton üretim kapasitesine sahiptir. Tesisin uzun vadede amacı ise çelik ve alüminyum üretiminde merkez olmak ve yılda 10 milyon ton çelik, 500.000 ton alüminyum üretmektir. İran Maden ve Madencilik Sanayi Geliştirme ve Yenileme Örgütü(IMIDRO), 2011-2013 yılları arasında 8 yeni çelik projesi başlatmak ve 8 milyon ton çelik üretip İran'ın toplam çelik üretimini 20 milyon tona çıkarmayı hedeflenmiştir.³³

3.4 ENERJİ

İran ekonomisi son 40 yıllık dönem boyunca daima ham petrol fiyatlarına bağlı bir gelişim sergilemiştir. 2000'li yılların başında 99,5 milyar varil petrol rezervi ile dünya sıralamasında dördüncü sırada iken son yıllarda bulunan yeni rezervlerle 157,3 milyar varil (2012) ile dünya petrol rezervleri açısından üçüncü, 33,7 trilyon m³lük (2012) doğalgaz rezerviyle Rusya'dan sonra ikincidir. Dünyanın kanıtlanmış ham petrol rezervlerinin %10,6'sı İran da bulunmaktadır.³⁴ Hazar Denizinde yeni petrol kuyuları açma çalışmalarına da başlanmıştır. İran hükümeti petrol üretimini 2015 yılında 5,8 milyon varile yükseltmeyi amaçlamaktadır.

33 İran Ülke Bülteni, DEİK, Haziran 2012

34 OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries), www.opec.org, Erişim Tarihi: 10.12.2013

Mevcut durumda 25'i onshore (kıyı petrolü) olmak üzere 32 sahada üretim yapılmaktadır.

Döviz girdilerinin %80'ini petrol ihracatından elde eden İran, bu haliyle petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı aşırı duyarlı halde bulunduğu için son yıllarda petrol dışı endüstrileri geliştirme programlarını yürürlüğe koymuş ama henüz başarılı olamamıştır. Petrol fiyatlarının 90'lı yılların sonları boyunca düşüşü sırasında ülkenin kaybının 6 milyar Doları bulunduğu göz önüne alınırsa petrol dışı endüstrilere yönelmenin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu bağlamda petrole bakış açısı değişen İran, petrolü bir sermaye malı olarak görmeye, bu ürünün satımından elde edilen gelirlerin başka yatırımlara dönüştürülmesi üzerine çalışmalarda bulunmaya başlamış ve özel bir fon kurmuştur. İran makamlarınca da kabul edildiği üzere bu fondan kuruluş amacına uygun yararlanılamamıştır.

Doğalgazın petrol gelirlerindeki oynamaları stabilize edecek bir sektör olarak görülmeye başlanmasından sonra doğalgaz yataklarının işletmeye açılması fikri ağırlık kazanmıştır.

Ülkenin güneyinde bulunan ve 8–13 trilyon m³ doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilen Güney Pars Sahası'nın geliştirilmesine yönelik projenin bazı aşamaları, ihraç edilmek üzere sıvılaştırılmış doğalgaz üretimine ayrılmıştır. Bu saha yabancı sermayeye açılmış ve aşamalar halinde çeşitli uluslararası konsorsiyumlar ile doğalgaz kaynak araştırılması ve geliştirilmesi çalışmaları hızlandırılmıştır. Güney Pars Doğalgaz Sahası Basra Körfezi'nde İran ile Katar arasında paylaşılan "offshore"(deniz) bir alandır. İran, kendi payı üzerinde 28 safhada geliştirme projeleri yürütmekte ve bu amaçla yabancı sermayeyi çekmeye gayret etmektedir.

Elektrik üretiminde kendine yeterliliğe sahip bulunan İran iç şebekelerinde %80 kapasite ile üretimde bulunmaktadır. Mevcut elektrik santrallerini artırma çabasında olan İran'ın elektrik üretim teçhizatı eski olup, bu cihazların revizyonu için yeterli teknolojiye sahip değildir. İran, Anayasasının 44. maddesi ve bu maddenin uygulama kanunu ile hız kazanan özelleştirme hareketi kapsamında elektrik üretiminin büyük bir bölümünü özel sektöre devretmek ve elektrik santrali inşası ile üretim faaliyetlerine yakın bir tarihte son vermek istemektedir. Elektrik santrali inşası için yeterli tecrübe ve donanımına sahip olmayan İran özel sektörünün teknolojik yeterliliğe sahip yabancı firmalarla ortaklık ihtiyacının doğacağı ve ülkemiz firmaları ile önemli bir işbirliği imkanı olacağı tahmin edilmektedir.³⁵

35 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013.

3.5 BANKACILIK

Yabancı bankaların İran'da tesisi veya şube açmalarına olanak veren yasa 2009 yılının başlarında yürürlüğe girmiştir. Bunu takiben 7 yabancı bankanın şube açma izni için Merkez Bankasına başvurduğu bilinmektedir. Halihazırdaki süreçte yabancı bankalar temsilcilik düzeyinde faaliyet göstermektedirler.

Özel banka kuruluşuna izin veren yasa 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Özel bankalara kuruluş izni verilmesi İran Merkez Bankası'nın yetkisinde olup, denetimleri de Merkez Bankasının sorumluluğundadır. Özel bankalar İran'daki bankacılık faaliyetlerinin %15'lik bir bölümünü gerçekleştirmektedirler. Bankacılık sektöründe teknolojik yetersizlik olmasına karşın temelde bir sorun gözükmemektedir. Devlete ait 11 bankanın dört tanesinin özelleştirilmesi gündemdedir.

İran Merkez Bankası Ekim 2006 tarihinde yayınladığı bir tebliğ ile Dolar bazlı akreditif yerine Euro bazlı akreditif kullanılmasını tavsiye etmiştir. Bunun sebebi olarak, nükleer mesele nedeni ile batılı ülkeler tarafından ambargo uygulanması halinde Dolar ile ödemelerde sorunlar yaşanabileceği gösterilmiştir. Nitekim ABD kendi bankalarının İran'a akreditif açmasını yasaklamış, üçüncü ülke bankalarının da İran'a akreditif açmaması için de baskı yapmaktadır.

Ticaretin temel unsurlarından biri olan para transferi yönünden bakıldığında, İran bankalarına uygulanan uluslararası yaptırımlar ve ABD ile AB tarafından uygulanan yaptırımların uluslararası bankacılık sistemi üzerindeki caydırıcı etkisi neticesinde, İran'a ihracatımızdan elde edilebilecek potansiyel gelirlerin ülkemize transferine yönelik kanallar çok azalmış bulunmaktadır.³⁶ 24 Kasım 2013 tarihinde Cenevre'de imzalanan İran'ın Nükleer Programı'na ilişkin Anlaşma, İran'ın nükleer çalışmalarıyla ilgili uymayı taahhüt ettiği kısıtlama ve yasaklar karşılığında birtakım sektörlerde (otomotiv, altın, değerli madenler ve petrokimya) uygulanan yaptırımların dondurulmasının yanısıra İran'ın diğer ülkelerdeki banka hesaplarında dondurulmuş varlıklarından yaklaşık 6 milyar Dolarlık tutarın serbest bırakılması kararı alınmıştır. İran'ı rahatlatacak bu gelişmenin altyapı yatırımlarına hız kazandıracığı tahmin edilmektedir.

36 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013

İhracatta Takas Dönemi

Bununla birlikte İran'da 2013 yılında bankacılık işlemlerinde yaşanan sorunları hafifletecek bir gelişme yaşanmıştır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın 28 Haziran 2013 tarihli genelgesinde ihracatta takas dönemi başlamıştır. Bu düzenleme ile bankacılık sisteminin kullanılmadığı ya da kullanılmadığı ülkelere yapılan ihracatta ürüne karşı ürünle ödeme alınabilecektir. Genelgede takas ile ticaret 6 şarta bağlanmıştır:

- Takas işleminde taraflar aynı gerçek veya tüzel kişi olmalı.
- Takas işlemine ilişkin ithalat ve ihracat işleminin aynı gümrük müdürlüğünden yapılmalı.
- Takas işlemi gerçekleştirileceğinin ithalat ve ihracat işlemlerinin yapılması planlanan gümrük müdürlüğüne dilekçe ile bildirilmesi ve takasa ilişkin sözleşmenin (Takas sözleşmesinin ithal ve ihraç edilecek eşyanın cinsini, Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu'nu, miktarını, birim fiyatını, toplam değerini ve sözleşme süresini içermesi gereklidir.) aslı ve yeminli tercüman tarafından yapılan Türkçe çevirisinin dilekçeye eklenmesi gereklidir.
- Takas işlemi kapsamında yapılan ithalatlarda Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) tutarı için 4458 sayılı Gümrük Kanununun 202'inci maddesi çerçevesinde teminat verilmelidir.
- Eşya ihracatının önce yapılması halinde, ilk ihracat beyannamesinin tescil tarihinden itibaren 3 ay içerisinde takas işlemi tamamlanmalıdır.
- Eşya ithalatının önce yapılması halinde, ilk ithalat beyannamesinin tescil tarihinden itibaren 3 ay içerisinde takas işlemi tamamlanmalıdır.

Bu sistem ile ihracatın yüksek oranda artması beklenmektedir.

3.6 ULAŞIM VE TELEKOMÜNİKASYON

İran'ın ulaştırma ve haberleşme altyapısı, mevcut gereksinimi karşılayacak düzeydedir. Ülkede 2009 yılı itibarıyla 316 adet havaalanı bulunmaktadır. Tahran'ın 48 km güneyinde yer alan İmam Humeyni Uluslararası Havaalanı'nın yenilenmesi ihalesini 2004 yılında TAV üstlenmiş, ancak proje anlaşmazlıkla sonuçlanmıştır. Ülkedeki diğer başlıca havaalanları, Bandar Abbas, Abadan, Arak, Qeshm ve Kish'te yer almaktadır. Devlete ait İran Havayolları, yurt içinde 30 şehrin yanı sıra Körfez, Asya ve Avrupa ülkelerine uçuşlar gerçekleştirmektedir.

Ülkenin başlıca limanları Bandar Abbas, İmam Humeyni ve Assaluyehidir. İran-Irak Savaşı'ndan bu yana geçen sürede Bandar Abbas Limanı, halihazırda Basra Körfezi kıyısındaki limanlardan yapılan toplam yük taşımacılığının (yıllık 20 milyon

ton) dörtte üçü bu Liman vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bushehr, Bandar Lengeh ve Chabahar'da da daha küçük ancak önemli limanlar mevcuttur. Basra Körfezi'ndeki Kharg Adası, başlıca petrol terminalidir. Ayrıca, Hazar Denizi kıyısındaki limanlar da son yıllarda Orta Asya ülkeleri ile kurulan olumlu ilişkiler ve Anzeli ve Chabahar'da yürütülen modernleştirme çalışmaları sayesinde önemli ölçüde gelişim göstermiştir. Yük taşımacılığı maliyetinin düşürülmesi için Basra Körfezi'ndeki güzergahlara ulaşan bir ulusal gemicilik hattı oluşturulmuştur.

Toplam 8.442 km uzunluğundaki demiryolu altyapısının 3.000 km uzatılması için çok sayıda projenin hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Tahran'dan ülkenin güneyine Körfez'deki Bandar İmam Humeyni (Khorramshahr'a uzanır) ve Bandar Abbas Limanı ile Kerman'a (İsfahan and Şiraz'a uzanır) 3 ana demiryolu hattı bulunmaktadır. İran-Pakistan-Afganistan sınırına yakın Zahedan ile Kerman arasında da bir demiryolu bağlantısı kurulması çalışmaları sürmektedir. Kuzeyde ise, Meshed'e uzanan hat Sarakhs'a kadar geliştirilmiş olup; Gorgan'a ek bir bağlantı mevcuttur. Mashhad ile Bafq, arasındaki hat da tamamlanmış bulunmaktadır. Bafq, Tahran-Bandar Abbas hattı üzerinde olduğundan dolayı, İran'ın denize kıyısı olan kesimi (kuzeydoğusu) Körfez'e bağlanmıştır. Tahran-Tebriz arasında yer alan hat ise, Türkiye ve Azerbaycan'a bağlanmaktadır.

İran'ın toplam karayolu uzunluğu 172.927 km olup; bunun 125.908 km'si asfaltlanmıştır. A1 otoyolu (2.500 km) ülkenin kuzeybatısı (Bazargan) ile doğusunu, A2 otoyolu ise batısı ile doğusunu (Mirjaveh) birleştirmektedir. Tahran gibi büyük şehirlerde trafik sıkışıklığı yaşanabilmektedir.

İran, bölgedeki en geniş telekomünikasyon ağına sahiptir. Hükümet son dönemde bu sektörde yatırımları teşvik etmeye ve özelleştirmeye yönelik çok sayıda önlem almıştır. Telefon hatlarının, uydu iletişim sistemlerinin, mobil telefon şebekelerinin, kırsal alandaki iletişim sistemlerinin ve bilgi iletişim sistemlerinin geliştirilmesi, önemli iş potansiyeline sahip alanlardır. Devlete ait olan İran Telekomünikasyon Şirketi'nin % 5 hissesinin Ağustos 2008'de özel sektöre devredilmesi sonucunda sektörün verimliliği ve büyüme hızı artmıştır. Mısır'dan sonra Orta Doğu'nun en kalabalık 2. ülkesi olması ve halihazırda mobil telefon sahipliğinin % 60 düzeyinde olması nedeniyle, İran'da telekomünikasyon sektörü gelişime açık bir yapı sergilemektedir. 2009 yılı öncesinde % 70 oranında büyüyen sektörde halihazırda 3 adet (devlete ait olan MCI ve MTN Irancell ile özel Talia) cep telefonu operatörü, 500'den fazla da internet servis sağlayıcısı faaliyette göstermektedir.³⁷

37 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013

3.7 TURİZM

1979 devrimi ve İran-İrak savaşı sonrasında yavaş yavaş toparlanan turizm sektörü, konaklama ve ülke içi ulaşım imkanlarının ve pazarlama faaliyetlerinin yetersizliği nedeniyle istenen düzeyde bir gelişimi sergileyememiştir. Turist sayısını artırmak amacıyla çeşitli ülkelerle vize muafiyeti anlaşmaları imzalanmış, karmaşık ve zaman alıcı vize işlemleri kolaylaştırılmış ve internet üzerinden rezervasyon sistemine geçilmiştir. Ülkeyi ziyaret eden turistlerin çoğu Japonya, eski Sovyet ülkeleri ve Körfez ülkeleri kökenlidir. Batı ülkelerinden gelen turistlerin sayısı oldukça düşüktür.³⁸ Türkiye’den turistik amaçlı girişlerde 90 güne kadar vize istenmemektedir.

“Umuma Mahsus Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri 90 gün süreyle vizeden muaftır.”³⁹

4.DIŞ TİCARET

İran’ın petrol ihracatından kaynaklanan gelirlerine bağlı olarak son beş yılda dış ticaret fazlası söz konusudur. Tablo 7’de yer alan ihracat rakamlarına baktığımızda İran’ın ihracatının %80’inin petrol ve petrol ürünleri ihracatı olduğunu görmekteyiz. İran ekonomisini petrol gelirlerine bağımlılıktan kurtarmak için son yıllarda petrol dışı alanlara yatırım planlamaktadır.

TABLO 7: İRAN’IN İTHALAT-İHRACAT GÖSTERGELERİ(2012)

İhracat		İthalat	
Toplam:	83,1 milyar \$	Toplam:	75,5 milyar \$
Petrol ve Petrol Ürünleri İhracatı:	68,7 milyar \$	Hizmet İthalatı:	19 milyar \$

Kaynak: Aktaran, Alper ÇAKIROĞLU, T.C. Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013.

İran ithalat gelirlerinde 5 yıllık dönemde kayda değer bir artış veya azalış yaşamamakla birlikte ihracat gelirlerinde 2009 yılındaki dünya ekonomik krizi ve yaptırımlar nedeniyle ani düşüşler yaşanmıştır.

38 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013

39 T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr, Erişim Tarihi:16.12.2013

4.1 İRAN'IN İHRACATI

İran'ın 2012 Yılı Toplam İhracatı: 83,1 milyar \$'dır. İran bu gelirin yaklaşık %80'lik kısmını aşağıda Tablo 8'de yer alan 5 ülkeye gerçekleştirdiği ihracattan sağlamaktadır.

TABLO 8: İRAN'IN İHRACATINDA İLK 5 ÜLKE

Ülke	İran'ın Ülkeye İhracat Performansı (2012) (Milyar \$)	Ülkenin İran'ın İhracatındaki Payı (2012) (%)
Çin	24,9	30
Hindistan	13,3	16,1
Türkiye	11,9	14,4
Güney Kore	8,5	10,3
Japonya	7,9	9,6

Kaynak: Aktaran, Alper ÇAKIROĞLU, T.C. Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Eylül 2013.

- Çin'in, ham petrol ihtiyacının büyük kısmını İran karşılamaktadır. Ayrıca Çin, İran'da enerji sektöründe yatırımlar yapmaktadır. Çin ile İran, İran'daki petrol ve doğalgaz sahalarının geliştirilmesi için anlaşmalar imzalamaktadır.
- İran, Hindistan'ın devamlı büyüyen enerji ihtiyacı için, Suudi Arabistan'dan sonra en büyük 2. tedarikçi konumundadır. Ancak Hindistan, ABD'nin İran'a yönelik yaptırımları nedeniyle İran'dan petrol ithalatını kademeli olarak düşürmeye başlamıştır.⁴⁰
- Türkiye İran'dan başta ham petrol ve doğalgaz olmak üzere değeri yüksek ürünleri ithal etmektedir. İran'ın toplam ithalatımızdaki payı %5,1'dir.

40 Ali Haydar ŞENYURT, İran-Hindistan İlişkilerinin Sınırları, <http://www.bilgesam.org/tr>, Erişim Tarihi: 18.11.13

4.2 İRAN'IN İTHALATI

İran'ın 2012 yılı toplam ithalatı 75,5 milyar Dolar'dır. İran bu ithalatın %70'ini aşağıda Tablo 9'da yer alan 5 ülkeden yapmıştır.

TABLO 9: İRAN'IN İTHALATINDA İLK 5 ÜLKE

Ülke	İran'ın Ülkeden İthalat Performansı (2012) (Milyar \$)	Ülkenin İran'ın İthalatındaki Payı (2012) (%)
BAE	22,5	29,8
Çin	11,5	15,2
Türkiye	9,9	13,1
Güney Kore	6,2	8,2
Almanya	3,3	4,3

Kaynak: Aktaran, Alper ÇAKIROĞLU, T.C. Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Eylül 2013.

4.3 TÜRKİYE İLE TİCARET

İran ile 1996 yılında 1 Milyar Dolar civarında olan dış ticaret hacmimiz, 2008 yılı itibarıyla 10 Milyar Dolar'ı aşmıştır. 2009 yılında, küresel ekonomik krizin etkisiyle iki ülke ticaret hacmi yaklaşık 5,5 Milyar Dolar'a gerilemekle birlikte, kriz etkilerinin hızla atlatıldığı 2010 yılında hacim 10,6 milyar Doları aşmıştır. 2011 yılında ise 16 milyar Dolarlık dış ticaret hacmine ulaşılmasına rağmen iki ülke arasındaki dış ticaret dengesi Türkiye aleyhine artmaktadır. 2012 yılında ise 2011 yılına göre ihracatımız %176 oranında artış göstererek 9,9 milyar dolara ulaşmış, ithalatımız ise bir önceki yıla göre %3 oranında azalarak 11,9 milyar dolara düşmüştür.⁴¹

41 T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, www.ibp.gov.tr, Erişim Tarihi: 18.11.13

TABLO 10: TÜRKİYE-İRAN DIŞ TİCARET DEĞERLERİ (1000 \$)

Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi
2000	236	816	-580	1 052
2001	361	840	-479	1 200
2002	334	921	-587	1 255
2003	534	1 861	-1 327	2 394
2004	813	1 962	-1 149	2 775
2005	913	3 470	-2 557	4 383
2006	1 067	5 627	-4 560	6 694
2007	1 441	6 615	-5 174	8 057
2008	2 030	8 200	-6 170	10 229
2009	2 025	3 406	-1 381	5 431
2010	3 044	7 645	-4 600	10 689
2011	3 590	12 461	-8 871	16 051
2012	9 922	11 964	-2 041	21 887
2012/10	9.328	10.368	-1.040	19.696
2013/10	3.673	8.793	-5.120	12.466

Kaynak: Aktaran, T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İnan Ülke Masası, www.ibp.gov.tr, Erişim Tarihi:27.12.2013

4.3.1 TÜRKİYE’NİN İRAN’A İHRACATI

TABLO 11: İHRACATIMIZDA İLK 5 ÜLKE VE İRAN (2012)

Ülke	İhracat Performansı (Milyar\$)	İhracatımızdaki Payı (%)
Almanya	13,124	8,6
Irak	10,822	7,1
İran	9,922	6,5
İngiltere	8,693	5,7
BAE	8,174	5,4

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.11.2013

İhracatımızda İran'ın Payı

- 2012 Yılı Toplam İhracatımız:152 milyar 461 milyon \$
- 2012 Yılında İran'a İhracatımız:9 milyar 922 milyon \$
- 2012 Yılı İhracatımızda İran'ın Payı: %6,5
- 2012 Yılı-En Çok İhracat Yaptığımız Ülkeler Sıralamasında İran'ın Yeri: 3⁴²

İran'a İhracattaki Değişim

- 2011:3 milyar 590 milyon \$
- 2012:9 milyar 922 milyon \$
- Artış Oranı:%176,4

2011-2012 yılları arasında gözlemlenen %176,4'lük artışın sebebinin, petrol ve doğalgaz karşılığı yapılması gereken ödemelerde bankacılık sisteminde yaşanan sıkıntı nedeniyle İran'a yapılan altın ihracatının olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde İran, petrol ve doğalgaz karşılığı olarak aldığı TL ile Türkiye'den altın ithal etmiştir.

İhracatımızda İlk 5 Ürün (2011-2012/değerlendirme)

- İşlenmemiş Altın: 6 milyar 528 milyon \$ (%12067 artış)
- Demir-Çelik: 629,5 milyon \$ (%30,8 artış)
- Tekstil Elyafı ve Mamulleri: 226,3 milyon \$ (%30,4 düşüş)
- Kara Ulaşım Araçları-Yedek Parça: 185,7 milyon \$ (%1,1 düşüş)
- Elektrikli Makine ve Cihazlar:171,3 milyon \$ (%22,3 düşüş)

42 TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.11.13

TABLO 12: İRAN'A İHRACATIMIZDA ÖNE ÇIKAN ÜRÜNLER (2012)

Gıda	Tekstil	Sanayi Ürünleri	Kimyevi Maddeler ve Kozmetik Ürünler
Tavuk Eti	Şilte	Motorlu Taşıt Klimaları	İlaçlar
Kakao Tozu	Yatak takımı	Sihhi Tesisat Valfleri	Şampuanlar
Kakao Yağı	Bebek Bezleri	Menteşeler	Deodorantlar
Fruktoz	Şal	Demir/Çelikten Kapılar	Pudralar
Fruktoz Şurubu	Tuvalet-Mutfak Bezleri	Plastikten Kapılar, Pencereler	
Mısır (Tohumluk)		Asansör	
Mısır Yağı		Asansör Aksam ve Parçaları	
Zeytinyağı		Çamaşır makineleri	
		Hububatın Öğütülmesine ve İşlenmesine Mahsus Makina ve Cihazlar	
		Pencere v.b. Çerçevesi ile Pervazlar ve Kapı Eşikleri	
		Binek Oto Dış Lastikleri	
		Bulaşık Makineleri	
		Menteşeler	
		Motorlu Taşıt Klimaları	
		Tanker Römork ve Yarı Römorklar	
		Pencere/Duvar Tipi Klimalar	
		Ütüler	
		Dokuma, İplik Makineleri	

Kaynak: Aktaran, Alper ÇAKIROĞLU, T.C. Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Eylül 2013.

İran ve Ortadoğu Ticareti Geliştirme Derneği'nin İran'a satılabilecek ürünler ve İran'da yapılabilecek işler ilgili listesi şöyledir:

Tekstil, Zeytin ve Zeytin Yağı, Çocuk Bezi, Buğday, Makine Parçaları, Oto Yedek Parçaları, Her Türlü Gıda, İnşaat Malzemeleri, Medical Cihazlar, İlaç, Ambulans. (Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.iranticaretderneği.com>)

4.3.2 TÜRKİYE’NİN İRAN’DAN İTHALATI

TABLO 13: İTHALATIMIZDA İLK 5 ÜLKE VE İRAN

Ülke	İthalat Performansı (Milyar\$)	İthalatımızdaki Payı (%)
Rusya Federasyonu	26,625	11,3
Almanya	21,4	9
Çin	21,295	9
ABD	14,131	6
İtalya	13,344	5,6
İran	11,965	5,1

Kaynak:TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 21.11.2013

- 2012 Yılı İthalatımız:236 milyar 536 milyon \$
- 2012 Yılında İran’dan İthalatımız:11 milyar 964 milyon \$
- 2012 Yılı İthalatımızda İran’ın Payı: %5,1
- 2012 Yılı-En Çok İthalat Yaptığımız Ülkeler Sıralamasında İran’ın Yeri: 6

İran’dan İthalattaki Değişim

- 2011:12 milyar 461 milyon \$
- 2012:11 milyar 964 milyon \$
- Düşüş Oranı:%4

İthalatımızda İlk 5 Ürün

- Ham Petrol
- Doğal Gaz
- Lastikler ve Mamulleri
- Bakır (Ham, rafine, alaşımları)
- Organik Kimyasal Ürünler

İran’dan İthalatımızda Öne Çıkan Ürünler (2012) :

Doğalgaz, **Ham petrol**, Elektrik Enerjisi, **Külçe Çinko**, Rafine Edilmiş Kurşun, **Bağırsaklar**, Ceviz, **Karpuz**, Kivi, **Hurma**, Gübreler.

4.3.3 TÜRKİYE-İRAN YATIRIM İLİŞKİLERİ

1983 yılında İran'da faaliyetlerine başlayan Türk müteahhitleri ve müşavirlik firmaları, 20 yıl aradan sonra 2004 yılından itibaren İran pazarına yeniden girmiştir. Türk firmaları İran'da bugüne kadar toplam 531 Milyon Dolar değerinde 22 adet proje üstlenmiştir.

TPAO (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı), İran Enerji Bakanlığı ile 14 Temmuz 2007 tarihinde imzalanan Ortak Mutabakat Zaptı çerçevesinde, Güney Pars Doğal Gaz Sahası'nın Geliştirme ve Üretim Projesinin 22–23–24 nolu fazlarını üstlenmiştir.

Tahran'da çoğu ithalat ve ihracat ile ilgilenen 100'e yakın Türk firması faaliyet göstermektedir. Tebriz'de 2005 yılında kurulan, ülkenin ilk ve tek Serbest Yabancı Yatırımcı Bölgesi'nde Türk işadamlarına ait 38 yatırım bulunmakta olup; bunların ikisi % 100 Türk sermayesi ile kurulmuştur. Ayrıca Türkiye-İran sınırında yakın zamanda bir ortak sanayi bölgesi kurulması da gündemdedir.

5. TRA2 BÖLGESİ VE İRAN

Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerini kapsayan Serhat Bölgesi, İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması'nda Düzey II bölgeleri arasında, TRA2 kodu ile yer almaktadır. Bölgenin; İran, Nahcivan, Gürcistan ve Ermenistan olmak üzere 4 ülke ile sınırı vardır. Dolayısıyla bölge, ülkenin Orta Asya ve Kafkasya'ya açılan kapısıdır. İran'a açılan en önemli sınır kapımız TRA2 Bölgesi, Ağrı ilinde yer alan Gürbulak Sınır Kapısı'dır. 1937 yılında hizmete açılan kapı 1953 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile hudut kapısı ilan edilmiştir. Kapı, Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND) tarafından işletme süresi 15 yıl olmak üzere Yap-İşlet-Devret modeli ile yeniden inşa edilerek 2003 tarihinde UND'ye devredilmiştir.

2002 yılında TRA2 Bölgesinden İran'a 3,84 milyon dolar ihracat yapılırken bunun 2 milyon doları Ağrı tarafından gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında İran'a Bölge illerinden yapılan ihracat 70,7 milyon dolara çıkarken bunun 69,7 milyonluk kısmını Ağrı gerçekleştirmiştir. 2013 yılı sonu verilerine göre ise İran'a yapılan ihracat 44,5 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve bunun 41 milyon dolarlık kısmı Ağrı tarafından yapılmıştır.

5.1 GÜRBULAK SINIR KAPISI

Resim 3: Gürbulak Sınır Kapısı

Türkiye-İran koridorunda yolcu ve yük taşımacılığının en fazla yapıldığı yer, tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Gürbulak Kara Sınır Kapısı'dır. Kapı sadece İran'a değil Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Pakistan, Afganistan ve Çin'e açılmaktadır. Bu nedenle Gürbulak, transit trafiğin ve yük taşımacılığının oldukça yoğun olduğu bir sınır kapısıdır.

Türkiye-İran koridorunda Serhat Bölgesi gümrüklerinden gerçekleştirilen dış ticarete ait veriler Gürbulak ve Doğubayazıt gümrüklerinden elde edilmektedir.

Serhat Bölgesi'nde 3'ü açık olmak üzere 7 sınır kapısı mevcuttur. Bu kapılardan İran'a açılan Gürbulak Sınır Kapısı, işlem hacmi ve tır geçiş sayısı bakımından Türkiye'nin en büyük üçüncü kara sınır kapısıdır. Kapı, Doğubayazıt ilçe merkezine 35 km. Ağrı il merkezine 133 km. uzaklıktadır. Yolcular için 3'er adet giriş ve çıkış peronu, ağır tonajlı araçlar içinse 4'er adet giriş ve çıkış peronu mevcuttur. Gürbulak Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü gümrük sahası içinde yer almaktadır. Gürbulak Gümrük Müdürlüğü 24 saat hizmet vermekte; Başmüdürlük bünyesindeki idarelerde başta, Tır/transit işlemleri olmak üzere ithalat, ihracat ve yolcu işlemleri yapılmaktadır. Gümrük Müdürlüğü'nden sınır ticareti kapsamında ithalatı en çok yapılan eşyalar; karpuz, kivi, nar, kuru fasulye ve ceviz olup, ihracatı en çok yapılan eşyalar; hazır giyim, tekstil, oto parçası ve aksesuarı, makine aksamı ve parçası, kırtasiye ve büro malzemesi ve elektrik malzemesidir.

Gürbulak Sınır Kapısı'na 100 kilometre mesafede bir iç gümrük bulunmadığından, Bakanlar Kurulu Kararı ile 2007 yılında Gürbulak Gümrük ve Muhafaza Başmüdürlüğü'ne bağlı olarak Doğubayazıt Gümrük Müdürlüğü kurulmuştur.

Gürbulak Sınır Kapısı'na yaklaşık 5 km mesafede bulunan Sarısu Sınır Ticaret Merkezi'nde mülga Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından hazırlanan "İl İhtiyaç Listesi'nde belirlenen kotalar dâhilindeki belirli malların ihracat ve ithalat işlemleri gerçekleştirilmektedir. Ticaret Merkezi'nde Gürbulak Gümrük Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza Müdürlüğü personeli ile hizmet verilmekte olup Ticaret Merkezi dışındaki güvenlik hizmeti ise Piyade Tabur Komutanlığı tarafından sağlanmaktadır.⁴³

43 T.C. Serhat Kalkınma Ajansı, TRA2 Bölgesi'nde Sınır Ticareti ve Sınır Kapıları: Sosyo-Ekonomik Bir Analiz Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Kasım 2012

5.2 SINIR TİCARETİ

1.12.2008 tarihli ve 2008/14451 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki “Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar” kapsamında yer alan illerin ihtiyaçlarının bir kısmının, sınır komşusu ülkelerden ithalat yoluyla daha düşük maliyetle karşılanması ve bu illerimizden ihracatın artırılması suretiyle söz konusu illere ekonomik canlılık kazandırılması amacıyla yapılan ticari işlemlerdir. Sınır ticaretinin ayrıca Sınır Ticaret Merkezlerinden de yapılması mümkündür. Sınır ticareti yapılabilecek 12 ile karşılık, günümüzde faal dört adet STM mevcuttur: Ağrı(SARISU), Hakkâri (ESENDERE), Van (KAPIKÖY), Iğdır (DİLUCU).

Sınır ticareti kapsamındaki ithalat ve ihracat işlemleri için, “Gümrük Beyannamesi” düzenlenir. Sınır ticareti kapsamında ithalat ve ihracat yapabilmek için “Sınır Ticareti Belgesi” ne sahip olmak şarttır. İthalat işlemlerinde; “Sınır Ticaret Belgesi” nine yanı sıra, “İthalat Uygunluk Belgesi” de aranmaktadır. İhracat işlemlerinde ise; “Sınır Ticaret Belgesi” ile “İhrac edilen eşya faturası” ve “İhracatçı Birliği”nce onaylanmış Gümrük beyannamesinin” yetkili gümrük idaresine tevdi edilmesi gerekir.

STM’lerdeki ticaretin özel bir amaca yönelik olması nedeniyle, normal ticarete göre teşvik edilmesi ve bazı üstünlükler sağlanması söz konusudur. Bu üstünlüklerden bir tanesini de vergi avantajları oluşturmaktadır. Sınır ticareti yoluyla yapılacak ithalatta tek ve maktu vergi uygulanır. Tek ve maktu vergi; gümrük vergisi oranı sıfır, Katma Değer Vergisi ile Özel Tüketim Vergisi oranları tam olarak dikkate alınarak hesaplanır.

2008/14451 sayılı Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar’da sınır ticareti kapsamına girmeyen ürünler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- İhracı ve ithali ilgili mevzuatla yasaklanmış ve ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılmış maddeler,
- Ticaret Politikası Önlemleri kapsamındaki kota, koruma, dumping ve sübvansiyona karşı vergi önlemlerine tabi ürünler,
- 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun kapsamında kontrole tabi ürünler,
- Yerli üretimin ve imalatın korunması ile ithalatta ve iç piyasada haksız rekabetin önlenmesi kapsamında; Çay, Şeker, Fındık ve Antepfıstığı, Canlı Hayvan, Et ve Et Ürünleri, Süt ve Süt Ürünleri,

- Petrol ve Petrol Ürünleri,
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca bazı tarım ürünleri için belirlenen ülkemizdeki hasat dönemlerinde, ilgili ürünlerin ithali sınır ticaretine konu edilemez.
- İthalat Rejim Kararı, İhracat Rejim Kararı ve Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı ve diğer mevzuatla ihracı ve ithali izne tabi ürünlerin sınır ticaretine konu edilmesi, ilgili mercilerin izni ile mümkündür.
- Üçüncü ülke menşeli ürünlerin sınır ticareti kapsamında ithalatına izin verilmez.
- Sınır ticareti kapsamında, transit ticarete müsaade edilmez.

Ülke Bazında Sınırlama: 2008/14451 sayılı Karar'da da belirtildiği üzere "İthalat Değer Limiti" de denilen bu uygulamaya göre; sınır illerimize komşu bir ülke ile aramızda, bir yılda toplam 100 milyon Dolar ithalat sınırı bulunmaktadır.

Sektörler Bazında Sınırlama: Sınır Ticaretinin Uygulanmasına İlişkin 2009/7 sayılı Tebliğ'de Değişiklik Yapılmasına Dair 2010/14 sayılı Tebliğ değişiklikleri uyarınca İthalat Değer Limiti; CIF kıymet(FOB kıymet⁴⁴ üzerine Türkiye'deki giriş liman veya yerine kadar yapılan nakliye ve sigorta giderlerinin ilavesi ile oluşan kıymeti) üzerinden, 50 milyon dolara kadar "Tarım Ürünleri" ve 50 milyon dolara kadar "Sanayi Ürünleri" olmak üzere; ülke bazında yıllık toplam tutarın azami 100 milyon doları geçmemesi kaydıyla, söz konusu sektörel değerlerin ilgili sınır illerine paylaştırılması suretiyle tespit edilir. Diğer bir deyişle; ülke bazında belirlenen 100 milyon dolarlık miktarın yarısının tarım ürünleri, diğer yarısının ise sanayi ürünleri için kullanılması şarttır.

Ürünler Bazında Sınırlama: 2008/14451 Karar gereğince; İl Değerlendirme Komisyonu tarafından yıl içinde her bir ürün için düzenlenmesi uygun görülecek İthalat Uygunluk Belgelerinin toplam değeri, ilgili sınır ili bazında tarım ve sanayi sektörü için belirlenen yıllık ithalat değer limitinin %5' ini geçemez.

Menşe Sınırlaması: Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin 2008/14451 sayılı Karar kapsamında; İthalat işlemlerinde, eşyanın ilgili sınır ülkesinde üretildiğine veya imal edildiğine dair ithalatın yapılacağı ülkenin yetkili makamlarınca düzenlenen menşe şahadetnamesi ilgili gümrüklerce aranır. Yani sınır ticareti kapsamında ithali yapılacak ürün, sınır ticareti yapılacak ülke menşeli olmak zorundadır.

44 Eşya için fiilen ödenen veya ödenecek veya ödenebilecek bedeldir.

Zaman Sınırlaması: 2008/14451 Karar'da belirtildiği üzere; "bir esnaf veya tacir" ya da "STM mağazası" tarafından, ayda toplam 50 bin dolara kadar eşya ithal edilebilir; bu, söz konusu esnaf veya tacir ya da STM mağazası için aylık maksimum değerdir.⁴⁵

Sarısü Sınır Ticaret Merkezi

Sarısü STM, Ağrı Doğubayazıt İlçesi Sarıçavuş Köyü mevkiinde, Gürbulak Sınır Kapısı'na 5 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Gerçekleştirilen yatırımlar neticesinde faaliyete geçen Sarısü STM, ülkemizde açılan ilk sınır ticaret merkezi olmuştur.

Mevcut durumda fiziki koşulları çok kötü olmasına rağmen 2013 yılı verilerine göre Sarısü STM üzerinden İran'a 27,2 milyon dolarlık ihracat ve İran'dan 7,7 milyon dolarlık ithalat gerçekleştirilmiştir. Sarısü STM'nin modernize edilmesi ile ilgili fizibilite raporu hazırlanmış olup hayat geçirilmesi durumunda dış ticaret potansiyelinin daha da artacağı düşünülmektedir.

6. İRAN'DA SERBEST BÖLGE OLANAKLARI

Serbest ticaret bölgeleri ekonomideki yabancı sermayenin teşvik edilmesi ve artırılması amacı ile yabancı sermaye ve ticari düzenlemeler üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması için tasarlanmıştır. 1993 yılında liberal bir yatırım kanunu kabul edilmiştir. Bu yasa, serbest bölgelerin idaresini %100 sermaye mülkiyet hakkını (arazi mülkiyeti hariç), karın serbestçe transfer edilebilmesini, 15 yıllık vergi tescili ve vize kolaylıkları gibi konuları düzenlemektedir. Ancak, İran serbest bölgeleri, devletin İran'ın petrol dışı ürünler ihracatını geliştirme düşüncesini gerçekleştirmekten öte, Dubai'den ithalâtın gerçekleştirildiği bölgeler haline gelmiştir.

Serbest bölgelerden beklenen verimlilik elde edilmediği için yeniden yapılandırma yönünde önemli adımlar atılmış, bu bölgeler özel mevzuatlarla yeniden düzenlenmiştir. Serbest bölgeler mevzuatı genel mevzuattan büyük farklılıklarla ayrılmakta ve liberal bir yaklaşım göstermektedir. Ayrıca iç bölgelerde özel ekonomik bölge (special economic zone) olarak adlandırılan ve nispeten cazip yatırım ve alt yapı koşulları sağlayan bölgeler de bulunmaktadır. Serbest ticaret ve özel ekonomik bölgeler doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı Yüksek Konsey (High Council of Special Economic and Free Trade Zone) Genel Sekreterliğince yönetilmektedir.

⁴⁵ T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gümrükler Genel Müdürlüğü, <http://ggm.gtb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 07.11.11

6.1 ARAS SERBEST BÖLGESİ

Aras Serbest Bölgesi, Azerbaycan, Ermenistan ve Nahcivan Özerk Cumhuriyeti ile sınır bağlantılarının olması; Avrupa, Akdeniz, Kafkas Bölgesi ve Türkiye ile bağlantı yollarını barındıran bir ulaşım koridorunda yer alması nedenleriyle son 20 yıl içinde büyük öneme kazanmıştır.

Aras serbest bölgesinde tarım sektöründeki yatırımlar ve fırsatlar şunlardır:

- Sera çiçekçiliği,
- Tarımsal dönüşüm endüstrisi ve meyve suyu konsantresi üretimi,
- Aras nehri kıyısında balık havuzu projesi,
- Bahçe yetiştiriciliği,
- Fidan yetiştiriciliği,
- İpek böcekçiliği ve ipek üretim projesi,
- İhracata yönelik tarımsal ürünler için depolama,
- Mezbaha kurulumu,
- Meyve pazarı,
- Kurutulmuş meyve endüstrisi,
- Mantar üretimi,
- Un ve ekmek üretimi,
- Domates salçası üretimi,
- Bitki atıklarından gübre üretimi,
- Kovan üretimi.

Resim 4: Aras Serbest Bölgesi

Yasal Yatırım Avantajları

- Tüm ekonomik faaliyetlerde, faaliyet tarihinden itibaren 20 yıl boyunca vergi muafiyeti,
- Sermaye ve kar transferi serbestliği,
- Vize muafiyeti ve oturma izni kolaylığı,
- İşçi-İşveren ilişkileri, istihdam ve sosyal güvenlik konularında mevzuatın getirdiği kolaylıklar,
- Bölgede imal edilen birtakım malların gümrük vergisi ödenmeksizin ülke dışına transferi,
- İthalat ve ihracatta gümrük vergisi muafiyeti,
- Eğitimli ve kalifiye insan gücü,
- Enerji ihtiyacının temininde petrol ve doğalgaz kullanımı.

Bölgesel Yatırım Avantajları

- Jeostratejik konum,
- 300 milyon kişilik pazarın yanı sıra Azerbaycan, Ermenistan ve Nahcivan ile sınır bölge olunması,
- Uluslararası ulaşım koridoru ve ipek yolu üzerinde bulunulması,
- Avrupa kapısı olan Türkiye sınırına yakın olunması,
- Basra körfezine kara yolu ve raylı ulaşım olasılığı,
- Tebriz kentine yakınlık.

Gümrük Avantajları

- Bölgede mal sipariş kaydı ve uzun vadeli akreditife,
- Mal sahibi seçimi ile yük boşaltma personeli,
- Mal çıkartıldıktan sonra mal sahibine giderlerine destek için % 15 geri ödeme,
- Banka garantisi karşılığında malların serbest bırakılması,
- Terhisten önce malın alınması,
- Mal sahibinin isteği ile depo makbuzunun ayrılması,
- 20 yıl vergi muafiyeti,
- Bankalara sunmak için depo makbuzu alınması,
- Tatil günlerde bile yük boşaltma.⁴⁶

46 <http://www.arasfz.ir>, Erişim Tarihi: 13.12.2013

6.2 QESHM (GEŞM) SERBEST BÖLGESİ

Geşm İran'ın güneyinde Bandarabbas Limanı'nın yakınında bulunan serbest ekonomi bölgesidir. Bu bölge özellikle Fars Körfezi'ne komşu ülkeler olmak üzere açık deniz yoluyla tüm dünya ülkelerine ihracat kolaylıklarına sahiptir. İran'ın Ticaret Geliştirme Kurumu yerli ve yabancı yatırımcıların bu bölgede yatırım yapmaları halinde özel teşvik ve kolaylıklara tabi olacaklarını öngörmüştür.

Qeshm (Geşm) Serbest Bölgesi'nin Geşm Adasında Yabancı Bankaların Faaliyeti, Yeni Banka Kurmak veya Şube Açmak İçin Öngördüğü Kolaylıklar

- Yabancı hisse kuruluşu ile yeni banka kuruluş izni ,
- Yabancı bankalara şube açma izni,
- Kolay, açık ve net bankacılık kuralları,
- Ticaret yapma serbestliği, serbest döviz alış verışı ve döviz aktarımı,
- Yabancı yatırımcıların bankacılıkta %100'e varan oranda hisse satın alma olanağı,
- Kurallar doğrultusunda bankacılıktan elde edilen kârı ülke dışına aktarma serbestliği,
- Faaliyetin sona ermesi halinde yatırılan sermayenin serbestçe ülkeden çıkarılması,
- Bankacılık faaliyetleri için 15 yıl boyunca vergiden muaf tutulması,
- Geşm serbest bölgesi kurumunun yeni kurulacak olan bankalara %2'ye kadar iştirak etmesi,
- Banka binası yaptırmak üzere çok ucuz fiyatla uzun vadeli arsa kiralama olanağı,
- Bankanın kuruluşu için gereken işlemleri yapmak üzere ücretsiz ofis verilmesi,
- Kanunlar gereği yabancı yatırımcıların bütün sermayelerinin herhangi bir değişikliğe karşı garanti altına alınması,
- Çok geniş ticaret ve yatırım imkanı (Petrol, gaz, petrokimya, enerji, alt yatırım, inşaat, eğlence, turizm, eğitim ve araştırma merkezleri, ithalat ve ihracat faaliyetleri gibi yatırımlar için büyük ulusal proje fırsatları),
- Geşm bankaları tarafından özel firmalara ve devlete bağlı kuruluşlara sağlanacak olan döviz imkanları ikili antlaşmalarla belirlenecektir.

Geşm Serbest Bölgesinde İkincil İhracatı (Re export) Geliştirmek İçin Verilen Özel Liman Kolaylıkları

Geşm Serbest Bölgesi'nden veya Geşm Serbest Bölgesi'ne ithalat, ihracat veya transit yük (petrol hariç) taşıyan bütün gemilere (İran bayraklı veya yabancı bayraklı) 2 (iki) yıllık bir dönem için vergi ve liman masraflarında %50 indirim uygulanması öngörülmüştür.

Qeshm (Geşm) Serbest Bölgesinde Yerli ve Yabancı Yatırımcılar İçin Özel Kolaylıklar ve Teşvikler

- 15 yıllık vergi muaflığı,
- %100 kadar ortaklık ve yatırım serbestliği,
- Üreticilerin ham madde, makine ve parçalarının ithalatında gümrük vergisi ve ticaret kârından muaf tutulması,
- Üretilen ürünlerin kâr payı değerinde ülkeye (İran'a) giriş izni verilmesi,
- Yabancı uyruklulara Geşm Serbest Bölgesi'nin giriş kapılarında vize verilmesi,
- Sermaye giriş ve çıkış serbestliği,
- Yabancı yatırımcıların arsa kiralayabilmesi
- Yerli ve yabancı bankacıların faaliyeti için uygun ortamın sağlanması,
- Basit ve uygun işçi kuralları,
- Bürokrasi işlemlerinin azaltılması masraflarında %50 indirim uygulanması öngörülmüştür.

Qeshm (Geşm) Serbest Bölgesinde Turizm Alt Yapılarını Geliştirmek İçin Özel Kolaylıklar ve Teşvikler

- 15 yıllık vergi muafiyeti,
- %100 kadar ortaklık ve yatırım serbestliği,
- Turizm sektöründe kullanılmak üzere ithal edilen ham madde, makine ve parçalarının gümrük vergisi ve ticaret kârından muaf tutulması,
- Yabancı işçilere çalışma izni için gereken belgelerin verilmesi,

- Geşm serbest bölgesine vizesiz girişin sağlanması,
- Turizm sektöründe yapılacak bütün sermaye yatırımları hizmet sektörü faaliyeti olarak kabul edilecektir,
- Arsa fiyatlarının turizm ve hizmet sektörü faaliyeti olarak hesaplanması,
- Yabancı yatırımcılar için yıllık arsa kiralama olanağı,
- Arsa mukavelesinin evrak kayıt dairesinin tapusu ile düzenlenmesi,
- Geşm Serbest Bölgesi kurumunun projenin %30 değerine kadar yatırım ortaklığı teklifi,
- Proje tamamlandığında Geşm Serbest Bölgesi kurumunun kendine ait hissesinin %30'unu günün piyasa değeri karşılığı özel sektöre devretmesi,
- İnan Kùltür, Turizm ve El Sanatları Kurumu'ndan düşük faizle kredi almak üzere yatırımcılara yardım imkanı.⁴⁷

Detaylı bilgiler için Geşm Serbest Bölgesi'nin yatırımlardan sorumlu müdürün telefon, faks ve mail adresi aşağıdaki gibidir.

Tel: 0098 – 763 – 5243604

Faks: 0098 - 763 – 5243605

Mail Adresi: shakori@Qeshm.i

Diğer tüm serbest bölgelerin bilgileri EK-1'de yer almaktadır.

⁴⁷ TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı), <http://www.tobb.org.tr>, Erişim Tarihi: 11.11.13

7. TRA2 BÖLGESİ'NDEN İRAN'A İHRACAT POTANSİYELİ OLAN ÜRÜNLER

Yatırım Teşvik Sistemi'nde 6. Bölge illeri, yatırım için oldukça cazip imkanlar sunmakta olup, Serhat Bölgesinin sınır illerinden oluştuğu düşünüldüğünde ihracat odaklı düşünen, yeni pazarlar arayan, pazarını çeşitlendirmek isteyen, yatırım açısından bakir alanlarda söz sahibi olmak isteyenler için Kars, Ağrı, Ardahan ve Iğdır illeri uygun şartlar ihtiva etmektedir.

TRA2 Bölgesi'nin toplam ihracatı son 10 yılda 26 milyon dolardan yaklaşık 5 katına çıkarak 131,9 milyon dolara yükselmiştir. Bu önemli artışa karşın bölgenin ülke toplam ihracatı içerisindeki payı %0,08 olarak gerçekleşmiştir. Bölge içinde en fazla ihracatı faal olan sınır kapılarının etkisiyle Ağrı ve Iğdır gerçekleştirmektedir.⁴⁸

Ekonomi Bakanlığı verilerine göre 2012 yılı itibariyle Iğdır'da 103 ihracatçı ve 35 ithalatçı, Ağrı'da 50 ihracatçı firma, Kars ilinde 2 ihracatçı ve 7 ithalatçı firma faaliyet göstermektedir.

7.1 HUBUBAT, BAKLIYAT, YAĞLI TOHUMLAR VE MAMÜLLERİ

Beslenme için tüm dünyada en önemli gıdalar arasında yer alan hububat grubu; buğday, mısır, pirinç, arpa, yulaf, çavdar, darı-lar ve diğer hububatlardan oluşmaktadır. Ülkemizde hububat üretimi yaygın olarak yapılmaktadır ve üretimde en büyük yeri sırasıyla; buğday (%61), arpa, mısır ve çeltik almaktadır.

Dünya hububat üretiminde 17. sırada yer alan Türkiye'de hububat sektörü dış ticarete büyük önem taşımaktadır. İran ise arpa, buğday ve mısır ithalatında dünyada ilk sıralarda yer almaktadır. Ancak Türkiye'nin hububat ihracatında ilk 10 ülkeden 5'i Ortadoğu ülkeleri olmakla birlikte İran bu ülkeler arasında değildir. İran'a ihracat potansiyelimizin olduğu mısır ve diğer hububatlarda Türkiye'nin İran ithalatındaki payı çok azdır. Bu ürünlerin İran'a ihracatı için yapılacak girişimlerin faydalı olacağı düşünülmektedir.

48 2014-2023 TRA2 Bölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) Bölge Planı, s. 37

TRA2 Bölgesi, buğday ve yem bitkilerinin üretimine ve yüksek oranda yararlandığı yatırım teşvik sisteminin getireceği avantajlarla tarımsal sanayinin gelişmesine uygun bir bölge olarak hububat sektöründe İran pazarında daha fazla yer alabilir. ⁴⁹

İran son yıllarda bakliyat grubunda yer alan ürünlerden, yeşil mercimek ve nohut ithalatına başlamıştır. Ağırlıklı Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) gerçekleştirilen ithalatın büyük kısmı ülkede yerleşik İran'lı firmalar tarafından yapılmaktadır. İran'a ihracat yapacak olan Türkiye'deki firmaların bu firmalarla işbirliği yapmasında fayda görülmektedir. ⁵⁰

7.2 TAVUKÇULUK

Et Tavukçuluğu

Tavuk eti, içerdiği besin değerleri ve kırmızı etle karşılaştırıldığında düşük fiyatı ile tüm dünyada fazlaca tüketilen bir besin kaynağıdır. Türkiye'de tavuk eti üretiminin son yıllardaki üretim miktarları şu şekildedir:

TABLO 14: TAVUK ETİ ÜRETİMİ (TON)

Yıl	Üretim(Ton)	Yıl	Üretim(Ton)
2001	614 745	2007	1 068 454
2002	696 187	2008	1 087 682
2003	872 419	2010	1 293 315
2004	876 774	2010	1 444 059
2005	936 697	2011	1 613 309
2006	917 659	2012	1 723 919

Kaynak: TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.11.2013

İç piyasaya yönelik atılımlardan sonra ihracatta da artan pazar payıyla Türkiye tavukçuluk sektörü giderek büyümektedir. Tabloya bakıldığında Türkiye'nin tavuk eti üretiminin son on yılda yaklaşık üç katına çıktığı görülmektedir. Yine TÜİK tarafından açıklanan Eylül ayı kümes hayvancılığı üretimi verilerine göre tavuk eti üretimi Eylül ayında bir önceki aya göre %4,2 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre % 9,7 artmıştır.

⁴⁹ T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Tarım Ürünleri Daire Başkanlığı, Hububat Sektör Raporu, 2013, www.ibp.gov.tr, Erişim Tarihi: 22.11.13

⁵⁰ Mülga T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İran Ülke Raporu, Şubat 2011.

Irak başta olmak üzere ağırlıklı olarak Arap ülkelerine tavuk eti ihraç eden Türkiye tavukçuluk sektörü, BESD- BİR (Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçıları Birliği Derneği) verilerine göre 2011 yılının ilk 6 aylık döneminde 163.5 milyon dolarlık ihracata imza atmıştır. 2012'nin ilk 6 ayında ise bu rakam % 40 artışla 231 milyon dolara yükselmiştir. Artışın kaynağını Irak ve İran'dan gelen yoğun talep oluşturmuştur. İran 2012 yılından önce Türkiye'den tavuk eti ithalatını kısa vadeli anlaşmalarla gerçekleştirmekteydi. Ancak 2012 yılı itibariyle İran'la tavuk eti ticaretinde uzun vadeli anlaşmalar gündeme gelmeye başlamıştır. Arap ülkeleri ve İran'a tavuk eti ihracatında Brezilya ile birlikte en önemli ihracatçı olan Türkiye'nin payının, bu ülkelerin helal kesim talebi ve sınır ve yakın ülke olmanın avantajları dikkate alındığında giderek büyüyeceği düşünülmektedir.

Yumurta Tavukçuluğu

Yumurta Türkiye için önemli bir ihraç ürünüdür. Yumurta tavukçuluğu sektörü de et tavukçuluğu sektörü gibi gelişim içerisinde. Aşağıda Türkiye'de son yıllarda gerçekleştirilen yumurta üretimine ait veriler yer almaktadır.

TABLO 15: TÜRKİYE'DE YUMURTA ÜRETİMİ

Yıl	Üretim (Milyon Adet)	Yıl	Üretim (Milyon Adet)
2002	7.809	2008	11.258
2003	9.192	2009	11.920
2004	7.819	2010	12.737
2005	8.397	2011	13.980
2006	8.401	2012	15.677
2007	10.515		

Kaynak: Aktaran, Yum-Bir (Yumurta Üreticileri Merkez Birliği), Yumurta Tavukçuluğu Verileri 2012, www.yum-bir.org, Erişim Tarihi: 26.11.2013

Tabloda, Türkiye'de yumurta üretiminin 2002-2012 yılları arasında artış gösterdiği görülmektedir. Bu yıllar arasında yumurta üretiminde de ihracatında da kayda değer bir artış yaşanmıştır. 2011 yılında 285 milyon 556 bin dolar ihracat yapan Türkiye yumurtacılık sektörü, ihracatını 2012'de yüzde 22.91 arttırarak 350 milyon 995 bin dolara yükseltmiştir. Toplamda üretimin yüzde 27'sine karşılık gelen 4 milyar adet yumurta ihracat edilmiştir.

2011 ve 2012 yıllarında yumurta ihracatımızda ilk sırada Irak almaktadır. Son yıllarda Arap dünyasında yaşanan siyasi ve toplumsal sorunların etkisiyle Türkiye bu coğrafyanın en önemli tedarikçisi olmuştur. Suriye'nin kaybettiği pazarlara Türkiye hakim olmaya başlamıştır.⁵¹ Yumurta ve et tavukçuluğu sektöründe Orta Doğu pazarına yönelik yapılacak girişimlerin fayda sağlayacağı görülmektedir.

7.3 KOZMETİK VE KİŞİSEL BAKIM ÜRÜNLERİ

Ortadoğu'nun en büyük ikinci kozmetik tüketicisi ülke olan İran'da kozmetik tüketicilerinin alışkanlıkları pazarın sürekli canlı kalmasını sağlamaktadır. İç tüketimin büyük kısmı ithalat ile karşılanmaktadır. Türkiye İran'ın ithalatında %18'lik payla ikinci sırada yer almaktadır. Pazarda daha düşük fiyatlı, dikkat çekici ambalajlardaki renkli kozmetiklerde Türk firmalarının yüksek gümrük vergilerine rağmen şanslarının olacağı düşünülmektedir.⁵² Ülkemiz firmaları olan Koşan Kozmetik, Pinkar Kimya, Erkul Kozmetik ve Evyap'ın ürünleri İran pazarında yer almaktadır.

7.4 TEKSTİL VE HAZIR GIYİM

Hazır giyim sektöründe 2012 yılında 15.8 milyar dolar ihracat değeri, kapasitesi ve yarattığı istihdamla konfeksiyon yan sanayi ülkemizde önemli imalat sanayi kollarından biridir. Gelişmiş konfeksiyon yan sanayi sayesinde tekstil ve hazır giyim sektöründeki ihtiyacı büyük oranda iç piyasadan karşılayabilecek olan Türkiye için sektör aynı zamanda yüksek bir ihracat potansiyeline sahiptir. 2012 yılında Türkiye toplam 158 ülkeye 576,7 milyon dolar değerinde konfeksiyon yan sanayi ürünü ihraç etmiştir. 2011 yılına kıyasla % 12'lik bir artış yaşanmıştır.

Tekstil ve hazır giyim sektöründeki parça,şerit ve motif halindeki işlemlerde % 27'lik pazar payıyla Türkiye, İran'ın ithalatında Çin'den (% 70) sonra 2. sırada yer almaktadır. Bütün konfeksiyon yan sanayi ürünleri ihracatına baktığımızda ise İran, Türkiye'nin konfeksiyon yan sanayi ürünleri ihraç ettiği ülkeler sıralamasında 7. sırada yer almaktadır. Büyük bir potansiyel arz eden bu sektörde İran pazarında yönelik girişimlerin başarılı olacağı düşünülmektedir.⁵³

51 www.tavuk.biz.tr, Erişim Tarihi: 26.11.2013

52 Mülga T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İran Ülke Raporu, Şubat 2011.

53 İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri, Türkiyenin Konfeksiyon Yan Sanayi Dış Ticareti Üzerine Güncel Bilgiler 2011-2012 Yıllık, <http://www.itkib.org.tr>, Erişim Tarihi: 22.11.13

7.5 İNŞAAT MALZEMELERİ

İran ekonomisi yaşadığı dönüşüm nedeniyle inşaat sektöründe büyük fırsatlar barındırmaktadır. Altyapının iyileştirilmesi için havalanı, karayolu, otel ve konaklama tesislerinin inşası ile ilgili iş imkanları mevcuttur. Büyüme beklenen bu sektörde için adi metallerden donanım, tertibat vb. eşya ihracatı yapan firmalarımızın İran pazarındaki paylarını artırma potansiyeli olduğu görülmektedir.

Türkiye’de Sektörler ve Sektörlerin Üretim Açısından Konumları

Çimento: Yakın coğrafyada 1., Dünya’da 7.

İklimlendirme, Klima, Soğutma: Yakın coğrafyada 1.

Demir Çelik (ham çelik): Yakın coğrafyada 3., Dünya’da 10.

Seramik Kaplama Malzemeleri: Yakın coğrafyada 2., Avrupa’da 3.

Doğaltaş – Mermer: Yakın coğrafyada 2., Dünya’da 5.

Boya (dekoratif): Yakın coğrafyada 2., Avrupa’da 6.

Alçı: Yakın coğrafyada 3., Avrupa’da 4.

Cam (düz cam): Yakın coğrafyada 4., Avrupa’da 4.

TRA2 Bölgesi’nde inşaat malzemeleri ticarete konu olan ürünler arasında yer almaktadır. Ağrı ili, içinde bulunduğu jeolojik yapısı gereği özellikle inşaat sektörüne yönelik hammadde kaynakları bakımından önem teşkil etmektedir. Ağrı ili ve yakın çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda başta ponza ve perlit olmak üzere tuğla-kiremit, kireçtaşı ve kükürt yatak ve zuhurları ortaya çıkarılmıştır. Ağrı Dağı eteklerinde ve Kars’ın Dığor ilçesinde zengin ponza yatakları bulunmaktadır. Bims üretimi konusunda ise Iğdır ve çevresi oldukça şanslıdır.⁵⁴ Bölgede hem iç pazara hem de İran pazarına yönelik inşaat malzemeleri imalatı ve ticareti hususunda yapılacak girişimlerin olumlu sonuçlanacağı düşünülmektedir.

54 T.C. Serhat Kalkınma Ajansı(SERKA), Ağrı’nın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları, Ocak 2013

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı(SERKA), Iğdır’ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları, Şubat 2013

8. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER

İthalat Prosedürleri

İran işadamlarımız için, gerek ticaret, gerekse yatırım açısından en önemli ülkelerin başında gelmektedir. İran nüfusunun önemli bir bölümü ülkemize büyük bir sempatiyle bakmakta, bazı sektörlerde Türk ürünleri üretici ayırımı yapılmaksızın marka imajıyla görülmektedir. Ülkemiz ürünlerindeki olumlu imajın arttırılarak devam etmesi, üründe ve satış ile satış sonrası hizmet anlayışındaki yüksek standardın tutturulmasına bağlı olduğu açıktır.

Özellikle İslam devrimi sonrası ticari yaşamın kendine özgü özellikler kazandığı İran'da ticari acente ve distribütörlük aracılığı ile iş yapma biçimi oldukça yaygınlaşmıştır. Bu bakımda İran pazarına girmek isteyen Türk işadamlarının bu ülkede bulacakları bir acente ya da aracının büyük yarar sağlayabileceği düşünülmektedir. İran'da ithalat yapmak için gerekli olan iş ve işlemler şunlardır:

- 1-)** İran Sanayi ve Ticaret Odası'ndan elde edilen ticaret lisansına sahip olmak (Kartı Bazargani),
- 2-)** İhracat ve İthalat Mevzuatı Kanun Yönetmeliği ekinde yer alan listede yazılı malların ithalat şartlarına göre düzenlenmesi için gerekli belgeleri almış olmak,
- 3-)** Döviz tahsisi (Bakanlıklar veya kamu kuruluşlarından biri vasıtasıyla veya ihracatta hasıl olan döviz yahut Menkul Kıymetler Borsası'ndan alınan döviz karşılığı senetlerle),
- 4-)** Ticaret Bakanlığı'nda kayıt yaptırmak,
- 5-)** İlgili bankaların birinde kredi açmak,
- 6-)** Standartların yanı sıra hayvansal ve bitkisel ve sağlık karantinalarını konu alan ilgili mevzuatlar ile diğer ilgili yasalara uymak,
- 7-)** Mal denetleme şirketi tayin etmek ve malın gümrükten çıkarılmasında gerekli onay belgesini almak,
- 8-)** Gümrük harç ve vergilerini vb. ödemek,
- 9-)** İhracata karşılık mal ithalatının kapsadığı alanlar ilgili kanun maddelerinde belirtilmiştir. İçinde bulunduğumuz yılın başında hükümet ihracata karşılık ithalat alanında bir takım kolaylıklar sağlamış ve Ticaret Bakanlığına Merkez Bankasıyla

organize edilmesi şartıyla ihtiyaç duyulan oranda söz konusu malların miktarını artırma hususunda yetki verilmiştir.

10-) Halihazırda ülkeye giren bir kısım mal ve eşyalar fiyatlandırma mevzuatı ile ithalatçılar tarafından da uyulması gereken mal dağıtım mevzuat hükümleri kapsamındadır.

Tarife Dışı Engeller

İran'a yapılacak sevkiyatlarda ve yazışmalarda "Arabian Gulf" ifadesi kullanılmamalı, konşimentoda ve diğer taşıma belgelerinde gerekli hallerde bu ifadenin yerine "Iran, Persian Gulf" yazılmalıdır.

Belgeler ve İzinler

- Bitki, tohum ve canlı hayvan ithalatında, İran Tarım Bakanlığı'ndan (Ministry of Agriculture Jihad) ön izin alınması gereklidir. Bitki, hayvan, bitkisel ve hayvansal ürün ithalatında menşe ülkedeki yetkili makamlar tarafından onaylanmış sağlık sertifikası istenmektedir.
- Gıda maddeleri, medikal ekipmanlar, eczacılık ürünleri ve kozmetik ithalatı için test sertifikası ve İran Sağlık Bakanlığı'ndan ön izin gerekmektedir.
- Bilgisayar yazılımı ve donanımı ithalatı, İran Enformasyon Yüksek Konseyi'nin iznine tabidir. Radyo yayın teçhizatı ithalatında İran Enformasyon ve Haberleşme Teknolojileri Bakanlığı'ndan özel izin alınmalıdır.
- Lastik ithalatında, ürünün niteliğinin standartları sağladığını gösteren imalatçı sertifikası gerekmektedir.

9. YABANCI YATIRIMLAR

9.1 YABANCI YATIRIMLARIN TEŞVİKİ VE KORUNMASI YASASI

1950 yılından beri yürürlükte olan Yabancı Yatırımların Teşviki ve Korunması Yasası'nın Hatemi Hükümetince, yabancı yatırımcılara daha geniş imkânlar tanımak üzere değiştirilmesi yoluna gidilmiş, bu çerçevede hazırlanan yasa taslağı Aralık 2001'de Koruyucular Konseyi tarafından ikinci kez Meclis'e gönderilmiştir.

Ülkeye yabancı sermayenin gelmesini teşvik eden, ekonomik büyüme, işsizlik sorununun giderilmesi ve sanayinin yenilenmesi açısından beklenen "Yabancı Yatırımın Teşviki ve Korunması Yasası (Foreign Investment Promotion and Protection Act – FIPPA)" Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dış Yatırımın Teşvik ve Korunmasına ilişkin Kanun uyarınca sağlanan imkânlar şöyledir:

Mali İmkânlar

- 1.En az 6 yıl vergi muafiyeti,
- 2.Muafiyet dönemlerinden sonra %20 oranında vergi indirimi,
- 3.Ortak verginin sadece %10'unun ödenmesi,
- 4.İhracat gelirlerinde %100 oranında vergi muafiyeti,
- 5.Gelişme için ayrılmış karlarda vergi muafiyeti.⁵⁵

Yasal İmkânlar

- 1.Ülke dışına kar transferi izni,
- 2.Ana sermayenin ülke dışına transferi izni,
- 3.Yatırımın millileştirilmesi durumunda tazminat ödenmesi,
- 4.Ülke içindeki yatırımcılara tanınan sair hakların tanınması,
- 5.Nakit olarak sermaye ithali veya makine ve teknik bilgi ithali.

⁵⁵ İran mevzuatı hakkında ayrıntılı bilgi www.iranianlaw.com internet sitesinden temin edilebilmektedir.

9.2 FIPPA KAPSAMINDAKİ YABANCI YATIRIMLAR

FIPPA kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarda prosedür İran Maliye ve Ekonomi Bakanlığına bağlı İran Ekonomik ve Teknik Yardımlar ve Yatırım Kurumu (Organization for Investment Economic And Technic Assistance of Iran, OIETA) internet sitesinde yer alan ve yatırım şekline göre değişiklik arz eden formların doldurulması ve OIETA'ya başvurulması ile başlatılır. Kuruma sunulan evraklarda hata ve noksan olmaması halinde başvuru tarihinden itibaren 45 günlük bir sürede yabancı yatırım talebi kesin karara bağlanır. Başvuru tarihinden itibaren 15 günlük süre içerisinde anılan kurum, gereklilik hallerinde ilgili Bakanlık veya Bakanlıklardan gerekli koordinasyonu sağlayarak başvuruyu Yabancı Yatırım Kuruluna sunar. Yabancı Yatırım Kurulu başvuruyu inceleyerek kabul veya ret kararı verir. Ret kararı verilmesi halinde yabancı yatırımcı tarafından kuruma karşı itiraz hakkı doğmakta ve dosyanın tekrar incelenmesini talep edebilmektedir. Kuruldan yabancı sermaye yatırımının kabulü yönünde karar çıkması halinde İran Ekonomi ve Maliye Bakanı imzalı Yabancı Yatırım İzni düzenlenerek yatırımcıya tebliğ edilir.

FIPPA Kapsamındaki Teşvik ve Himayeler;

- Genel kamu yararının gerektirdiği haller istisna teşkil etmek üzere kamulaştırma yapılamaması ve kamu yararı sebebi ile kamulaştırma gerektiren hallerde ise, kamulaştırma bedeli ile uygun miktarda tazminatın İran Devleti'nce ödenmesi tazminatı,
- Yabancı yatırım kapsamında mutabakata varılan projelerinin uygulamasının yasaklanması veya durdurulmasından ötürü ortaya çıkabilecek zararların tazmini,
- Devletin tek alıcı olması veya üretime konu ürünlerin sübvanseli fiyattan dağıtıcısı olması hallerinde ürün ve hizmet alım garantisi,
- Yabancı yatırımcıların yerli yatırımcılar ile aynı haklara sahip olması garantisi,
- Ana sermaye ve ona bağlı nakdi ve aynı hakların transferi garantisi,
- %100 yabancı sermaye yatırımı izni,
- Yabancı yatırımda ortaya çıkabilecek sorunların uluslararası kuruluşlara yansıtılabilmesi,
- Ortak yatırımlarda İran'da kurulmuş şirket adına gayrimenkul iktisabı,

- Yabancı yatırımcılara, yabancı yatırım kapsamındaki yönetici, uzman ve diğer çalışanlar ile bunların ailelerine temdit edilebilir 3 yıllık oturma ve çalışma izni verilmesi,
- FIPPA kapsamında makineler, teçhizatlar, aynı haklar, nakdi değerler, hammadde teknik bilgi ve manevi mülkiyet hakları sermaye olarak gösterilebilir.
- Gelişmiş bölgelerde faaliyet gösteren maden yatırımları ile üretim birimleri 4 yıl süre ile gelirlerinin %80'inde gelir vergisinden muafırlar.
- Gelişmekte olan bölgelerde faaliyet gösteren maden yatırımları ile üretim birimleri 10 yıl süre ile gelir vergisinden muafırlar.
- Turizm yatırımları ödemekle mükellef oldukları yıllık vergiden %50 oranında muafırlar.
- Sanayi, tarım, dönüşüm endüstrileri alanında faaliyet gösteren yabancı yatırımcıların anılan sektörlerdeki ihracattan elde ettikleri gelirlerinin tamamı vergiden muafırlar.

9.3 YABANCI YATIRIM KANUNU KAPSAMINA GİRMEYEN YENİ TİCARİ YAPILANMALAR

9.3.1 ŞİRKET KURULUŞU

İran'da bulunan tüzel kişiliği haiz ticari şirket türleri Türk Ticaret Kanununda tanımlanan ticaret şirketleri ile benzerlik göstermektedir. İran Ticaret Kanunu'nda, Türk Ticaret Kanununda belirtilen ticarî şirketlere (Anonim Şirket, Limited Şirket, Kollektif Şirket, Komandit Şirket ve Kooperatifler) ek olarak iki tür şirket ilâve olduğu görülmektedir.

2009 yılının ocak ayına kadar İran'da kurulacak olan şirketlere %50 ve üstü oranında iştirak etmek isteyen yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin İran Maliye Bakanlığına bağlı Yabancı Sermaye, Yatırım ve Teşvik Dairesi Başkanlığından yabancı sermaye yatırım izni almaları gerekmektedir. Ancak bu tarihte uygulamada yapılan değişiklik ile FIPPA Kanunu kapsamı dışında kalan yatırımlarda da %100 yabancı sermayeli şirket kuruluşuna izin verilmiştir. İran mevzuatınca şirket kuruluşu için gerekli olan belgeler EK-3'te belirtilmiştir.

9.3.2 İRAN YASALARI UYARINCA YABANCI TÜZEL KİŞİLİĞE SAHİP ŞİRKETLERİN İRAN'DA ŞUBE TESİSİ

1979 devriminin ardından yabancı şirketlerin İran'da şube tesisi yasaklanmış, 12.11.1985 tarihinde yayınlanan tek maddelik bir yasa ile karşılıklılık şartına bağlı olarak bu yasak kaldırılmıştır. Anılan Kanununun 19776 t/m/68-930 sayı ve 03.05.1999 tarihli uygulama yönetmeliğinde yabancı şirketlerin kendi ülkelerinde resmi olarak tescil edildikten sonra İran'da şube tesis edebilecekleri belirtilmiştir. Yönetmelik uyarınca tescil işlemleri Tahran Tapu ve Kadastro Müdürlüğüne bağlı Şirket Tescil Daireleri'nde gerçekleştirilmektedir.

Yabancı firmalara ait pazarlama ve satış ofisleri İranlı şirketlerden farklı olarak devlet kredi ve teşviklerinden mahrum edilmiş, ithalat ve ihracat konularında yasaklı sayılmışlardır. İran mevzuatınca yabancı şirketlerin İran'da şube tesisi için gerekli belgeler EK-4'te belirtilmiştir.

9.4 VERGİLER

Kurumlar Vergisi

Şirketler ile diğer kurumların İran'da ve diğer ülkelerde elde ettikleri karlar %25 oranında kurumlar vergisine tabidir.

Gelir Vergisi

Uygulamada kişilerin gelirleri %15-35 oranında gelir vergisine tabidir. Özel sektörde çalışan İran vatandaşlarından aylık geliri 300 ABD Doları ve altında olanlara vergi muafiyeti uygulanmaktadır. Yabancı personel, %35'lik oranda vergilendirilmektedir.

Katma Değer Vergisi

%6'lık genel bir oran geçerlidir.(1392-İran Yılı/21 Mart 2013-20 Mart 2014)KDV oranının önümüzdeki 4 İran yılı boyunca her yıl %1 artırımla suretiyle %10'a kadar yükseltilmesi öngörülmektedir.

Belediye Vergisi

Söz konusu vergiye tabi olan firmalara %3 olarak uygulanmaktadır.

10. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

İran’da fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda önemli boşluklar mevcuttur. Marka haklarının korunması ile ilgili kanunların ise, yerli yabancı ayrımı gözetmeden taklit ürünlerin engellenmesi amacı ile kullanılması gerekmektedir.

Dağıtım Kanalları

İran’da ticari acenta ve distribütörlük aracılığı ile iş yapma biçimi oldukça yaygındır. Nakliye masrafları ucuz olduğu için firmalar kendi distribütörlük ağını kurmak yerine, kargo ve nakliye şirketleri ile çalışmaktadır. Ülke çapında süpermarket zincirlerinin ve alışveriş merkezlerinin sayısı hızla artmakta olup; Tahran’da bakkal ve butik gibi küçük ölçekli şirketler de oldukça yaygındır.

Tüketici Tercihleri

İran’da tüketim harcamalarını ve talebini etkileyen faktörler şunlardır;

- Yüksek işsizlik oranı ve enflasyon nedeniyle satın alma gücü düşüktür.
- Kırsal alanlardan kentlere yaşanan göç, çarpık kentleşme ve kayıt-dışı ekonomi sorunlarını da beraberinde getirmektedir.
- Orta sınıf zayıflamakta, gelir adaletsizliği artmaktadır.
- İthal mallara talep artmaktadır. Ancak, pazar araştırması ve reklam gibi pazarlama teknikleri ile desteklenmezse markaya bağlılık yaratmak ve bunu korumak zordur.

Reklam ve Promosyon

- İran’da sıklıkla kullanılan bir pazarlama unsuru, işletim hakkı belediyelere ait olan şehir ilan panolarıdır. Radyo ve televizyon yayınları, devletin kontrolündedir. “Tehran Times” ve “Iran Daily”, İngilizce olarak yayınlanan günlük gazetelerdir. Ayrıca “Press TV” adlı İngilizce kanal, uydu aracılığıyla izlenebilmektedir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Standart bilgilere ek olarak ürün etiketlerinde eşyanın brüt ağırlığı, ürünün menşei, imalatçının adı ve ticaret unvanının yer alması gerekmektedir. Yiyecekler,

kozmetikler ve medikal ve veterinerlik amaçlı tıbbi ürünler için özel etiketleme prosedürleri uygulanmaktadır. Etiketlerin ve kullanma talimatlarının Farsça dilinde hazırlanması bazı durumlarda kanunen gereklidir.

İran'a ihraç edilecek ürünlerin ürünün yapısına, taşıma şekline ve iklim koşullarına göre güvenli bir şekilde paketlenmesi gerekmektedir. Yabancı bir ticari marka ile ilgili şerit ve bandrol içeren ambalaj malzemelerinin ülkeye girişi yasaktır.

Ulaştırma ve Taşımacılık Maliyetleri

Türk Hava Yollarının Tahran, Tebriz ve Meshed'e seferleri bulunmaktadır. Uru-miye-İstanbul arasında karşılıklı uçak seferleri ise Sky Hava Yolları tarafından 15 Temmuz 2009'da başlamıştır.

Türkiye ile İran arasında demiryolu ile yolcu taşımacılığı, İstanbul-Tahran-İstanbul arasında haftada bir gün çalışan ve kuşetli vagonlardan teşkil edilmiş Trans Asya treni ve Van-Tebriz-Van arasında haftada bir gün çalışan ve I mevkii kuşetli vagon-lardan teşkil edilmiş tren ile sağlanmaktadır.

Resim 5: Tahran-İstanbul Yük Treni Güzergahı

İstanbul-Tahran-İslamabad arasında yük taşıyacak konteyner tren seferleri, 15 Temmuz 2012 tarihinden itibaren karşılıklı olarak yeniden başlatılmıştır. Türkiye, İran ve Pakistan güzergahında toplam 6 bin 543 kilometre yol alan trenin ilk etapta 18 gün olan seyir süresi, daha sonra 11 güne düşürülecektir. İzmit-Köseköy'den kalkan trene farklı noktalardan da yük verilebilmesi mümkündür.⁵⁶

Coğrafi yakınlığı nedeniyle Türkiye ve İran arasında demiryolu ile yük taşımacılığı ucuz ve güvenli bir yol olabilecek iken; demiryolu hizmetlerinin yetersiz olması,

56 TCDD, T.C. Devlet Demiryolları, www.tcdd.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.01.2014

özellikle Van Gölü geçişlerinde yetersiz Ro-Ro⁵⁷ uygulamaları ve güvenlik kaygıları nedeniyle vagon taşımacılığı zordur.

İran'ın güney bölgelerini kalkındırma amacıyla güney limanlarında uygulanan gümrük oranları diğer gümrük kapılarına göre daha düşüktür. Bu nedenle Türk firmaları deniz yoluyla güney limanlarına sevkiyat yapmak zorunda kalmaktadır. Buna karşılık iki ülke arasında doğrudan denizyolu taşımacılığı olmaması nedeniyle yüksek navlunlar ödenmek zorunda kalınmaktadır. Bu da İran piyasasında rekabeti düşüren bir unsurdur. İran'a karayolları ile ürün ihraç eden Türk firmaları, nakliyede uygun navlunu ancak İran'dan yük getiren İran kamyonlarında bulabilmektedirler. Türk kamyonlarının ücreti İranlı nakliyecilere göre üçte bir oranında daha yüksek kalmaktadır. ⁵⁸

---

57 Ro-Ro, tekerlekli araç taşımacılığında kullanılan gemilerdir.

58 T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İran Ülke Masası, <http://www.ibp.gov.tr>, Erşim Tarihi: 19.11.13

11. DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin, yakın coğrafyası olan Orta Doğu ve Asya'da yer alan ülkelerle ortak bir pazar ve dış ticaret ağı oluşturmasında İran, Türk iş adamları için gerek ticaret, gerekse yatırım olanakları açısından en önemli ülkelerdendir. İran ekonomisinin petrol gelirlerine bağımlı olması ve Batı tarafından uygulanan yaptırımlar ülkeyi ekonomik olarak istikrarsızlaştırırsa da yakın zamanda Cenevre'de gerçekleşen ve geçici bir anlaşmayla sonuçlanan görüşmelerin İran ekonomisinin normalleşmesinde ilk adımı oluşturduğu düşünülmektedir.

İran çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu 76 milyonluk nüfusu, giderek artan özelleştirmeler ve yabancı yatırıma tanınan olanaklar ile Türkiye için çok önemli bir pazardır. Coğrafi yakınlık ve kültürel bağların etkisi de Türkiye'yi İran pazarında avantajlı kılan unsurlardır. Ayrıca ticari olarak Türkiye'den gelen yatırımcılara ve ürünlere karşı bir güven söz konusudur.

Türk malı imajı İran pazarında yerleşmiş olup; fuarlar, ticaret heyetleri ve tutundurma faaliyetleri ile bu imajın korunması ve daha da geliştirilmesi mümkündür. Avrupa ve Asya kökenli firmaların pazardan aldıkları payın henüz yeterince yüksek olmaması, önemli bir avantajdır. Ayrıca şu anda Türkiye birçok sektörde İran pazarında Suriye'nin yerini almıştır. Firmalarımızın pazardaki rekabet yoğunlaşmadan ürünlerini İranlı tüketicilerin kullanımına sunmaları ve gerekli yatırımları yapmaları önem arz etmektedir.

İran'da özellikle turizm, enerji, bankacılık, petrokimya, telekomünikasyon, ulaştırma ve otomotiv sektörlerinde büyük fırsatlar mevcuttur. Ülke genelinde enerji ve istihdam maliyetlerinin düşük olmasının yanı sıra, gelişmiş altyapı hizmetleri sunulması da yatırımcılar açısından önemli avantajlardır.

İran önümüzdeki dönemde sayısı 500'ü bulacak yeni barajlar yapmayı hedeflemektedir ve baraj inşası konusunda tecrübeli ve uluslararası başarılarla sahip Türk müteahhitlik firmaları için İran'da büyük iş fırsatları mevcuttur. İran ayrıca elektrik santrallerini arttırmayı düşünmektedir ve elektrik üretimini özel sektöre devretmeyi planlamaktadır. Türkiye'deki firmalar için bu alanda yeni yatırım imkanlarının doğacağı düşünülmektedir. İran madencilik sektörü de yabancı yatırımlara ihtiyaç duymakta ve şu an için rezervlerini tam olarak değerlendirememektedir. Yatırım yapılabilecek bir diğer sektör de telekomünikasyon sektörüdür. Mısır'dan sonra Orta Doğu'nun en kalabalık 2. ülkesi olması ve halihazırda mobil telefon sahipliğinin % 60 düzeyinde olması nedeniyle, İran'da telekomünikasyon sektörü gelişime açık bir yapı sergilemektedir.

Bankacılık faaliyetlerinin gelişmemiş olması, bazı mallarda gümrük tarifelerinin çok yüksek olması, kalifiye işgücü bulmanın zorluğu, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) 'ne üye olmadığı için gümrük uygulamalarının ve tarifelerin keyfi olarak değiştirilmesi, bürokratik işlemlerinin uzun sürmesi ve uygulama ile mevzuat arasındaki farklılıklar ise kısa dönemde çözüme kavuşturulması zor olan, yapısal sorunlardır.

İran'da ihracat yapmak ve hammaddeleri İran'dan almak şartıyla sanayi amaçlı ve %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. İranlı firmalar ülkeye teknoloji ve sermayenin çekilmesine yönelik olarak yabancı ortaklarla işbirliğine sıcak bakmaktadırlar.

İran'daki Serbest Bölgeler, ucuz enerji, insan kaynakları, yakıt ve elektriğin yanı sıra yirmi yıllık vergi muafiyeti, gümrük vergilerinden muafiyetler ve daha birçok avantaj sunarak yatırımcıları çekmektedir. İran'daki Çulha Özel Bölgesi'nde yatırım yapan yabancı firmalara getirdikleri katma değer kadar mal ithal etme hakkı tanınmakla birlikte yer satılmamakta ancak %51 oranında bir İranlı ortakla yatırım yapılması halinde yer sağlanmaktadır. Aras Serbest Bölgesi ise sağladığı avantajların yanı sıra Türkiye sınırına yakın olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu bağlamda TRA2 Bölgesi coğrafi yakınlığın da getirdiği birçok imkan sunmaktadır. Türkiye'nin doğu sınırının önemli bir kısmını teşkil eden Serhat Bölgesi ihracat odaklı düşünen, yeni pazarlar arayan, pazarını çeşitlendirmek isteyen, yatırım açısından bakir alanlarda söz sahibi olmak isteyen yatırımcılar için uygun şartlar barındırmaktadır.

12. FAYDALI BİLGİLER

12.1 İŞ ADAMLARININ DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

Ticareti Etkileyen Kültürel Faktörler

İranlılar iş ilişkilerinde resmi olup; iş görüşmeleri uzun ve detaylıdır. Yabancı şirketlerle çalışan İranlılar, Batı değerlerine daha fazla aşinadır. İranlı işadamları genellikle kravat takmazlar. Ancak toplantılara ve iş görüşmelerine takım elbise ve kravat ile katılmakta fayda vardır. Bayanlar muhafazakar biçimde giyinmekte ve başlarını örtmektedir. İranlılar iş görüşmelerinde hediye vermeyi severler. Alkol ithalatı ve tüketimi kesinlikle yasaktır.

İran nüfusunun önemli bir bölümü Türkiye'ye büyük bir sempatiyle bakmaktadır. Türk üniversitelerinden mezun olan çok sayıda İranlı meslek sahibi ve iş adamı da ilişkilerin geliştirilmesi açısından büyük bir potansiyel teşkil etmektedir.

Para Kullanımı

İran'da kredi kartları geçerli değildir ve ATM bulunmamaktadır. Bu nedenle İran'a gidecek iş adamlarının yanlarında seyahatleri süresince yetecek kadar nakit para taşımaları tavsiye edilmektedir. Yabancıların otel faturalarını öderken ya da yüksek tutarda alımlarda kullanabilecekleri tek geçerli yabancı para Euro'dur. İran Riyali'nin yabancı para birimleri ile resmi değişim oranları, İran Merkez Bankası'nın web sitesinden (www.cbi.ir) öğrenilebilir.

Pasaport ve Vize İşlemleri

İran'a seyahat edecek Diplomatik, Hizmet, Hususi ve Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeden muaftır.

Oturma izni için başvurulacak kurum ise, Naja Yabancı Vatandaşlarla İlişkiler Genel Müdürlüğü'dür. Söz konusu izin için gerekli belgeler aşağıdadır. Oturma iznine başvuracak kişilerin olağanüstü durumlarda şahsen başvuruda bulunamamaları halinde, yasal temsilcileri vekaletname ibrazı ile onlar adına başvuruda bulunabilmektedir.

- 1) Çalışma izinin aslı ve bir adet fotokopisi.
- 2) Çalışılan firmadan temin edilmiş tanıtım yazısı.

3) Pasaport sahibine ait yeni çekilmiş 5 adet vesikalık fotoğraf (Başvuru sahibine ait pasaportun refakatçi hanesinde yer alan şahıslara oturma izni talebi olması halinde bu kişilere ait yeni çekilmiş 5 adet vesikalık fotoğraf)

4) Banka makbuzu. (120.000 Riyal)

5) Çalışma Bakanlığı'nca hazırlanmış matbu formları eksiksiz doldurmak.

6) Pasaport ve vizenin asılları ile 2 nüsha fotokopileri.

İran'da kamu kurumları Perşembe ve Cuma günleri, özel şirketler ve bankalar ise yalnızca Cuma günü kapalıdır. Firmaların çalışma saatleri 08.30 – 13.00 ve 15.00 – 19.00 arasındır. Bankaların çalışma saatleri Perşembe günleri 08.30 – 12.30 arası, diğer günler 08.30 – 16.00 arasındır. Kamu kurumları ise 08.00 – 14.00 saatleri arasında çalışmaktadır.

Yerel Saat

GMT'den 3,5 saat, Türkiye saatinden 1,5 saat ileridedir.

Yerel Ölçü Birimleri

İran'da metrik sistem kullanılmaktadır.

Telefon Kodları

İran'ın uluslararası telefon kodu 98'dir. Türkiye'den İran'a yapılacak aramalarda 00 + 98 + alan kodu + telefon numarası şeklinde tuşlama yapılmalıdır.

İklim

Ülke genelinde kurak ve yarı-kurak iklim hakim olmakla beraber, Hazar Denizi kıyılarında subtropikal iklim görülmektedir. En sıcak ay olan Temmuz'da ort. hava sıcaklığı 22–37°C ve ort. yağış miktarı 3 mm iken; en soğuk ay olan Ocak'ta ortalama. hava sıcaklığı eksi 3–7°C ve ort. yağış miktarı 46 mm'dir. Tahran'da yazları sıcak ve kurak geçmekte (30–40 °C), kışları ise hava sıcaklığı 0–15 °C arasında değişmektedir. Kışın yüksek kesimlerde kar yağışı görülebilmektedir.⁵⁹

59 T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İran Ülke Masası, www.ibp.gov.tr, Erişim Tarihi: 19.11.13

Konaklama

İstiklal (eski Hilton), Azadi (eski Hyatt), Homa (eski Sheraton), Laleh (eski Intercontinental) ve Espinas gibi beş yıldızlı otellerde tek kişilik oda ücreti 160 ila 250 Dolar arasında değişmektedir. Üç yıldızlı otellerde 60-80 Dolar'a arasında oda bulunabilmektedir. 5 Yıldız standardı uluslararası standartlardan çok İran'ın kendi standartları açısından tespit edilmiştir.İran'da pansiyon uygulaması bulunmamaktadır.

Bazı Otellerin İrtibat Bilgileri:

İstiklal Oteli : 2204 00 11 - 19

Azadi Oteli : 2207 30 21 - 29

Homa Oteli : 8877 30 30 - 39

Laleh Oteli : 8896 60 21 - 29

Espinas Oteli : 83 844

Yeme-İçme

Lokantalarda, İran'a özgü olarak ise çorbalar, cüce kebab (tavuk), berg kebab (et), kubide (köfte) yenebilir; kebablar genellikle çok çeşitli pilavlarla beraber servis edilir. Gelişmiş bir yerel fast food ağı da bulunmaktadır. Şehrin kuzey kesiminde yer alan Tecriş semtindeki Tendis İş Merkezi'nde, Türk mutfağından örneklerin de menüsünde bulunduğu seçkin bir restoran da mevcuttur. Restoranlarda %10-15 arası bahşiş bırakılması uygundur.

Belli Başlı Lokantalar

Ali Gapu: Gandhi Str. No: 55

Alborz Kebab: Souhreverdi Str.

Nayeb Restoran: Khalid Eslambouli Ave. 11. Str.

Sorrento: Vali-ye-Asr Ave.

Hint Restoranı (Tandoor): Mofateh Ave. Hotel Tehran Sara

Japon Restoranı: Bijan Str. No: 30

Loupatou Cafe Restoran: Vanak, Molla Sadra, Sheikh Bahae, Saba Tower

Chili Grill & Cafe: Motahari Ave,First Floor No.184

Ulaşım

Tahran içinde trafik yoğun ve düzensizdir. Çok dikkatli araç kullanmak gerekmektedir. Özellikle Tahran'da yaşanan araç hasarlı trafik kazalarının yoğunluğu dünya ortalamasının üzerindedir.

Taksilerde taksimetre kullanılması zorunlu olmakla birlikte, bu hususa riayet edilmemektedir. Genelde yarım saatlik bir mesafe için 80.000 ila 100.000 Riyal (ortalama 3-4 Dolar) talep edilmektedir.

Haberleşme

Uluslararası otomatik telefon görüşme olanağı mevcuttur. Sadece İsrail ile telefon bağlantısı yoktur. Türkiye ile bir dakikalık görüşme ücreti 7.000 Riyal'dir (20 cent). Hafta sonları ve geceleri indirimli arama uygulaması yoktur. Şehir içindeki telefon kulübelerinden uluslararası görüşme imkanı bulunmamaktadır.

Gezilecek Yerler

Yakın mesafede, Kuzey Tahran'da teleferikle Elburz Dağları'na çıkmak veya kışın iki saat mesafede yeralan Dizin'deki kayak tesislerine gitmek mümkündür. Yine Tahran'da Derbent ve Derekeh gibi mesire yerleri mevcuttur. Kuzey Tahran'da halkın genellikle itibar ettiği parklar bakımlı, temiz ve güvenlidir. İki-üç günlük geziler için ise özellikle Şiraz ve İsfahan tercih edilmektedir.

Müzeler

Cam ve Seramik Müzesi : (Muzeye Abgine) Hıyabanı 30 Tir (Pazartesi günleri hariç 09.00-12.00 ve 13.00-15.00 arası gezilebilir)

Arkeoloji Müzesi : (Muzeye İrane Bastan) Hıyabanı Şehit Yarjani (Salı günleri hariç 09.00-12.00 ve 13.00-16.00 arası gezilebilir)

Çağdaş Sanatlar Müzesi : (Muzeye Honarhaye Moaser) Karegar Ave (09.00-12.00 ve 13.00-17.30 arası gezilebilir)

Gülistan Sarayı : İmam Humeyni Meydanı ve Büyük Pazar'a yakındır

Niyavaran Sarayı Müzesi : Niyavaran

Saadabad Sarayı Müzesi : Tecriş Meydanı

Halı Müzesi : (Muzeye Farş) Karegar Ave. Fatemi Ave (09.00-16.00 arası gezilebilir)

Mücevher Müzesi : (Muzeye Javaherat) Ferdowsi Ave.

(Salı ve pazar günleri 14.00-17.00 arası gezilebilir)

Vahşi Doğa Müzesi : Niavaran

Gelenekler

Sebi Yelda : Sonbahar mevsiminin bittiği ve kışa girilen gece olarak, 21 Aralık gecesine denk gelmektedir. Bu gece tüm aile bireyleri biraraya toplanır ve yenilen yemekler arasında karpuz, nar ve kuruyemiş özellikle yer alır.

Çarşambe Suri : 21 Mart (Nevruz/yılbaşı) gününden önceki son salı gecesine yakınlardan ateşlerin üzerinden atılarak kişilerin üzerindeki uğursuzluklar uzaklaştırılmaya ve canlılık kazanılmaya çalışılır.

Nevruz : Yeni yılın ilk günü kabul edilen 21 Mart'dan itibaren bir hafta süreyle kutlanan bir bayramdır. Bu süre içinde resmi yerler tatildir. Yeni yılın uğurlu ve bereketli geçmesi dileğiyle tüm aile üyeleri evde kurulan sofranın etrafında biraraya gelirler.

Sizde Beder : Nevruz'un 13. günü olarak 2 Nisan tarihine denk gelir. 13 rakamının uğursuzluğuna inanılarak, her tür uğursuzluktan kurtulmak için pikniğe gidilir ve bir kap içinde yeşertilen buğday veya mercimek suya atılır.

Tasoa ve Aşura : Hazreti Hüseyin'in hayatını kaybedişinin anıldığı Tasoa ve Aşura günlerinde büyük yas ve geçit törenleri düzenlenir, halka yemek dağıtılır.⁶⁰

---

60 T.C. Dışişleri Bakanlığı, Tahran Büyükelçiliği, www.tahran.be.mfa.gov.tr, Erişim Tarihi: 29.11.2013

TABLO 16: RESMİ TATİL GÜNLERİ

TARİH	AÇIKLAMA
02 Ocak 2014, Perşembe	Hız. İmam Reza'nın Ölüm Yıldönümü
19 Ocak 2014, Pazar	Hız. Peygamberin ve İmam Jafar Sadeğh'in Doğum Günü
11 Şubat 2014, Salı	İslam Devrimi'nin Yıldönümü
20 Mart 2014, Perşembe	Petrolün Millileştirilmesi
21 Mart 2014, Cuma	Nevruz, 1. Gün
22 Mart 2014, Cumartesi	Nevruz, 2. Gün
23 Mart 2014, Pazar	Nevruz, 3. Gün
24 Mart 2014, Pazartesi	Nevruz, 4. Gün
01 Nisan 2014, Salı	İran İslam Cumhuriyeti Günü
02 Nisan 2014, Çarşamba	Doğa Günü
03 Nisan 2014, Perşembe	Hız. Fatemeh Zehra'nın Ölüm Yıldönümü
13 Mayıs 2014, Salı	Hız. İmam Ali'ni Doğum Yıldönümü
27 Mayıs 2014, Salı	Hız. Peygamberin Peygamberliğe Atanışı
04 Haziran 2014, Çarşamba	İmam Khomeyni'nin Ölüm Yıldönümü
05 Haziran 2014, Perşembe	15 Khordad Ayaklanması
13 Haziran, 2014, Cuma (Hafta sonu tatili)	Hız. Mehdi'nin Doğum Yıldönümü
19 Temmuz 2014, Cumartesi	Hız. Ali'nin Ölüm Yıldönümü
29 Temmuz 2014, Salı	Ramazan Bayramı, 1.Gün (Son anda bayram tatili tarihi ileri veya geri alınabilir.) Türkiye'de 28 Temmuz 2014-1.Gün
30 Temmuz 2014, Çarşamba	Ramazan bayramı, 2.gün
22 Ağustos 2014, Cuma (Hafta Sonu Tatili)	Hız. İmam Jafar Sadeğh'in Ölüm Yıldönümü
05 Ekim 2014, Pazar	Kurban Bayramı Türkiye'de 04 Ekim 2014 Cumartesi-1.gün
13 Ekim 2014, Pazartesi	Dini Bayram (Ghader-e Khom)
03 Kasım 2014, Pazartesi	Tasooa
04 Kasım 2014, Salı	Ashoora (Aşure)
13 Aralık 2014, Cumartesi	Arbain (İmam Hossein'nin Ölümünün 40. Günü)
21 Aralık 2013, Pazar	Hız. Peygamberin Ölüm Yıldönümü
23 Aralık 2014, Salı	Hız. İmam Reza'nın Ölüm Yıldönümü

12.2 İRAN BANKALAR LİSTESİ

Devlet Bankaları

Bank-e Tejarat (Ticaret Bankası): <http://www.tejaratbank.ir>

Bank-e Refahe Kargaran (İşçi Refahı Bankası): <http://www.bankrefah.ir>

Bank-e Sepeh: <http://www.banksepah.ir>

Sherate Dolatie Post Bank: <http://www.Postbank.ir>

Bank-e Saderat İnan (İnan İhracat Bankası): <http://www.saderbank.com>

Bank-e Mellat: <http://www.bankmellat.ir>

Bank-e Melli İnan: <http://www.bmi.ir>

Devlet İhtisas Bankaları

Bank-e Toseeye Saderat İnan (İhracat): <http://www.edbi.org>

Bank-e Sanat o Maedan (Sanayi ve Maden): <http://www.bim.ir>

Bank-e Keshavarzi: <http://www.agri-bank.com>

Banke Maskan (Emlâk): <http://www.bank-maskan.ir>

Özel Bankalar

Bank-e Eghtesade Novin: <http://www.enbank.ir>

Bank-e Parsian: <http://www.parsian-bank.com>

Bank-e Pasargad: <http://www.bankpasargad.com>

Bank-e Saman: <http://www.sb24.com>

Bank-e Sarmaye: <http://www.sbank.ir>

Bank-e Karafarin: <http://www.karafarinbank.com>

Türk Bankalarının İnan'daki Temsilcilikleri

Halk Bankası Tahran Temsilciliği

Tel: (98-21) 88 30 47 15, 88 30 89 90, 88 84 22 75 Faks: (98-21) 88 30 10 00

Ziraat Bankası Tahran Temsilciliği

Tel: (98-21) 88 78 34 17-20 Faks: (98-21) 88 78 35 26

12.3 DİPLOMATİK MİSYON TEMSİLCİLİKLERİ

T.C. Tahran Büyükelçiliği

Ümit Yardım, Büyükelçi

İş Adresi: P.O. Box 11365 – 8758 Ave. Ferdowsi, No: 314 Tehran

İş Telefonu: (98)(21)3118997 Faks : (98)(21)3117928

E-Mail: embassy.tehran@mfa.gov.tr

T.C. Tahran Ticaret Müşavirliği

Tahran Ticaret Müşaviri Himmet GERİŞ

Alper Çakıroğlu, Ticaret Müşavir Yardımcısı

İş Adresi: Ferdowsi Ave. No:337, P.O.Box:11155/8758, IRAN 11444 Tehran

İş Telefonu: (98)(21)33913592 Faks : (98)(21)33924952

E-Mail: tahran@ekonomi.gov.tr

T.C. Tebriz Başkonsolosluğu

Güven Begeç, Başkonsolos

İş Adresi: Kuye Vale-Ye Asr Khiyabani Forughu Feleke-i Homafer Kuçe-i

Frehengiyan No:8 IRAN Tebriz

İş Telefonu: (98)(411)3001070 Faks : (98)(411)3324907

E-Mail: consulate.tebriz@mfa.gov.tr

T.C. Tebriz Ticaret Ateseliği

Tebriz Ticaret Ataşesi Ali ÖZÇINAR

İş Adresi: Kuye Vale Asr, Khiyabane Forughu, Kuçe-i Farhangian No:8

Tabriz/IRAN

İş Telefonu: 0098 411 329 7582 Faks: 0098 411 329 7583

E-Mail: tebriz@ekonomi.gov.tr

T.C. Urumiye Başkonsolosluğu

Mehmet Bulut, Başkonsolos

İş Adresi: KHIYABAN-SHEHID Dr. Beheşti No:30 IRAN Urumiye

İş Telefonu: (98)(441)3478770 Faks : (98)(441)3469595

E-Mail: consulate.urmia@mfa.gov.tr

İran İslam Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği

Bahman Husseinpour, Büyükelçi

İş Adresi: Tahran Cad. No: 10 Kavaklıdere 06700 ANKARA

İş Telefonu: (90)(312)4682820 Faks : (90)(312)4682823

İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

Mahmoud Heidari, Başkonsolos

İş Adresi: Ankara Cad. No:1 Cağaloğlu İSTANBUL

İş Telefonu: (90)(212)5138230

Faks: (90)(212)5115219

İran İslam Cumhuriyeti İstanbul Ticaret Müşavirliği

Abdollah Akhlaghi, Ticaret Müşaviri

İş Adresi: Ankara Cad. No:1 Cağaloğlu İSTANBUL

İş Telefonu: (90)(212)5138230 Faks : (90)(212)5115219

İran İslam Cumhuriyeti Erzurum Başkonsolosluğu

İş Adresi: Alparslan Bulvarı, Osman Gazi Mah., 201. Sok.,

Eres Yapı Kooperatifi, D Blok, Yıldızkent, Erzurum

İş Telefonu: (90) (442) 315 99 83 Faks: (90) (442) 316 11 82

Çalışma Saatleri: 08.30 - 17.00

Görev Bölgesi: Ağrı, Ardahan, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Hakkari, Hatay, Iğdır, Kars, Kahramanmaraş, Malatya, Muş, Sivas, Şanlıurfa, Van

İran İslam Cumhuriyeti Ankara Ticaret Müşavirliği

Ali Mihrabi, Ticaret Müşaviri

İş Adresi: Tahran Cad. No: 10 Kavaklıdere 06700 ANKARA

İş Telefonu: (90)(312)4682820 Faks : (90)(312)4682823

12.4 İRAN'DA DÜZENLENEN FUARLAR⁶¹

Milli Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

İran Kapı, Pencere ve Aksesuarları Fuarı (Tahran - Ocak/Her Yıl)

Her Türlü Kapı Pencere ve Sistemleri, Aksesuarları ve Kilit Sistemleri

16. İran Pack Print Uluslararası Ambalaj Paketleme, Baskı Ürünleri Matbaa Ekipmanları ve Makinaları Fuarı (Tahran - Ocak/Her Yıl)

Ambalaj, Paketleme, Baskı Ürünleri, Matbaa Ekipmanları ve Makineleri

Bireysel Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

Agrovet - Uluslararası Tarım Makineleri, Hayvancılık ve Veterinerlik Ekipmanları (İsfahan - Ocak/Her Yıl)

Tarım, Ormanlık, Çiçekçilik, Bağcılık, Balıkçılık, Hayvancılık

HOFEX- 19. Uluslararası Ev ve Ofis Mobilyaları, Dekorasyon ve İç Dışayın Fuarı (Tahran - Şubat/Her Yıl)

Mobilya, Mobilya Makineleri, Dekorasyon Malzemeleri, Mefruşat

İran Agro- Uluslararası Gıda Fuarı (Tahran - Mayıs/Her Yıl)

Su Arıtma, Balıkçılık Ekipmanları, Traktörler, Tarım Makineleri, Hayvancılık, Tohumlar, Bitki Koruma, Zirai İlaçlar

İran Med & Lab (Tahran - Haziran/Her Yıl)

Medikal

İran Oil & Gas Show (Tahran - Nisan/Her Yıl)

Petrol, Doğalgaz, Kimyasallar ve Petrokimyasallar

İran Telecom (Tahran - Kasım/Her Yıl)

Telekomünikasyon ve Bilgi Teknolojileri

İRANCONMIN (Tahran - Temmuz/İki Yılda Bir)

Makine, İnşaat Malzemeleri, Doğal Taş, Madencilik

İRANPLAST (Tahran - Temmuz/Her Yıl)

Plastik

61 Güncel fuar listesine <http://www.iranfair.com/en/calendars.html?view=fairs&type=inner&year=2014>, internet adresinden erişilebilir.

IRANTEX (Tahran - Ekim/Her Yıl)

Tekstil Makineleri, Hammadde, Ev Tekstili ve Tekstil Ürünleri

Tehran Confair (Tahran - Ağustos/Her Yıl)

İnşaat

Tekstil ve Deri Ürünleri ve Makineleri Fuarı (Tahran - Ağustos/İki Yılda Bir)

Tekstil ve Deri

12.5 YARARLI ADRESLER

Tarım

Tarım Bakanlığı	http://www.maj.ir/
Gıda ve Tarımsal Ürünlerin Ticareti İçin Danışma Merkezi	http://www.iranagrofood.com
Meyve ve Sebze İhracatçıları Birliği	http://www.ofexunion.com/
Ambalaj İhracatçıları Birliği	http://www.irancasing.com
Kuru Meyve İhracatçıları Birliği	http://www.irandriedfruits.ir
Fıstık Üreticileri Kooperatifi	http://www.rppc.ir
Safran Bilgi ve Araştırmaları Merkezi	http://www.iransaffron.org
İran El Sanatları Kurumu	http://www.handicrafts.ir/Fa/default.asp
Şirket Rehberi	
İran Sarı Sayfalar	http://www.iranyellowpages.net
Kompass İran	http://www.kompassiran.com
İran Küçük Ölçekli Sanayi Bilgi Ağı	http://www.sme.ir

Hizmetler

İran Uluslararası Danışmanlar ve Müteahhitler Birliği	http://www.iccair.com
İran Uluslararası Nakliye Şirketleri Birliği	http://www.itair.com
Maden, Endüstriyel Ürün ve Mühendislik Hizmetleri İhracatçıları Birliği	http://www.examie.com/
İran Yazılım İhracatçıları Birliği	http://www.uiseonline.org

Ekonomi

İran Merkez Bankası	http://www.cbi.ir
İran İhracat Geliştirme Bankası	http://www.edbi.ir/
İran İhracat Garanti Fonu	http://www.egfi.org.ir/
Tahran Menkul Kıymetler Borsası	http://www.tse.ir
İran Sigorta Merkezi	http://www.cent-ir.com
İran İstatistik Merkezi	http://www.sci.org.ir
Ticaret Çalışmaları ve Araştırmaları Enstitüsü	http://www.itsr.ir
Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü	http://www.eri.ir
İran Gümrük İdaresi	http://www.irica.gov.ir
Banka ve Kredi Kuruluşları	http://www.cbi.ir/simplelist/1462.aspx

Endüstri

Sanayi ve Madenler Bakanlığı	http://intl.mim.gov.ir/ http://www.mim.gov.ir/
Şeker Mamülleri İmalatçıları Birliği	http://www.iranianacm.com
İran Süt İşletmeleri Topluluğu	http://www.ir-dis.org
Hazır Giyim İhracatçıları Birliği	http://www.iranapparels.com
Tekstil Sanayi Geliştirme Fonu	http://www.expotextile.com
Temizlik ve Kozmetik Sanayi Birliği	http://www.dhci.org
İran Plastik Sanayi Birliği	http://www.assoplast.com
Petrol Terminali Şirketi	http://www.petrochem-ir.net
Ulusal Petrokimya Şirketi	http://www.nipc.net
Petrol Terminali Şirketi	http://www.nioc-otc.com
İran Ulusal Güney Petrolleri Şirketi	http://www.nisoc.ir
Bandar İmam Petrokimya Şirketi	http://www.bipc.org
Petrol, Doğalgaz ve Petrokimya Ürünleri İhracatçıları Birliği	http://www.opex.ir
İsfahan Petrokimya Şirketi	http://www.epciran.com
Razi Petrokimya Şirketi	http://www.razip.com
Arak Petrokimya Şirketi	http://www.arpc-ir.net
Tebriz Petrokimya Şirketi	http://www.tpco.ir
Petrol Sanayi Ekipmanları İşletmeleri Topluluğu	http://www.sipiem.com
İran Gemi İnşa ve Deniz Endüstrisi Şirketi	http://www.isoico.com
İran Çelik Üreticileri Birliği	http://www.iransina.com
Tıp, Diş ve Laboratuvar Ekipmanları Üreticileri Birliği	http://www.imdle.org
Seramik Üreticileri Sendikası	http://www.irancerps.org/
Ferro Alaşım Sanayi Ustaları Derneği	http://www.iran-ifc.com
Ulusal Bakır Sanayi Şirketi	http://www.nicico.com
İran Dökümcüler Sendikası	http://www.iranfoundry.com
İsfahan Mübarek Çelik Şirketi	http://www.mobarakeh-steel.ir
Bilişim Şirketleri Birliği	http://www.irica.com
Çelik Boru ve Profil Sendikası	http://www.ssppm.com
Telekomünikasyon Sendikası	http://www.telecomsyndicate.ir
Aydınlatma Sistemleri İmalatçıları Birliği	http://www.iranlighting.com
Siviç ve Soket İşletmeleri Topluluğu	http://www.mahsanelectric.com
Elektrikli Panel Üreticileri Sendikası	http://www.electricalpanel.org
Endüstriyel Gelişme ve Yenilik Organizasyonu	http://www.idro.org
İran Alüminyum Şirketi	http://www.iralco.net
İran Endüstriyel Araştırmalar Enstitüsü	http://www.isiri.org

Medya

İran Haber Ajansı	http://www.irna.ir
İran Yayın Kuruluşu	http://www.iribnews.ir

Bakanlıklar

İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı	http://www.president.ir/fa/
Ticaret Bakanlığı	http://www.moc.gov.ir/
Ekonomik İlişkiler ve Finans Bakanlığı	http://www.mefa.gov.ir/
Dış İşleri Bakanlığı	http://www.mfa.gov.ir
Tarım Bakanlığı	http://www.maj.ir/
Sanayi ve Madenler Bakanlığı	http://intl.mim.gov.ir/ http://www.mim.gov.ir/
Karayolları ve Ulaştırma Bakanlığı	http://www.mrt.ir
Petrol Bakanlığı	http://www.nioc.org
İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı	http://www.ict.gov.ir/
İran Kooperatifler Bakanlığı	http://www.nioc.org

Turizm

Kültür ve İslami İrşad Bakanlığı	http://www.ershad.gov.ir
İran Kültürel Miras ve Turizm Organizasyonu	http://iranmiras.ir/
İran Halı Müzesi	http://www.carpetmuseum.ir

Ticaret

İran Ticareti Teşvik Organizasyonu	http://www.tpo.ir
İran Ticaret, Sanayi ve Madenler Odası	http://www.iccim.org
İran Gümrük İdaresi	http://www.irica.gov.ir
İran Ticaret Noktası	http://www.irtp.com
İran Ticaret Şirketi	http://www.gtccir.com
İran Uluslararası Sergi Şirketi	http://www.iranfair.com/
İran Halı Şirketi	http://www.irancarpet.ir
Fars Ticaret Organizasyonu	http://www.farscommerce.ir
Tebriz Ticaret Organizasyonu	http://www.tabrizcommerce.org
Busehr Ticaret Organizasyonu	http://www.boushehrcommerce.ir
Kerman Ticaret Organizasyonu	http://www.kermanbazargani.ir
Kish Ticaret Teşvik Merkezi	http://www.kishtpc.com

Ulaşım

İran Karayolları ve Ulaşım Bakanlığı	http://www.mrt.ir
İran Gemicilik Hattı	http://www.irisl.net
İran Havayolları	http://www.iranair.com
İran Demiryolları	http://www.rai.ir/site.aspx
İran Uluslararası Nakliye Şirketleri Birliği	http://www.itair.com
Uluslararası Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru	http://www.instc.org
Yol Bakım ve Ulaşım Kurumu	http://www.tto.ir

Ticaret Teşvik Kurumu

İran Ticaret Teşvik Kurumu	http://www.tpo.ir
----------------------------	---

Kaynak: T.C. Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013

13. KAYNAKÇA

ATEŞAĞAOĞLU Ümit, “İran Ülke Raporu”, T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2013

CIA, The World Factbook, <https://www.cia.gov/index.html>

ÇAKIROĞLU, Alper, “İran İslam Cumhuriyeti Ülke Sunumu” T.C. Tahran Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Eylül 2013

DEİK(Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu),İran Ülke Bülteni, Haziran 2012

Doç. Dr. Harun ÖZTÜRKLER, İran Ekonomisinin Genel Özellikleri, www.orsam.org.tr, Erişim Tarihi: 26.12.13

Eurostat, European Commission, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, Erişim Tarihi: 26.12.13

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri, Türkiye'nin Konfeksiyon Yan Sanayi Dış Ticareti Üzerine Güncel Bilgiler 2011-2012 Yıllık, <http://www.itkib.org.tr>, Erişim Tarihi: 22.11.13

Mülga T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, İran Ülke Raporu, Şubat 2011.

T.C.Dışişleri Bakanlığı, Tahran Büyükelçiliği, www.tahran.be.mfa.gov.tr

T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr

T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, www.gumruk.gov.tr

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı(SERKA), Ağrı'nın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları, Ocak 2013

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı(SERKA), Iğdır'ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları, Şubat 2013

T.C. Serhat Kalkınma Ajansı, TRA2 Bölgesi'nde Sınır Ticareti ve Sınır Kapıları: Sosyo-Ekonomik Bir Analiz Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Kasım 2012

2014-2023 TRA2 Bölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) Bölge Planı, s. 37

UNICEF(Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), <http://www.unicef.org>.

http://www.indexmundi.com/iran/economy_profile.html

The World Bank, World Development Report 2013, <http://siteresources.worldbank.org>

TOBB(Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), www.tobb.org.tr

<http://www.arasfz.ir>

www.freezones.ir

www.cnnturk.com

www.tavuk.biz.tr

Yum-Bir(Yumurta Üreticileri Merkez Birliği), Yumurta Tavukçuluğu Verileri 2012, www.yum-bir.org

14. EKLER

EK-1: İRAN'DA BULUNAN SERBEST BÖLGELER

Kish Serbest Bölgesi

Yetkili	Kish Free Zone Organization
Tahran Ofis	No.3, Kish Alley, Haghani Intersection, Africa Expressway, Tehran 15188, I.R IRAN
Telefon	(021) 88777085, (021) 88777086
Faks	(021) 88882314
Yerel Ofis Tel	(076444) 221412,22675,22841
Yerel Ofis Faks	(076444) 22683, (076444) 23594, (076444) 22581
İnternet adresi	Kish Free Zone (www.kishfreezone.org) Kish free Zone (www.kfzo.org) Kish Free Zone(www.kfzo.com) CyberKish (www.cyberkish.com) Kish Health (www.kishhealth.info) Kish University (www.kishuniv.com) Kish Trading Union League (www.kishtul.com) Telecommunication Kish Co.(www.tkckish.com)

Qeshm Serbest Bölgesi

Yetkili	Qeshm Free Zone Organization
Tahran Ofis	No.25, Shahid Mirza Hassani Alley, Ghaem Magham Farahani Ave., Tehran 15867, I.R.IRAN
Telefon	(021) 88721859 ,(021) 88724870, (021) 88724871,(021) 88724872
Faks	(021) 88724874
Yerel Ofis Tel	(0763) 5225930-39,5224120, 5227844
Yerel Ofis Faks	(0763) 5225338, 5224093
İnternet Adresi	www.qeshm.ir

Chabahar Serbest Bölgesi

Yetkili	Chabahar Free Zone Organization
Tahran Ofis	No.15, Sattari Blvd., Africa Expressway, Tehran 19689,I.R.IRAN
Telefon	(021) 88796768, (021) 88796780
Faks	(021) 88782903
Yerel Ofis Tel	(0545444) 21445-7
Yerel Ofis Faks	(0545444) 2237
İnternet Adresi	Chabahar Free zone (www.chabaharfz.com) University of Chabahar (www.iuc.ac.ir)

Anzali Serbest Bölgesi

Yetkili	Ports and Shipping Organization
Ofis	Ports and Shipping General Directorate ,Bandar Anzali, 43154 Iran.
Telefon	(0181)34505-7
Faks	(0181) 34802

Aras Serbest Bölgesi

Yetkili	Jolfa Development Company
Tebriz Ofis	Tabriz- No. 282- Jolfa Economic Zone bldg.- Shahid Beheshti st.
Telefon	(0411) 5233828-29,31
Faks	(0411)5234586
Yerel Ofis Tel	(492302) 4001-2
Yerel Ofis Faks	(492302) 3033
İnternet Adresi	www.jolfa.org

Arvand Serbest Bölgesi

Yetkili	Arvand Free Zone Organization
Tahran Ofis	4 th floor , No 143, 29 th Allay, Khaled Eslamboli Ave.Tehran 1516613313,
Telefon	(021) 888883040-88889505
Faks	(021)888880900
Yerel Ofis Tel	(0631) 3334017-3334018
Yerel Ofis Faks	(0631) 3331120
İnternet Adresi	www.arvandfreezone.ir

EK- 2: İRAN'DA BULUNAN ÖZEL EKONOMİK BÖLGELER

Sirjan Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Kerman Development Organization
Tahran Ofis	No. 413 Sattarkhan Ave., Tehran 14547 Iran.
Telefon	(021) 44207043-5
Faks	(021) 44204893
İnternet Adresi	www.sirjan.org

Sarakhs Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Astan-e Ghods Razavi
Meshed Ofis	No. 32, Shahid Montazeri Blvd., Mash'had, Iran
Telefon	(0511) 7615065-6
Faks	(0511) 7615067
Tahran Ofis Tel	(021) 88725780-3
Tahran Ofis Faks	(021) 88725786
İnternet Adresi	www.anzaliport.ir

Payam Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Payam Aviation services Co.
Tahran Ofis	No. 3, Toopchi Street, Shariati Ave., Tehran ,Iran
Telefon	0098 21 8876 3045-9,
Faks	0098 21 8864900, 0098 21 88113650
İnternet Adresi	www.payamaviation.ir

Khuzestan Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	T.F.O.K. Company
Ahvaz Ofis	No. 28, 17 th street, Kianpars, Ahwaz 61558-76465 Iran.
Telefon	(061) 368648,(061)335390
Faks	(061)368649

Salafchegan Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Tossa'e va Omrani Qum Company
Qum Ofis	Qum General Government House, Qum 37185 Iran.
Telefon	(0251) 713804
Faks	(0251) 713944
İnternet Adresi	www.qssez.com

Khorramshahr Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Ports and Shipping Organization
Yerel Ofis	Ports and Shipping General Directorate, Khorramshahr, Iran.
İnternet Adresi	www.khorramshahrport.com

Arge Jadid Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Arg Development Company
Tahran Ofis	No. 296, Ostad Motahhari Ave., Tehran, 15886, Iran.
Telefon	(021) 88842910-11
Faks	(021) 88862612
İnternet Adresi	www.arg-jadid.com

Petrochemical Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	National Petrochemical Industries Company Organization
Tahran Ofis	406, Motahhari Ave., Tehran 15958 Iran.
Telefon	(021) 88800851-4
Faks	(021) 88800 857
İnternet Adresi	petzone@nipc.com

Bandar Bushehr Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Ports and Shipping Organization
Bushehr Ofis	Ports and Shipping General Directorate, Bushehr, Iran.
Telefon	(0771)28051-5,-22051-7
Faks	(0771)24668
İnternet Adresi	www.ir-pso.com - www.pso-bushehr.ir

Yezd Tekstil Endüstrisi

Yetkili	Yazd Industrial Parks Co.
Yazd Ofis	No. 56 , Sonbol Street, Aboozar Place, Safa'ieh Yazd ,Iran.
Telefon	0098 351 8244941-3
Faks	0098 351 8244940
İnternet Adresi	www.yazdiec.ir

Bandare Amirabad Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Ports and Shipping Organization
Ofis	Ports and Shipping General Directorate of Mazanderan Province,
Telefon	(021) 88809315-9
Faks	(021) 88809319
Yerel Ofis Tel	(0191) 35917
Yerel Ofis Faks	(0191) 33030

Bandare Shahid Rajai Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Ports and Shipping Organization
Yerel Ofis Tel	(0761) 564015-7(0761) 564035-7
Yerel Ofis Faks	(0761)564063
İnternet Adresi	www.shahidrajaeport.ir

Maden ve Metal Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	National Iranian Steel Company (NISCO)
Tahran Ofis	No. 21, Assadabadi Street, Tehran 14336 Iran.
Telefon	(021) 88712537,(021)88712734
Faks	(021)88724819

Persian Gulf Ship Building Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Persian Gulf Ship Building Complex Company
Tahran Ofis	No.10, Mahestan Str., Shahrak-e-ghods, Tehran 14685 Iran P. O. Box 15815 3336,
Telefon	0098 21 88089900-15,
Faks	0098 21 8808 5511
Yerel Ofis Tel	0098 763222 3208 -12,
Yerel Ofis Faks	0098 763222 3220
İnternet Adresi	www.isoico.com

Pars Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Pars Special Economic Energy Zone Company
Tahran Ofis	No. 123, Gharani Ave., Tehran, 15837, Iran
Telefon	(021)22005900
Faks	(021)22001880, 22031152
İnternet Adresi	www.pseez.com

Sange Lorestan Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Industrial Towns Company
Tahran Ofis	No. 6. 7th Street, Khaled Eslamboli Ave., Tehran.
Telefon	(021) 88729248-51
Faks	(021) 88719938

Siraz Elektrik ve Elektronik Özel Ekonomik Bölgesi

Yetkili	Fars Industries and Exports Promotion Co.
Şiraz Ofis	P. O. Box 71345-1445 Shiraz, Iran.
Telefon	(0711) 2273820-23
Faks	(0711) 2273826
İnternet Adresi	www.seez.ir

EK-3 : İRAN MEVZUATI UYARINCA YABANCI ŞİRKET KURULUŞU İÇİN GEREKLİ BELGELER

- Bütün sayfaları şirket ortakları tarafından imzalanan şirket kuruluş sözleşmesi. Şirket kuruluş sözleşmesinin (Şirket Ana Sözleşmesi) milletlerarası özel hukuku açısından yabancılık unsuru içermesi halinde başta oturma ve çalışma vizelerinin alınması ve ödemeye esas teşkil eden vergi matrahının saptanması esnasında farklılıklara neden olması sebebi ile anılan sözleşmelerin yabancılar hukukunda deneyimli hukukçular tarafından hazırlanması büyük bir öneme haizdir.
- Kurulacak şirket türüne göre doldurulmuş, ticari şirket tescil dairesinin hazırlamış olduğu matbu formlar,
- Şirket ortaklarının onaylı kimlik sureti, yabancı uyruğa sahip olmaları halinde ise pasaportlarının onaylı sureti ve ikametgâh adresleri,
- Şirket ortakları tarafından seçilmiş en az iki murakıp ve bir sekretere ait nüfus cüzdanlarının onaylı sureti,
- Ticari şirket tescil dairesine verilmek üzere Anonim şirket sermayesinin en az %35'inin bankaya yatırıldığına dair dekont.

Yabancı Ortağın Tüzel Kişiliği Haiz Ticaret Şirketi Olması Durumunda

- Yabancı tüzel kişiliğe ait kuruluş sözleşmesi onaylı sureti (ticarî şirket ana sözleşmesi),
- İran'da kurulacak şirkete ortak olacak tüzel kişilik (ticarî şirket) ortaklarının onaylı imza sirkülerleri sureti,
- İran'da kurulacak olan şirkete ortak olunacağına ve ortaklığın kimin tarafından temsil edileceğini beyan eden yönetim kurulu kararının onaylı sureti.⁶²

62 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013

EK-4: İRAN MEVZUATI UYARINCA YABANCI ŞİRKETİN İRAN'DA ŞUBESİNİ TESİSİ İÇİN GEREKLİ DÖKÜMANLAR

- 1) Şirket tarafından yazılı başvuru,
- 2) Şirketin faaliyeti hakkında tanıtım yazısı.

Tanıtım yazısı aşağıdaki bilgileri kapsamaktadır.

- -Şirketin hangi konularda faaliyet yaptığı hususu,
- -Şirketin neden İran'da tescil ettirmek istendiğine dair açıklamalı sebepler,
- -İran'da kaç tane yabancı elemana ihtiyaç duyulacağı,
- -Şirketin mali kaynakları

3) Şirketin feshini istemeye yetkili şahıslar tarafından şirketin infishahı hallerinde ana şirket kendisine verilen süre içerisinde şubeyi tasfiye edeceğine dair taahhüt yazısı,

4) Şirket ana sözleşmesi,

5) Şirketin en son hesap bilançosu,

6) Noterden avukata veya İran'da şirketi temsil edecek kişi adına tanzim edilen vekâletname,

7) Şirket tasdiknamesi belgesi – Şirket kuruluşunun resmi gazetede ilanı ve değişiklikler olmuşsa en son değişikliğin tescil belgesi,

8) İmza sirküleri,

9) Devlete ait bir kuruluşla ortak olunması halinde anılan kuruluşlar ile ortak faaliyette bulunulacağına dair yazı (moarrefiname),

10) Şirketin İran'da şube açma ve temsilci tayini konusunda aldığı Yönetim Kurulu kararı örneği.

Yabancı ülkelerde hazırlanan bütün belgeler Dışişleri Bakanlığı veya buldukları yerin Valiliği'nce onaylayarak İran Konsolosluğu tarafından tasdik edilmelidir. Hazırlanan bu belgeler İran'da tercüme edilir.

EK-5: İRAN'DA OTURMA İZNI İÇİN GEREKLİ BELGELER

- 1) Çalışma izinin aslı ve bir adet fotokopisi,
- 2) Okuduğu veya çalıştığı yerden bir resmi dilekçe,
- 3) Pasaport sahibinden 5 adet yeni çekilmiş olan fotoğraf(beraberinde kişiler olurlarsa 5 adet toplam fotoğrafı),
- 4) Banka makbuzu(120.000 Riyal),
- 5) Çalışma izni formlarını doldurmak,
- 6) Pasaport ve vizenin aslı ve fotokopisi,
- 7) Oturma iznini talep eden şahıs başvuruda bulunamadığı aşamalarda anılan kişinin vekili, vekâletname ile beraber başvuruda bulunabilirler.

Başvuru yeri: İran Çalışma Bakanlığı-Yabancılar Genel Müdürlüğü

Başvuru Adresi: Vali-e-Asr Cad. Fatemi kavşağına gelmeden önce No.811

Tel: (98-21) 88 80 00 00

Faks: (98-21) 88 90 88 62

İran'da Oturma İznini Uzatmak İçin Gerekli Belgeler

- 1) Çalışma izninin aslı ve bir adet fotokopisi,
- 2) Okuduğu veya çalıştığı yerden alınan dilekçe,
- 3) Pasaport,
- 4) 2 adet yeni çekilmiş olan fotoğraf,
- 5) Çalışma izni uzatma formlarını doldurmak,
- 6) Banka makbuzu (120.000 Riyal),
- 7) Maliye Bakanlığından alınan vergi borcu bulunmadığına dair belge

EK-6: GİRİŞ VE DÖNÜŞ İÇİN GEREKLİ BELGELER

Okuduğu veya çalıştığı yerden alınan dilekçe,

Maliye Bakanlığında alınan vergi borcu bulunmadığına dair belge,

Giriş ve çıkış özel formunu doldurmak,

Pasaport,

Tespit edilmiş bulunan tarifelere ilişkin banka makbuzu.

(Oturma iznini talep eden şahıs başvuruda bulunamadığı aşamalarda anılan kişinin vekili, vekâletname ile beraber başvuruda bulunmaları mümkündür.)⁶³

---

63 T.C. Ekonomi Bakanlığı, Tahran Ticaret Müşavirliği, İran İslam Cumhuriyeti Ülke Profili, Aralık 2013

EK-7: İRAN'DAN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE İHRACI YASAKLANAN, VERGİYE VE/VEYA İZNE TABİ TUTULAN ÜRÜNLER

Sıra	Ürün Açıklaması	Tarife Kodu	Vergi	Uygulama Tarihi
1	Demir Aglomere	2601.12.00	30%	15.12.12
2	Sadece Çeşitli Ekmek	1905	30%	15.12.12
3	Siyah Buğday, Darı ve Diğer Tahıllar, Çeşitli Atıklar, Küspe	1008.10.00- 1008.21.00- 1008.90-1008.29.00- 2302-2305-2306	40%	15.12.12
4	Yonca ve Sıkıştırılmış Yem	1213.00.00-1214	20%	15.12.12
5	Pirinç	1006	20%	15.12.12
6	Hububat	713	20%	15.12.12
7	Sadece Kepek	2302	100%	15.12.12
8	İnek Wet-Blue	4104.11.00- 4104.19.00	Her Kilo için 42000 Riyal	15.12.12
9	Koyun Salamurası	4102.21.00	10%	15.12.12
10	Diğer (Sadece Demir cevherleri ve Konsantreleri)	2601.11.90	30%	15.12.12
11	Sadece Disodyum Sülfat	2833.19.00	70%	22.06.13
12	Pamuklar	5201-5202- 5203.00.00	50%	22.06.13
13	Diğer (Sadece Molibden Sülfürü)	2830.90.90	90%	22.06.13
14	Sadece Kağıt Kırpıntıları	4707	150%	22.06.13
15	Ağaçlar (Woods)(Kömür Kırpıntıları ve Topraktan Hazırlanmış Kalıp Kömür (Sanayi Kömürü veya Briket) Hariç)	4401-4403-4404- 4406	70%	22.06.13
16	Metal hurdaları	7204-7602.00.00- 7204.00.00	80%	22.06.13
17	Polimer döküntüleri	3915	70%	23.09.13

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İran İhracat Kısıtlamaları Listesi, <http://www.ibp.gov.tr>, Erişim Tarihi: 23.10.2013

EK-8: 2013 YILINDAKİ İZNE TABİ ÜRÜNLER LİSTESİ

Sıra	Ürün Açıklaması	Tarife Kodu	Açıklama
1	Yemeklik Yumurta (Sadece tavuk)	0407.90.00- 0407.29.00- 0407.20.00	Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığının İç Ticareti Geliştirme Yardımcılığından izin alınması gerekmektedir.
2	Sadece Tavuk Eti	0207.11.00- 0207.12.00- 0207.13.00- 0207.14.10- 0207.14.90	Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanlığının İç Ticareti Geliştirme Yardımcılığından izin alınması gerekmektedir.
3	Çocuk Süt Tozu	0402.10.10- 0402.21.10- 0402.10.90	Sağlık bakanlığından izin alınması gerekmektedir.
4	İşlenmiş Uyuşturucu Maddeleri İçeren İlaçlar	Sağlık bakanlığından izin alınması gerekmektedir.	
5	Sadece Hayvansal İlaçlar	2933.61.00	Veterinerlik Kurumundan izin alınması gerekmektedir.

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İran İhracat Kısıtlamaları Listesi, <http://www.ibp.gov.tr>, Erişim Tarihi: 23.10.2013

EK-9: 2013 YILINDAKİ İHRACATI YASAKLANAN ÜRÜNLER LİSTESİ

Sıra	Ürün Açıklaması	GTİP Kodu
1	Buğday	1001
2	Buğday Unu	1101.00.00
3	Ham Şeker	1701.11.00-1701.12.00
4	Kırmızı Et	0201-0202-0204
5	Arpa	1003.10.00-1003.90.00
6	Hayvan Mısırı	1005.10.20
7	Soya Küspesi	2304.00.00
8	Çeşitli Yağlı Tohumlar	1201-1205-1206.00.00-1207.99.20
9	Çeşitli Tereyağlar	1517.90.90-1517.10.00- 0405.10.20-0405.10.10
10	Çeşitli Ham ve Yemeklik Yağlar	1507-1511-1512-1514-1515.21.00- 1515.29.00
11	Küçükbaş ve Büyükbaş Canlı Hayvan	0102-0104
12	Keçi Wet-Blue (4106.22.00 tarife kodu hariç)	4106.21.00 (İstisnaları göz önünde bulundurarak)
13	Ham Deri (4102.21.00 tarife kodu hariç)	4101-4102 (İstisnaları göz önünde bulundurarak)
14	Sodyum Hidrojen Karbonat	2836.30.90
15	Yakmaya Mahsus Ağaçlar ve Odun Kömürü	4401-4402
16	Vinil Asetat Monomer (VAM)	2915.32.00
17	Sodyum Di Karbonat	2836.20.00

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı, İhracat Bilgi Platformu, İran İhracat Kısıtlamaları Listesi, <http://www.ibp.gov.tr>, Erişim Tarihi: 23.10.2013

EK-10: EKONOMİ BAKANLIĞI YURTDIŞI DESTEKLERİ

1) Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği

-Yurt Dışı Pazar Araştırması Desteği

Sınai ve/veya ticari şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketlerce ger-
çekleştirilen yurt dışı Pazar araştırmasına gezilerine ilişkin giderlerin karşılanmasını
kapsamaktadır.

Bir yurt dışı pazar araştırması gezisi kapsamında en fazla 2 (iki) şirket çalışanının
aşağıda belirtilen giderleri desteklenir:

Ulaşım: Uluslararası ve şehirler arası ulaşımda kullanılan ekonomi sınıfı uçak,
tren, gemi ve otobüs bileti ücretleri ile günlük 50 ABD Dolarını, gezi başına da
500 ABD Dolarını aşmamak kaydıyla araç kiralama giderleri.

Konaklama: şirket başına günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konak-
lama (oda+kahvaltı) giderleri.

- Yurt dışı pazar araştırması gezilerine ilişkin giderler %70 oranında ve yurt
dışı pazar araştırması gezisi başına en fazla 7.500 ABD Dolarına kadar
desteklenir.
- Bir takvim yılı içerisinde en fazla 10 adet; aynı ülkeye yönelik en fazla
2 adet pazar araştırması projesi desteklenir. Coğrafi konumu birbirine
yakın olmak kaydıyla en fazla 3 () lkede de yapılabilir.
- Yurt dışı pazar araştırması gezisi için ayrılan süre yol hariç en az 2 (iki), en
fazla 10 (on) gün olabilir. Burada bahsi geçen en az 2 (iki) günlük süre;
en az 2 (iki) gün araştırma yapılması zorunluluğunu ifade eder.
- Başvuru, desteğe ilişkin ilk ödeme belgesi tarihi esas alınarak en geç 6
(altı) ay içerisinde gerekli belgeler ile birlikte şirketlerin yerleşik oldukları
şehire göre Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) ya da Ba-
kanlığın Bölge Müdürlüklerine yapılır.

- Pazara Giriş Desteği

Rapor ve Yabancı Şirket Alımlarına Yönelik Danışmanlık Hizmetleri Desteği

Yurt dışına yönelik pazara giriş stratejileri ile eylem planlarının oluşturulabilmesi amacıyla uluslararası kuruluşlara yaptırılan ve satın alınan sektör, ülke, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dahil) ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlık dahil) ilişkin giderlerin karşılanmasını kapsamaktadır.

Uluslararası kuruluşlara yaptırılan ve satın alınan sektör, ülke, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dahil) ile yabancı şirket alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlık dahil) ilişkin giderler bu kapsamda yer almaktadır.

Türkiye’de sinai ve/veya ticari faaliyette bulunan şirketler , İşbirliği Kuruluşları (Türkiye İhracatçılar Meclisi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, İhracatçı

Birlikleri, İl Ticaret ve/veya Sanayi Odaları, Sektör Dernekleri ve Kuruluşları, Organize Sanayi Bölgeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ile imalatçıların kurduğu dernek, birlik ve kooperatifleri,) ile Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İstigal Eden Kuruluşlara (Türkiye’de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yönelik faaliyet gösteren İşbirliği Kuruluşları bu destekten faydalanabilirler.

- Şirketler için %60, İşbirliği Kuruluşları için %75 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Dolarına kadar destek verilir.
- Rapor ve danışmanlık desteği ön onay başvurusunda bulunan şirket veya İşbirliği Kuruluşlarının Bakanlığın ön onayını müteakip belirtilen ön onay sonrası destek başvuru belgelerini ilk ödeme belgesi tarihinden itibaren en geç 6 (altı) ay içerisinde doğrudan veya posta ile Ekonomi Bakanlığına (İhracat Genel Müdürlüğü/ Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) ibraz etmeleri gerekmektedir.

Uygulamacı Kuruluş

- Söz konusu destekten faydalanmak isteyen şirketlerin/İşbirliği Kuruluşları'nın Ekonomi Bakanlığı'na ön başvuruda bulunmaları ve Bakanlığın ön onayını almaları gerekmektedir.
- Sınai ve/veya ticari şirketler ile bunların İşbirliği Kuruluşları'nın rapor desteği başvurularını Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) yapmaları gerekmektedir.
- Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İstigal Eden Kuruluşlara (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yönelik faaliyet gösteren İşbirliği Kuruluşlarının rapor desteği başvurularını Ekonomi Bakanlığı'na (Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) yapmaları gerekmektedir.

2) Yurt Dışı Tanıtım Desteği

Döviz kazandırıcı hizmet veya faaliyetlerle istigal eden kuruluşlar (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film

sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yurt dışında tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesini kapsamaktadır. 2011/1 sayılı Tebliğin 10 uncu maddesi uyarınca döviz kazandırıcı hizmet veya faaliyetlerle istigal eden kuruluşlar (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) bu destekten faydalanabilirler.

Yurt dışında gerçekleştirilen tanıtım faaliyetleri çerçevesinde aşağıda belirtilen giderler desteklenir:

a) Ulaşım: Tanıtım faaliyetleri çerçevesinde uluslararası ve şehirlerarası ulaşımda kullanılan ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi ve otobüs bileti ücretleri ile toplu taşımaya yönelik araç kiralama giderleri.

b) Konaklama: Tanıtım yapılan süre içerisinde gidilen ülkede günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) giderleri.

c) Aşağıda belirtilen tanıtım ve organizasyon giderleri:

1. Tercümanlık giderleri,
2. Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri,
3. Görsel ve yazılı tanıtım ve reklâm giderleri,
4. Halkla ilişkiler hizmeti giderleri,
5. Fuar ve sergi katılımı giderleri,
6. Katalog, broşür, eşantyon ve tanıtım malzemeleri giderleri.

- Yurt dışında tanıtımı amacıyla yapılan faaliyetler çerçevesinde; ulaşım, konaklama ve tanıtım giderleri % 50 oranında ve yıllık en fazla 300.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.
- Kuruluşların, Ekonomi Bakanlığı'na (Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) program tarihinden en az 3 (üç) ay önce ön başvuruda bulunması gerekmektedir.

3) Sektörel Ticaret Heyeti ve Alım Heyeti

Bakanlık koordinasyonunda organizatör kuruluşlarca düzenlenen sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programlarına ilişkin giderlerin desteklenmesini kapsamaktadır. Organizatör kuruluşlarca düzenlenen sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programları çerçevesinde aşağıda belirtilen giderler desteklenir.

a) Ulaşım: Sektörel ticaret heyetlerinde şirket başına, alım heyetlerinde davetli yabancı şirket, kurum veya kuruluş başına en fazla 2 (iki) kişinin uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanacağı ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve araç kiralama giderleri,

Organizatör kuruluşun en fazla 2 (iki) çalışanının sektörel ticaret heyeti organizasyonu ile ilgili koordinasyonu sağlamak üzere gerçekleştirileceği ön heyet ve/veya sektörel ticaret heyet programı kapsamında uluslararası ve/veya şehirlerarası ulaşımında kullanacağı ekonomi sınıfı uçak, tren, gemi, otobüs bileti ve araç kiralama giderleri. (Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İstigal Eden Kuruluşlara yönelik olarak düzenlenecek ön heyet programları desteklenmez.)

b) Konaklama: Sektörel ticaret heyetlerinde şirket başına, alım heyetlerinde davetli yabancı şirket, kurum veya kuruluş başına günlük 300 ABD Dolarını geçmemek kaydıyla konaklama (oda+kahvaltı) giderleri

c) Sektörel ticaret heyeti veya alım heyeti programları kapsamındaki aşağıda belirtilen tanıtım ve organizasyon giderleri

1. Tercümanlık giderleri,
2. Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşmelerin yapıldığı yerlerin kiralama giderleri,
3. Görsel ve yazılı tanıtım ve reklâm giderleri,
4. Halkla ilişkiler hizmeti giderleri,
5. Katalog, broşür, eşantıyon ve tanıtım malzemeleri giderleri.
  - Bir takvim yılında bir Organizatör Kuruluşun yaptığı en fazla 5 (beş) sektörel ticaret heyeti ve 10 (on) alım heyeti programı desteklenir.
  - Organizatör Kuruluşlarca düzenlenen sektörel ticaret heyeti ile alım heyeti programlarına ilişkin giderler %50 oranında ve program başına en fazla 150.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.
  - Sınai ve/veya ticari şirketlere yönelik sektörel ticaret heyeti programları ile alım heyeti programları başvuruları Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) yapılır.
  - Döviz Kazandırıcı Hizmet veya Faaliyetlerle İştigal Eden Kuruluşlara (Türkiye'de yerleşik yüksek öğretim kuruluşları, sağlık sektöründe tedavi amaçlı faaliyet gösteren kuruluşlar, film sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile yazılım sektöründe faaliyet gösteren şirketler) yönelik sektörel ticaret heyeti programları ile alım heyeti programları başvuruları Ekonomi Bakanlığı'na (Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü) yapılır.

4) E-Ticaret Sitelerine Üyelik Desteği

Şirketlerin nihai tüketiciye yönelik olmayan e-ticaret sitelerine üyelik giderlerinin karşılanmasını kapsamaktadır.

- E-ticaret sitelerine üyelik giderleri şirketler için %70 oranında ve yıllık en fazla 10.000 ABD Dolarına kadar desteklenir.
- Destekten şirketler en fazla 5 (beş) e-ticaret sitesi için ve e-ticaret sitesi başına en fazla 3 (üç) yıl süresince yararlanabilir.
- Başvuru, şirketlerin yerleşik oldukları şehire göre Ekonomi Bakanlığı'na (İhracat Genel Müdürlüğü) ya da Bakanlığın Bölge Müdürlüklerine yapılır. (Destekten yararlanabilmek için üye olmak istenen e-ticaret sitesinin Ekonomi Bakanlığı'ndan ön onay almış olması gerekmektedir.)⁶⁴

64 T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.11.13

